

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE
TRAKYA'DA BÖLGESEL KALKINMA
POLİTİKALARI VE BÖLGE KALKINMA
AJANSI**

PINAR AKARÇAY

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. MAHMUT GÜLER

EDİRNE 2009

Tezin Konusu: Cumhuriyet'ten Günümüze Trakya'da Bölge Kalkınma Politikaları
ve Bölge Kalkınma Ajansı

Yazar: Pınar Akarçay

ÖZET

Küreselleşmeyle birlikte, dünyada yaşanan hızlı ve çok yönlü yapısal değişimler sosyal, ekonomik ve yönetsel yapıları da yeniden yapılanma süreci içine sokmuştur. Küreselleşme, ekonomik rekabete hız kazandırarak, bölgesel ve yerel ekonomilerin de küresel ekonomide birer aktör olarak yer almasını zorunlu kılmıştır. Küreselleşmenin getirdiği yeniden yapılanma süreçleri, başta batılı ülkeler olmak üzere birçok ülkede, yerel/bölgesel düzeyde yeni düzenleme mekanizmalarının oluşmasına, yasal düzenlemelerin yapılmasına ve yeni yerel ekonomik gelişme kurumlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Türkiye, AB'nin zorlamaları ile birlikte uzun yıllardır uygulamakta olduğu teşvik sistemi üzerine oturan bölgesel gelişme politikalarını terk ederek yeni bir uygulama içine girme aşamasındadır. AB'nin bütün aday ülkelere benimsettiği bu yeni yaklaşım; sermayeyi, özel sektörü ve bölgesel rekabeti ön planda tutmaktadır. Bu yeni yaklaşımın temel yapısı Bölgesel Kalkınma Ajanslarıdır.

Bu kapsamda tezin başlıca amacı; Avrupa ve Türkiye'de bölge kalkınma ajanslarının kurulmasını hızlandıran yeni liberal politikaların ele alınması, bölge kalkınma ajanslarının Avrupa ve Türkiye'deki anlamlarını ve yapılarını irdelemek, Avrupa'da ve Türkiye'de bölge kalkınma ajansı örneklerini incelemek. Trakya bölgesine bu gelişim ve değişimlerin ne kadarının ve ne boyutunun uygulanabildiği araştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Yeni Kamu Yönetimi, Bölgeselleşme-Yerelleşme, Bölge Kalkınma Ajansı ve Trakya Bölgesi

Thesis Topic: Present from the Regional Development Policy in the Republic of Trakya and Regional Development Agency

Author: Pınar Akarçay

ABSTRACT

The rapid transition in the process of globalization and world multi-dimensional structural changes in social, economic and administrative structures has also brought the process of restructuring. By speeding up the economic competition, process of globalization obliged local and regional economies to take place in global economy. Globalization and the concomitant restructuring processes led the emergence of new regulation mechanisms, the constitution of legal arrangements, and the appearance of new local economic institutions both in local and regional level in many countries, especially in Western countries.

In her EU accession process, Turkey, with the EU's enforcement, is about to enter into a new form of regulation by leaving her stimulative regional development policies that she applied for many years. All EU candidate countries have adopted this new approach which keeps capital, private sector and regional competition in the foreground. The basic institution of this new approach is the Regional Development Agency.

In this context, the main purpose of this thesis is to address the changes that makes the establishment of European and regional development Agencies mandatory in Turkey, to explore the means and structures of regional development agencies in Europe and Turkey, and to examine the structure of the regional development agencies of some European countries. The main purpose of this thesis is to investigate these development and changes are applicable in what level and in what size in the Thrace region.

Key Words: Globalization, New Public Management, Regionalization-Localization, Regional Development Agency and Thrace Region

ÖNSÖZ

“Cumhuriyetten Günümüze Trakya’da Bölge Kalkınma Politikaları ve Bölge Kalkınma Ajansları” başlıklı bu tezin amacı, yeni yönetim anlayışının ve bu yeni yönetim anlayışına uyum sağlamak adına geliştirilen bölge kalkınma politikalarının yerel ve merkezi düzeydeki etkilerinin yansıması olan bölge kalkınma ajanslarının irdelenmesidir. Yerelleşme eğilimlerinin en temel politik uygulama sahası olarak değerlendirebileceğimiz bölge kalkınma ajanslarının Avrupa’daki tecrübeleri ile Türkiye’de yapılan çalışmaların incelenmesi ve Trakya’da bölge kalkınma çalışmalarının ele alınması hedeflenmiştir.

Yüksek lisans eğitimim süresince gösterdikleri sınırsız destek ve emek için çok sevgili aileme, tez çalışmam boyunca gerekli yardımı yapmaktan sakınmayan danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mahmut Güler’e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: YENİ LİBERAL POLİTİKALAR IŞIĞINDA AVRUPA'DA BÖLGESELLEŞME, YERELLEŞME VE YENİ KAMU YÖNETİMİ ANLAYIŞI YANSIMALARI	4
1.1.Yeni Liberal Politikalar	4
1.2.Bölgeselleşme ve Yerelleşme Politikaları	6
1.3.Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı	9
1.4.Özelleştirme Politikaları	12
1.5.Avrupa'da Bölge Kalkınma Politikalarının Gelişimi	14
1.5.1.Avrupa'nın Bütünleşme Sürecinde Yerelleşme ve Bölgeselleşme Politikaları	14
1.5.2.Avrupa Bölgesel Özerklik Şartı	18
1.5.3.Avrupa Birliği'nin Bölgesel Kalkınma Politikaları	20
1.5.3.1.Avrupa Birliği'nin Bölgesel Kalkınma Araçları	23
1.5.3.1.1.Yapısal Fonlar	23
1.5.3.1.2.Yapısal Uyum Fonları	25
1.5.3.1.3.Avrupa Yatırım Bankası	26
1.5.3.1.4.AB Dayanışma Fonu	28

2.BÖLÜM: YENİ LİBERAL POLİTİKALARIN TÜRKİYE'YE YANSIMASI VE CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE BÖLGESEL POLİTİKALARIN GELİŞİMİ

29

2.1. Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de Bölge Kalkınma Politikaları	29
2.1.1. 1923-1953 Kuruluş Dönemi Bölgesel Politikaları	30
2.1.2. 1954-1980 Çok Partili Dönem Bölgesel Politikaları	32
2.1.2.1. Dönemin Bölgesel Plan ve Projeleri	32
2.1.2.1.1. Köyceğiz-Dalaman Projesi	33
2.1.2.1.2. Doğu Marmara Planlama Projesi	33
2.1.2.1.3. Antalya Bölgesi Projesi	34
2.1.2.1.4. Zonguldak Bölge Projesi	34
2.1.2.1.5. Çukurova Bölgesi Projesi	35
2.1.2.1.6. Keban Projesi	36
2.1.2.2. Dönemin Beş Yıllık Kalkınma Planları	36
2.1.2.2.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	36
2.1.2.2.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	37
2.1.2.2.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	38
2.1.3. 1980 Sonrası Dönem Bölgesel Politikalar	39
2.1.3.1. Dönemin Bölgesel Politikaları ve Projeleri	40
2.1.3.1.1. Doğu Anadolu Kalkınma Planı	41
2.1.3.1.2. Zonguldak-Karabük-Bartın Bölgesel Kalkınma Projesi	41
2.1.3.1.3. Yeşil Irmak Havzası Kalkınma Projesi	42
2.1.3.1.4. Marmara Bölgesi Planı	43
2.1.3.1.5. Güneydoğu Anadolu Projesi	43
2.1.3.1.6. Sınır Ötesi İşbirliği Programları	44
2.1.3.2. Dönemin Beş Yıllık Kalkınma Politikaları	44
2.1.3.2.1. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Politikası	44
2.1.3.2.2. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	46
2.1.3.2.3. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı	47
2.1.3.2.4. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	47

2.1.3.2.5. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	48
2.1.3.2.6. Dokuzuncu Kalkınma Planı	50
2.2. Türkiye’de Yeni Kamu Yönetimi Anlayış	51
2.3. Türkiye’de Yeni Yerelleşme ve Bölgeselleşme Politikaları	53
2.4. Türkiye’de Özelleştirme Politikaları	57
2.5. Türkiye’de Yeni Planlama Anlayışı	58
2.6. Türkiye’de Değişen Bölge Kalkınma Anlayışı	59
3.BÖLÜM: BÖLGE KALKINMA AJANSLARI VE TRAKYA’DA BÖLGE KALKINMA POLİTİKALARI	64
3.1. Bölge Kalkınma Ajansı	64
3.2. Avrupa’da Bölge Kalkınma Ajansı	65
3.2.1. Avrupa’da Bölge Kalkınma Ajanslarının Yasal Statüleri	67
3.2.2. Avrupa’da Bölge Kalkınma Ajanslarının Gelirleri	69
3.2.3. Avrupa’da Bölge Kalkınma Ajanslarının Faaliyetleri	71
3.2.4. Avrupa’da Bölge Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı	72
3.2.5. Avrupa’da NUTS	73
3.3. Dünya’da Bölge Kalkınma Ajansı Örnekleri	75
3.3.1. Polonya Bölge Kalkınma Ajansı	76
3.3.2. İngiltere Bölge Kalkınma Ajansı	80
3.3.3. İtalya Bölge Kalkınma Ajansı Örneği	84
3.4. Bölge Kalkınma Ajansları’nın Kurulma Gerekçeleri	85
3.4.1. Bölge Kalkınma Ajanslarının Amaç ve Görevleri	88
3.4.2. Bölge Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı	90
3.4.3. Bölge Kalkınma Ajanslarının Finans Kaynakları	93
3.4.4. Bölge Kalkınma Ajanslarının Türleri ve Yasal Konumları	95
3.5. Türkiye’de Bölge Kalkınma Ajansı	97
3.5.1. Türkiye’de İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması	100
3.5.2. Türkiye’de Kalkınma Ajanslarına Yönelik Esaslar	104
3.5.3. Türkiye’de Kalkınma Ajansı Çalışmaları	112
3.5.3.1. Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı	112

3.5.3.2. GAP-GİDEM Projesi	113
3.5.3.3. Doğu Anadolu Projesi	113
3.5.4. Türkiye’de Yeni Kurulan Kalkınma Ajansları	114
3.5.4.1. Çukurova Kalkınma Ajansı	115
3.5.4.2. İzmir Kalkınma Ajansı	116
3.5.4.3. Mersin Kalkınma Ajansı	119
3.6. Cumhuriyetten Günümüze Trakya’da Bölge Kalkınma Politikaları	122
3.6.1. Umumi Müfettişlik	123
3.6.1.1. Trakya Umumi Müfettişliği	123
3.6.1.2. Trakya Umumi Müfettişliğinde Köy Bürosu Projeleri	125
3.6.2. Planlı Dönemde Trakya’da Bölgesel Kalkınma	135
3.6.3. Trakya Alt Bölgesi Kalkınma Politikası	136
3.6.4. Marmara Bölgesi Projesi	139
3.6.5. Trakya Bölgesi Kapsamında AB Kalkınma Programları	139
3.6.5.1. Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı	140
3.6.5.2. Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı	142
3.6.6. Trakya’da Çevre Düzeni Planları	144
3.6.6.1. Çorlu-Çerkezköy-Marmaracık-B.Karıştıran-Muratlı Planlama Alt Bölgeleri 1\25 000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı	144
3.6.6.2. 1\ 100 000 Ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Çevre Düzeni Planı	145
3.6.6.3. 1\100 000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı ve Trakya Bölgesi	147
3.6.7. Tekirdağ Kalkınma Ajansı	149
SONUÇ	151
KAYNAKÇA	155

TABLolar LİSTESİ**SAYFA**

Tablo I: Bölgesel Politikalarda Bazı Temel Değişiklikler	61
Tablo II: Avrupa Ülkelerinde BKA'ların Yasal Statüleri	68
Tablo III: NUTS Bölgeleri İçin En Düşük ve En Fazla Nüfus Miktarı	74
Tablo IV: Bölge Kalkınma Ajanslarının Yapısı	93
Tablo V: Bölge Kalkınma Ajansı Türleri	96
Tablo VI: Bölgesel Kalkınma ve Sınır Ötesi İşbirliği Programları	99
Tablo VII: Türkiye'deki İBBS Bölgeleri	103

KISALTMALAR LİSTESİ

AB- Avrupa Birliği

AET- Avrupa Ekonomik Topluluğu

AT- Avrupa Topluluğu

BKA- Bölge Kalkınma Ajansı

BM- Birleşmiş Milletler

BYKP- Beş Yıllık Kalkınma Planı

ÇKA- Çukurova Kalkınma Ajansı

DAP- Doğu Anadolu Projesi

DİE- Devlet İstatistiki Enstitüsü

DPT- Devlet Planlama Teşkilatı

DOKAP- Doğu Anadolu Kalkınma Programı

EBKA- Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı

EGEV- Ege Bölgesi Geliştirme Vakfı

ERDF- Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu

EURADA- Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği

EUROSTAT- Avrupa Birliği İstatistik Bürosu

GAP- Güneydoğu Anadolu Projesi

GİDEM- Girişimci Destekleme Merkezi

GSMH- Gayri Safi Milli Hasıla

GSYMH- Gayri Safi Yurtiçi Milli Hasıla

IDA- Sanayi Kalkınma Ajansı

IMF - Uluslararası Para Fonu

İBBS- İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması

İZTO- İzmir Ticaret Odası

KOBİ- Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

KÖEP- Katılım Öncesi Ekonomik Programlar

KÖY- Kalkınmada Öncelikli Yörelere

KÖYD- Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi

MEHTAP- Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi

MEKİK- Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi

OECD- Ekonomik ve İşbirliği Teşkilatı

OHAL- Olağanüstü Hal

ÖUKP- Ön Ulusal Kalkınma Planı

PARD- Polonya Bölge Kalkınma Ajansı

STK- Sivil Toplum Kuruluşu

TTK- Türkiye Taş Kömürü Kurumu

UM- Umumi Müfettişlik

GİRİŞ

1970’li yıllarda patlak veren petrol kriziyle birlikte, bu döneme kadar yaşanan görece refah, ekonomik büyüme ve yoğun sermaye birikim dönemi kriz sürecine girmiştir. Böylece, dünya pazarının bölünmüşlüğü ve üretimin uluslararası hale gelmesi ile ulusal politikalar arasındaki gerilimlerin yaşanması gibi bazı etkenler de krizin daha geniş ve derin olarak hissedilmesine sebebiyet vermiştir.

Dünya ölçeğinde yaşanan bu kriz refah devleti politikalarının sonunu hazırlamış ve tüm dünyada yeni ve geniş çaplı yapılanmalara gidilmiştir. Bu gelişmeler sonucu ortaya çıkan ve neo-liberal yeniden yapılanma politikalarıyla başlayan küreselleşme süreci; çerçevesini uluslararası örgütlerin belirlediği çok sayıda yapısal reformlar süreci olan, neo-liberalizm, sanayi sonrası toplum kuramı ile IMF ve Dünya Bankası’nın son yıllarda geliştirdiği düzenleyici devlet anlayışına dayanmaktadır.

1980’li yıllarda siyasi, ekonomik, kültürel yaşamın her alanında ortaya çıkan küreselleşme nedeniyle kamu yönetimi alanında hem içerik, hem yöntem, hem de uygulamalar açısından Türkiye ve dünyada büyük değişiklikler yaşanmaktadır. Küreselleşme beraberinde yeni bir yönetsel anlayış ve bunu gerçekleştirmede araç olacak yeni bir örgütlenme modeli getirmektedir. Yönetişim adı verilen bu yeni kavram; bürokrasi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan, mali ve idari açıdan özerk örgütlenmeleri ifade etmektedir. Bu durumun devamlılığının sağlanması için yeni araçlara ve bu araçların sürekliliğini sağlamak için de uygun mali, idari toplumsal ortamın yaratılması zorunluluğuna ihtiyaç duyulmaktadır. Bu zorunluluğun getirdiği araçlardan biri de bölgeselleşme için küresel bir model olarak geliştirilen *Bölgesel Kalkınma Ajansları*’dır.

Küreselleşme süreciyle, devletin etkinlik sorunlarını piyasa mekanizması aracılığıyla çözüleceğine, böylelikle kaynakların daha etkin kullanılacağına, merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi gerektiğine işaret edilmiştir. Bu kapsamda yeni yapılanmalara gidilmesinin gerektiği vurgulanmıştır. Devletin yeniden yapılandırılmasına ilişkin bu neo-liberal politikalara uygun

yapılanma; yerelleşme söylemiyle küreselleşme sürecine uyumlu, dinamik, rekabetçi bir toplum hedefine; hizmetlerin yerinde görülmesiyle, yerel halka yakınlıkla yerel yönetimler üzerindeki merkezi gücün azaltılarak, yerel yönetimlere geniş yetki verilmesiyle, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla oluşacağı belirtilmiştir.

Avrupa Birliği'nin ve diğer tüm aday ülkelerin uyguladığı söz konusu yeni model sermayeyi, sivil toplum kuruluşlarını, özel sektörü ve bölgesel rekabeti ön planda tutmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısında Avrupa Birliği'ne adaylık ve entegrasyon sürecinde Bölge Kalkınma Ajansları'nın kurulması AB tarafından desteklenmektedir.

Türkiye, küreselleşme süreciyle birlikte hemen her alanda değişimi öngören yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu bağlamda, dünya ve Türkiye ekonomisinde küreselleşmeyle değişen bölgesel gelişme ölçütlerine uygun politikalar yürütülmüş ve Bölge Kalkınma Ajansları'nın kurulmasının söz konusu olduğu bir süreç başlatılmıştır. Bölge Kalkınma Ajansları'yla başlayan bu sürece bakıldığında ortaya konan yaklaşım, dünya ekonomisinin rekabetçi koşullarına uyum sağlamak açısından yerel girişimciliğe ve KOBİ'lere dayalı bir kalkınma modeli önermekte, yerel ve bölgesel yönetimlere de bu sürecin desteklenmesi görevi yüklemektedir. Özünde bölgesel gelişmenin yerel girişime dayanması anlayışı olan bu süreç, piyasa mekanizmasını temel almakta, yerel/bölgesel yönetimlere de daha çok düzenleyicilik ve organizasyon işlevi yüklemektedir.

Bu çalışmada; neo-liberal reform politikaları altında gündeme gelen sermayeyi, özel sektörü ve bölgesel rekabeti ön planda tutan piyasa merkezli bu yeni politikaların dünya ve Türkiye'ye yansımaları irdelenmiş, yeni politikaların temel aktörü olarak gündeme gelen Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Trakya'da Cumhuriyetten bugüne uygulanan bölge kalkınma politikaları incelenmiştir. İlk bölümde küresel gelişmelerle birlikte popüler nitelik kazanan yeni liberal politikaların zorunlu yansıması olan yeni kamu yönetimi anlayışı, bölgeselleşme ve yerelleşme, özelleştirme politikaları genel olarak ele alınmış, Avrupa ülkelerinde ve Avrupa Birliği'nde bu politikaların yansımalarına değinilmiştir. İkinci bölümde yeni

liberal politikaların Türkiye'ye yansımaları incelenmiştir. Bu bağlamda Türkiye'de değişime uğrayan kamu yönetimi anlayışı, bölgeselleşme ve yerelleşme anlayışı ve yeni planlama ve özelleştirme politikaları irdelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Bölge Kalkınma Ajansları'nın genel özellikleri, tanımı, Avrupa'da ve Türkiye'de BKA'lar ve NUTS, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması bölgeleri ve Trakya'da bölgesel kalkınma araştırılmıştır. Ancak Trakya ile ilgili araştırma, Tekirdağ Bölge Kalkınma Ajansının tez çalışma süresi boyunca tahmin ettiğimiz ölçüde ilerleme kaydedememiş olmasından dolayı bu konuya tezde istenildiği ölçüde geniş yer verilememiş ve tez bu anlamda sınırlanmak zorunda kalmıştır.

1. BÖLÜM

YENİ LİBERAL POLİTİKALAR IŞIĞINDA AVRUPA'DA BÖLGESELLEŞME, YERELLEŞME VE YENİ KAMU YÖNETİMİ ANLAYIŞI YANSIMALARI

Sosyal devletin 1970'lerde başlayan ideolojik çözülmesi yerini yeni liberal yönetim zihniyetine sahip politikalara bırakmıştır. Sosyal devletin çözülmesi ve liberal döneme geçişle birlikte yönetimde salt ideolojik düzeye sınırlanamayan bir paradigma değişimi gerçekleşmiştir (Köse, 2009: 42). Neo-liberalizm, yirminci yüzyılın son çeyreğinde bireye, topluma ve devlete yeni yorumlar getiren iddialı ve kapsayıcı bir fikir, kuram ve ideoloji olarak ortaya çıkmıştır. Refah devletinin müdahaleci yapısına bir meydan okuma olarak tanımlanan bu söylem, bir yandan siyasal, sosyal ve ekonomik liberalleşmeyi beraberinde getirirken, öte yandan parçalanmış üst-politik çatıyı tekrar bütünleştirmek adına yeni kimlik politikalarını üretmiştir. Neo-liberalizmin oluşturmaya çalıştığı özelleştirme, özel sektörleştirme ve yerelleşme bu kimlik politikalarının temel araçlarıdır (Güler, 1996: 78).

1.1. Yeni Liberal Politikalar

20.yüzyılın son çeyreğinde neo-liberal/yeni liberal ideoloji dünyayı etkisi altına almıştır. Neo-liberal ideoloji, sadece iktisadi gelişme dinamikleri açısından değil, siyasal hedef ve toplumsal örgütlenme tarzı olarak da kapsayıcı bir ideoloji haline gelirken, refah devleti sisteminin müdahaleci ve paylaşımcı pratiklerinden radikal bir kopuşun bayraktarlığını yapmaya soyunmuştur (İnsel, 2004: 7).

Neo-liberal ideolojinin hızlanmasında, refah devleti adına yapılan harcamalar ve halkın beklentilerinin günden güne artması eleştirilerin temel noktasını oluşturmaktadır (Koray, 2001: 9). Giderek artan ve toplam kaynaklar içindeki oranı yükselen refah devleti harcamaları kar hadlerinde bir düşmeye neden olmuş, bu düşme ya da birikim sürecinin durması kendini yeni bir evrensel kriz olarak göstermiştir. Daha önceki dünya krizlerinde olduğu gibi 1970'li yılların krizi de kapsamlı bir yeniden yapılanma ile aşılmaya çalışılmıştır (Şaylan, 1998: 86-87).

Yepyeni bir döneme girilirken toplumsal kesimler ile devlet arasında var olan uzlaşma 1980’li yılların başında yeni sağ ideoloji tarafından çöktürülmüştür. Artık eski refah devletinin yerini Reaganizm/ Thatcherizm olarak da adlandırabileceğimiz yeni bir model almıştır. Yeni projenin iki temel ayağı, serbest piyasa ile küçük ama görünürde güçlü bir devlet olmuştur (Özkazanç, 1997: 21). Bu yeni modeldeki devlet, her kurumu için rekabet ilkelerini göz ardı etmeyerek, bakış açısını bütüncül planlar değil, projeler temelinde değiştirmektedir (Güler, 1996: 77).

Liberal politikalarının bir gereği olarak, devletin küçültülmesi, özelleştirme, pazarın koşulsuz egemenliği gibi söylemler moda haline gelmiştir (Şaylan, 2003: 132). Bunlara ek olarak da liberal söylemin özünde var olan “piyasa” “görünmez el” ve “özgürlük” kavramları döneme damgasını vurmuştur. 1980’ler sonrasında değişen koşullar, ülkeler arasında artan rekabet, küreselleşme olgusu ve yeniden geçerlilik kazanan neo-liberal akım refah devleti uygulamalarının sorgulanmasına neden olmuştur.

İşte böyle bir sorgu dönemi içinde iktidara gelen Margaret Thatcher ve Ronald Reagan Keynesçi politikalar yerine arz yanlısı yeni liberal iktisat politikaları ile kapitalizme yeni bir biçim verme uğraşı içine girmişlerdir (Topal, 2002: 63-64). İngiltere Thatcher’in iktidara gelmesi ile kamusal alanı canlı tutan sağlık sektörüne, eğitime, medya organlarına ve toplu konut projelerine verilen devlet desteğini yavaş yavaş çekmeye başlamıştır. Yeni liberalizmin siyasal ideolojisi daha demokratik, çoğulcu ve katılımcı bir demokrasi olduğu iddia edilmekte ve ekonomik ideolojisi ile ekonomiyi siyasetleştirme amacına dayanmaktadır (İnanç vd. 2008: 10).

Yeni liberal söylemde sınırların tekrar çizilmesi belirgin biçimde öne çıkmaktadır. Yeni liberal politikaların, refah devletine yönelik temel eleştirisi ekonomi ile devlet arasındaki ayrımın belirsizleştirilmiş olduğu yönündeydi. O nedenle yeni sistem ekonomik bir anayasa ile devleti sınırlandırmayı öngörmektedir (Çağan, 1997: 129).

Aslında yeni liberal politikalarda da refah devleti gibi ekonomi merkezli bir siyasi yapı öngörmektedir. Ancak yeni liberal düşüncede ekonomi, kamunun toplumsal fayda adına düzenleyebileceği bir alan olmaktan çıkmıştır (Özkazanç, 1997: 32).

Artık asıl özne piyasa olmuştur. Devlet ekonomideki yerini özel sektöre bırakmaktadır. Bu sistemde özel sektör ekonomik büyümenin motoru haline getirilmekte, devlet bürokrasisi azaltılmakta, devlete ait kuruluşlar özelleştirilmekte, rekabeti artırmak için ekonomide yapısal düzenlemelere gidilmektedir.

Neo-liberal devlette, refah devleti modelinde düzenleyicilik işlevi gören devletin yerini piyasa alır. Piyasa sadece ekonomik verimliliği artıracığı için değil, siyasal özgürlüğü sağlayacağı düşünüldüğü içinde çok önemli bir konumdadır. Neo-liberallere göre, durağan tam rekabet şartları altında piyasa her türlü müdahaleden arındırıldığında, üretim kaynakları en etkin biçimde olacaktır, bu sayede de toplam refah düzeyi artacaktır. Bütün dünya piyasası açık ve tek bir bütün olmalıdır ki, tam rekabet şartları gerçekleşsin; ulus-devletlerin ve sendikaların piyasalara müdahalesi ortadan kalksın ve bütün piyasa işlemleri özelleşsin ki etkinlik sağlanabilsin fikrini savunmaktadırlar (İnanç vd. 2008: 12). Savunulan bu yeni dünya düzeninin altında, mali piyasaların serbestleşmesi ile mali sermayenin ulusal engellerden kurtulması ve üretken sermayenin dünyanın şu ya da bu yöresinde devlet tekeli engeline takılmaması amacına hizmet etmektedir (Güler, 1996: 49).

Neo-liberal ideolojinin söylemindeki diğer öğeleri; birey, tercih özgürlüğü, serbest piyasa toplumu, ulus devletin dönüşümü, özelleştirme, yerelleşme ve bölgeselleşme katılımcılık, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gibi kavramlar oluşturmaktadır. Yeni liberalizmin kamu yönetimi ve yerel yönetimlere ilişkin görüşleri büyük ölçüde görünürde kişi özgürlüğü, çoğulculuk, merkezi yönetimin sınırlandırılması gibi kavramlar etrafında şekillenmiş; bu bağlamda klasik liberalizmden etkilenmiştir.

1.2. Bölgeselleşme ve Yerelleşme Politikaları

Küreselleşme ile merkezi devletlerin manevra alanı daralırken uluslararası sermayeye bağlı olarak yerel yönetimler ve uluslararası örgütlerin önemi artmıştır (Bingöl, 2003: 127). Günümüzde ulus devletler, ulus üstü kurumların gerçekleştirdikleri müdahaleler ve ulus altı birimlerin aşağıdan gerçekleştirdikleri özerklik talepleri ile egemenliklerine müdahil hale gelmişler ve bunu paylaşmaya

başlamışlardır. Küreselleşmenin bu baskısı ile ulus devletler; bazı görevleri verimli bir şekilde yapamayacak kadar büyük; bazı işleri ise yapamayacak kadar küçük birimler haline gelmişlerdir. Böylece otoritenin devri gündeme gelmiştir (Kennedy, 1996: 169).

Merkeziyetçi ulus devletler gittikçe ekonomik, siyasal ve hukuki alanlarda temel aktör olma özelliğini yitirmekte ve 1648 Westphalia Antlaşması ve daha sonraki antlaşmalar ile öngörülen egemenlikler, başta uluslararası örgütler ile ülke içindeki yerel yönetimler lehine devredilmektedir. Dolayısıyla merkezi idareler bu süreçte otoritelerini hem yukarıya hem de aşağı doğru devretmektedirler. Bu da merkezi devletlerin öneminin azalmasına, yerel yönetim ve uluslararası örgütlerin ise önem kazanmasına neden olmaktadır. Hizmet sunumunda yerelleşme, özellikle küreselleşme süreci ve bu süreçle ortaya çıkan yerelleşme politikalarına bağlı olarak yaşanmaya başlamıştır (Alıcı, 2009: 86-87).

1990'lı yıllarda, küreselleşme sürecinde değişen koşullara uyum, rekabet, insan kaynaklarının geliştirilmesi, küresel piyasanın dinamik olarak izlenmesi, örgüt yapılarında esneklik ve maliyet kontrolü gibi olgular, geleneksel bölgeselleşme ve yerelleşme anlayışını değiştirerek yeni bir bölgeselleşme ve yerelleşme yaklaşımı oluşturmuştur. Oluşan bu yaklaşımda, yerel dinamiklerin ekonomik kalkınma ve bölgesel gelişme sürecindeki önemi artmıştır.

Söz konusu yerelleşme ve bölgeselleşme süreci, Avrupa Birliği'nin nihai hedefi olan bütünleşme süreci ile birlikte, Avrupa Birliği ülkelerinin yönetim yapıları gözle görülür bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu süreç içerisinde, Birlik ülkelerinin siyasal ve yönetsel sistemlerinin yanı sıra, yerel ve bölgesel yönetimlerinin de belirgin bir dönüşüm geçirdiği ve yeniden düzenlendiği görülmektedir (Uysal, 2009: 276).

Bu dönüşümün dinamiklerinden ilki, Birliğin getirdiği düzenleyici kurallardır. Bu kuralların özellikle yapısal fonlar ile ilgili olanları kamu yönetimini ve yerel birimleri doğrudan etkilemektedir. İlkine göre daha dolaylı olmakla birlikte onun kadar güçlü olan ikinci dönüşüm dinamiği ise siyaset, yasa ve düzenlemelerin uyumlaştırılmasıdır. Birlik ülkelerini etkileyen üçüncü dinamik ise, uluslararası

konjonktür ile doğrudan bağlantılıdır. Hemen tüm dünyada hızla yükselen bütünleşme ve küreselleşme süreçleri bu ülkelerin yönetsel yapılanmalarının dönüşümünü de bir anlamda zorunlu kılmaktadır (Uysal, 2009: 276).

Yerel yönetimlerin faaliyet gösterdiği zemine daha rekabetçi bir nitelik kazandıran bu dışsal etki, yerel yönetimleri yeni alanlar ve işbirliği yapabilecek potansiyel ortaklar bulmaya ve bunun için de bazı yapısal değişikliklere yönelmeye zorlamaktadır. Küreselleşme sürecinde devletler, toplumlararası bütünleşmelerle paralel giden devletin hareket alanının giderek daraltılması karşısında en azından devletin önceliklerine ve toplumlararası yeniden yapılanmaya yön vermek amacıyla bölgesel işbirlikleri oluşturulmuştur (Ökmen, 2005: 58). Genel olarak bütünleşme, bir taraftan ortak bir karar sistemi içinde ikili ya da daha çok ülke ile yeni bir ortak davranış birliğinin oluşturulması sürecini ifade ederken; diğer taraftan bu kavram ile tarafların özelliklerinin toplamından daha fazlasını ifade eden bir oluşum anlatılmak istenmektedir (Alagöz vd. 2009: 4).

Küreselleşmeyle birlikte bölgeselleşmeye paralel yerelleşme de ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme olgusu ile açıklamasını bulan neoliberal söylem; iktisadi alanda devlet–piyasa ilişkilerini düzenlerken, devletin kamusal erkini küçülten daraltan, buna karşın özel sektörle birlikte yerel-sivil örgütlenmelere alan kazandıran bir yerelleşme modeli savunmaktadır. Böylece küreselleşme ve yerelleşme; yerelin görev, yetki ve sorumluluklarını özel sektör lehine genişletmiş, yeni kamu yönetiminin bir gereği olan ve kaynakların daha etkili, verimli ve ekonomik kullanımı ilkelerinin pratikte uygulanması amacı taşıdığı belirtilmiştir (Alıcı, 2009: 85).

Yerellik merkezin olamaması, merkezisizleştirme, merkezdeki gücün dağıtılması olarak açıklanmakta olan idarede adem-i merkezîyetçilik (decentralization) kavramı ile de özdeşleştirilmektedir. Bu bağlamda “decentralization” ilkesinin yaşama geçirilmesinde dilimize yetki ikamesi, yetki paylaşımı, hizmette yerellik, hizmette halka yakınlık, yerellik olarak çevrilmekte olan “subsidiarite” kurucu ilke olarak önem kazanmıştır (Ciğeroğlu, 2008: 12). Bu kapsamda yerelleşme kavramının türleri, yetki genişliği başlığıyla merkezden taşra örgütüne yetki devri, merkezden-

taşıra örgütünden yerel yönetimlere yetki devri (desantralizasyon), yetkinin her kademedede bir alta devri ve yetkilerin özel sektöre devri (özelleştirme) olarak tanımlanmaktadır (Sayın, 2005: 276).

AB de bu kavramsal sürece 1992'de keşfettiği “subsidiarite-yerellik” kavramıyla katılmıştır. “Katılım Ortaklığı Belgesinde” ortaya konmuş olan tanımlama sistemli olarak Avrupa Konseyi Bölgesel ve Yerel Yönetimler Kongresi'nin sözleşme ve şartları üzerinden ortaya çıkmıştır (Ciğeroğlu, 2008: 13).

AB politikaları açısından bu kavram yerelden merkeze yayılan bir yapılanmayı öngören AB bütünleşme süreci için kamu yetkilerinin, merkezi yönetimden yerel ve bölgesel yönetimlere bırakılması anlamı taşımaktadır. 1992 Maastricht Anlaşması'yla ilkeye dönüştürülmüş olan yerelleşme kavramı, 1985 tarihli Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda var olan özerklik ilkesi ile ifade edilmiştir.

1.3. Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı

Yeni Kamu Yönetimi (YKY) anlayışı, klasik anlamda iş yapmaya dayanan kamu yönetiminin yapısı ve işleyişine yöneltilen eleştirilerden destek alarak iletişim ve teknoloji alanındaki gelişmelere paralel olarak özel sektörde gözlemlenen değişim sonucu ortaya çıkmıştır. İlk önce Thatcher döneminde İngiltere’de ortaya konan uygulamalarla başlayan bu akım daha sonra muhafazakar hükümetler eliyle tüm gelişmiş ülkelerin kamu yönetimi sistemlerini etkilemeye başlamıştır.

Dünyadaki küreselleşme-yerelleşme eğilimlerine bağlı olarak ortaya çıkan kamu yönetimindeki değişimler Yeni Kamu Yönetimi (*New Public Management-NPM*) anlayışını ortaya koymuştur. Kamu yönetiminden kamu işletmeciliğine doğru meydana gelen bu değişim sürecini ortaya çıkaran faktörler; kamu sektörü ve yönetimi üzerindeki neo-liberal eleştirilerin yorumlanması, ekonomik teorideki değişiklikler ve özel sektörde meydana gelen yeni yönetim teknik ve stratejilerinin kamu yönetimine olan etkileri olarak sıralanabilir (Köse, 2004: 26).

İdare yerine yönetim kavramını kullanan bu yaklaşım, özü itibariyle işletme yönetiminde kullanılan kavram ve yöntemleri kamu yönetiminde de uygulamayı

öngörmüştür (Demircan, 2007: 148). Yukarıda ifade edilen temel özelliklerin yanı sıra yönetim kavramı, yönetimde tek yönlülük yerine çok yönlü bir etkileşime ve sivil toplumun rolüne vurgu yapmıştır. Günümüzde hem özel sektör, hem de kamu sektörü için, yerel ve küresel düzenlemeler ışığında kullanılan yönetim kavramı, devlet toplum ilişkilerinin katılıma dayalı bir zemin üzerinde oturmasını öngören bir kavram olarak ortaya çıkmış ve merkezden yerele doğru gidişatı hızlandıran adem-i merkeziyetçi bir anlayış benimsenmiştir (Alodalı vd. 2004: 142-143).

YKY anlayışı daha sonra tüm ülkelerin kamu yönetimi sistemlerine de dalga dalga yayılmakta ve yankı bulmaya devam etmektedir. Ancak yeni gelişmeler modern devletin fonksiyonlarını bu tarz bir etkinlik anlayışından çok daha fazla anlamlar içeren hesap verebilirlik, yurttaş isteklerine duyarlılık, devletin denetiminin sağlanması şeffaflık ve katılım gibi daha geniş perspektiflerle ele alan yönetim kavramı etrafında odaklandığı iddia edilmektedir. Bu kavram şöyle açıklanabilir; Yönetim kavramı şu an tartışılmakta olan içeriğiyle ilk kez 1989'da Dünya Bankası'nın Afrika için hazırladığı bir raporda "siyasal iktidarın ülkelerin işlerinin çözümünde yeni kullanımı" (World Bank, 1989: 60) tanımıyla literatüre girmiş ve aynı raporda daha sonraki en yaygın kullanım biçimini olan "iyi yönetimin" ana unsurları hesap verme, saydamlık, etkin işleyen bir hükümet, sivil toplumun kararlara etkin katılımını sağlama, uyumlu ve bütünleşik politikalar üretmeye dikkat etme, hukuk kurallarına uygunluk ve bağımsız yargı sisteminin varlığı olarak sıralanmıştır (World Bank, 1989: 60).

En basit ifadeyle yönetim; yönetimin, piyasa ve toplum karşısında değişen konumuyla birlikte, bu yeni durumu anlamaya yönelik kavramsal bir araçtır. Bu bağlamda yönetim; devlet, piyasa ve toplum arasındaki ilişkilerin yeniden ve yeni baştan kurgulanması sürecidir. Yönetim modelinde klasik kamu yönetimi anlayışında pek de yeri olmayan devlet, özel sektör ve sivil toplum örgütleri ve yarı resmi kuruluşlar gibi çok değişik ve farklı aktörler bir araya gelerek kamu hizmeti sunumunda birlikte rol alabilmektedirler. Bunun yanı sıra, bu modelde devlet kamu politikaları açısından kuralları koyan ve uygulama süreçlerini denetleyen bir yapı arz

etmekte fakat kamu hizmetini doğrudan sunan bir organ olarak daha az rol üstlenmektedir (Balcı, 2008: 5).

YKY akımının kamu hizmeti sunumuna etkileri şu şekilde sıralanmaktadır (Balcı, 2008: 4):

- Aşırı merkeziyetçi ve hiyerarşik yapıların desantralizasyon yoluyla halka daha fazla yakınlaştırılması ve hizmet sunumunun vatandaşa en yakın yerde gerçekleştirilerek tüm paydaşların geribildirimine olanak sağlanması,
- Sonuç odaklılık,
- Doğrudan kamu hizmeti sunumu yerine alternatif mekanizmaların geliştirilmesi,
- Doğrudan sunulan kamu hizmetlerinde daha fazla verimlilik arayışına gidilmesi ve kamu örgütleri arasında rekabetin tesis edilmesi,
- Merkezi yönetimlerin stratejik kapasitesinin artırılması, esneklik ve en az maliyet yaklaşımlarının benimsenmesi.

YKY'nin kamu yönetimine etkisi derin olmuş ve bunun üzerine devletin rolü ve işlevleri tartışılarak yeni mekanizmaların kurgulanması yoluna gidilmiş ve özelleştirme ve kamusal hizmette rekabet gibi hala tartışılmakta olan belli yöntemler sisteme dahil edilmiştir. YKY anlayışı, kamu hizmetlerinin üretilmesi ve yönetilmesi işlevlerini birbirinden ayırmakta ve yönetim sorumluluğunu kendinde bırakarak hizmet üretimini piyasa mekanizması koşullarına bırakmaktadır (Eryılmaz, 2004: 57). Ayrıca, YKY akımı ile bir taraftan özelleştirme ve kamu hizmetlerinde alternatif hizmet sunum mekanizmalarının devreye sokulması yoluyla devletin küçültülmesi hedeflenmekte, bir taraftan da desantralizasyon (yerinden yönetim) ve subsidiarite (yerellik) gibi ilkelerin vurgulanması ile yerel yönetimler güçlendirilmeye çalışılmakta, öte yandan da sayıları giderek artan bağımsız idari otoriteler kurularak klasik kamu bürokrasisi dışına taşan ve düzenleyici kararlar alıp uygulayan kamu örgütleri oluşturulmaktadır (Aksoy, 2004: 38-39).

1.4. Özelleştirme Politikaları

Sosyal devlet anlayışı yerini 1980’li yıllardan itibaren etkili olmaya başlayan neo-liberal anlayışa bırakmıştır. Gerek sosyal devlet gerekse de neo-liberal devlet anlayışı, kamu hizmetlerinin üretiminde açık bir önceliğe sahip olsa da, bu iki anlayışın kamu hizmetlerinin üretilmesine yaklaşımı arasında önemli farklar bulunmaktadır. Sosyal devlette hizmet üretiminde devlet ön planda iken, neo-liberal devlet anlayışında özelleştirme, hizmetlerin özel sektör eliyle üretimi ön plandadır.

Daha açık bir ifadeyle neo-liberalizm, hizmetlerin piyasa tarafından üretiminin daha doğrusu kamusal olmayan üretimin her biçiminin, kamunun üretme biçiminden daha üstün olduğu tezinden hareket etmektedir. Böylece, minimal devlet anlayışında hizmetlerin özel sektör tarafından üretilmesi ve dolayısıyla kamu hizmet üretiminin de yeniden yapılanması (özelleştirilmesi) önceliğe sahiptir.

Yirminci yüzyılın sonlarından itibaren küreselleşme ve beraberinde gelişen neo-liberal politikalardan dolayı devletin işlevlerinde ve buna bağlı olarak örgütsel yapısında bir değişim yaşanmıştır. Bu değişim çabalarının en etkili olanı kuşkusuz özelleştirme olmuştur. Böylece kamunun elindeki araç, gereç mal ve hizmetlerin mülkiyetinin ulusal ya da yabancı özel sektör kuruluşlarına devredilmesi gündeme gelmiştir (Eren vd. 2009: 74).

1980’li yıllardan itibaren yeni kamu işletmeciliği yaklaşımı ile yaygınlık kazanan özelleştirme, önce merkezi yönetimleri daha sonra da yerel yönetimleri etkisi altına almıştır. Diğer yandan geleneksel yönetim anlayışı da kamu yönetiminin verimsizliğinde önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir (Eren vd. 2009: 78). Kamu hizmetlerinde verimsizlik ve yurttaşların beklentilerinin karşılanamaması iddası, söz konusu hizmetlerin yoğun bir özelleştirme baskısı altına girmesine yol açmıştır. Bunun sonucu olarak özellikle 1980 sonrası pek çok kamu hizmeti, alternatif üretim biçimlerine dönüştürülmüştür.

Kamu yönetimini verimsizleştiren unsurlar arasında; işlevsel rekabet yetersizliği, hizmet üretiminde yetersizlik, bürokrasi ve siyaset arasındaki yetki ve görev paylaşımının belirsizliği ile bilgi paylaşımındaki yetersizlikler sayılmıştır. Bu

sorunların, kamu hizmetlerinin işlevsel rekabete açık hale getirilmesi, kamu kesiminde sorumlukların açık biçimde yeniden tanımlanması ve birimler arasında sistematik bilgi paylaşımının olanaklı hale getirilmesiyle giderilebileceği belirtilmiştir (Eren, 2002: 63).

Bununla birlikte 1980'li yıllarda girişilen özelleştirme çabaları, kamu yönetimlerinin mevcut sorunlarına etkili bir çözüm olarak sunulmasına rağmen, istenilen düzeyde verimlilik, etkinlik ve kalite getirmemiştir. 1980 sonrası dönemde özel sektör, pek çok kamu hizmetini üstlenmesine rağmen, söz konusu hizmetlerde yenilik oluşturma gücü, performans ve verimlilik artışı gibi, beklenen rekabet unsurları gerçekleşmemiştir (Nullmeier, 2001: 92). Bu nedenle, teorisyenler ve uygulayıcılar kamu hizmetlerinin görülmesinde rekabet etkisinin artırılmasını sağlayacak yeni arayışlara girişmişlerdir.

Bu neo-liberal gelişme, Avrupa ülkelerinde genel olarak kamu hizmetinin üretiminin pazarlanması şeklinde gerçekleşmiştir. Bu anlayışa uygun olarak devlet geçmişte üstlendiği pek çok görevi bırakarak, klasik görevlerine dönmek zorunda kalmıştır. Bunun gerçekleşebilmesi için, yoğun bir özelleştirme stratejisi izlenmiştir. Ortaya çıkan özelleştirme politikaları, sadece merkezi yönetimle sınırlı kalmamış, aynı zamanda yerel yönetimler üzerinde de etkili olmuştur.

Özellikle Avrupa'da ortaya çıkan özelleştirme süreci, AB'nin kamu hizmetlerinin yeniden düzenlenmesi, pazara açılma ve rekabetin güçlendirilmesine yönelik neo liberal politikaları benimsemesiyle daha da hızlanmıştır (Eren vd. 2009: 79). AB'nin öteden beri varolan bu düzenleme politikaları ile biçimlendirilen rekabet anlayışı, üye ülkelerin mevzuatında da yerini almıştır.

Avrupa'da ortaya çıkan ve gelişen özelleştirme politikaları Avrupa'nın bölge kalkınma politikalarının gelişimini de yakından etkilemiştir. Dış pazarlara açılmayla birlikte, yerel ve bölgesel kaynaklarında rekabete ve özelleştirmeye açılması çalışmaları bu günkü Avrupa'nın bölgesel ve yerel kalkınma anlayışlarının temelini oluşturmaktadır. Bölgesel-yerel rekabeti ve özelleştirmeleri gerçekleştirmek için

verilen fonlar ve yapılan yardımlar bu temeli sağlamlaştırmak adına atılan adımları ifade etmektedir.

1.5. Avrupa’da Bölge Kalkınma Politikalarının Gelişimi

Avrupa’da bölgesel kalkınma politikaları Avrupa Birliği’nin kuruluş anlaşması olan Roma Anlaşmasına kadar dayanmaktadır. Anlaşmanın giriş bölümünde üye ülkelerin ekonomik bütünleşmesinin başarıya ulaşması için bölgelerarasındaki dengesizliklerin giderilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. 1970’li yıllardan sonra bu konu ile ilgili çok sayıda politika ve yaklaşım geliştirilmiştir.

1.5.1. Avrupa’nın Bütünleşme Sürecinde Yerelleşme ve Bölgeselleşme Politikaları

1980’li yıllar, Avrupa ülkelerinde yerelleşme ve bölgeselleşmenin hızlanmasıyla Avrupa Birliği, geleceğin birleşik Avrupa’sını gerçekleştirebilmek için yerelleşme ve bölgeselleşmenin yaygınlık kazanması amacıyla çalışmaları genişletmiştir. Bölgesel yönetimler, Birlik içindeki birçok alanda daha güçlü bir bütünleşmenin en kuvvetli destekçileri arasında yer almaktadır (Uysal, 2009: 276). Avrupa politikalarının çoğu bölgeler tarafından uygulamaya geçirildiği için bölgeler, Avrupa karar alma mekanizmaları üzerinde büyük bir etkisi bulunmaktadır.

Birlik kurumlarıyla üye ülkelerin yerel ve bölgesel yönetimleri arasındaki ilişkiler açısından belirleyici olan unsurların başında 1992 Maastricht Antlaşması, 1994 ve 1996 yıllarında Avrupa Parlamento’sunca Brüksel’de toplanan konferanslar, 2004 tarihli Avrupa Birliği Anayasası ve 2007 tarihli Lizbon Antlaşması gösterilebilir. Maastricht Antlaşması’nın ısrarla vurgu yaptığı subsidiarity ilkesi başta olmak üzere bölgesel politikalar ve bu politikalara bağlı olarak Birlik ülkelerinin yerel ve bölgesel yönetimlerinin kendi aralarında kurdukları ilişkiler, söz konusu değişimin önemli noktaları olarak göze çarpmaktadır (Benz vd. 1999: 332-335).

Maastricht Antlaşması’na subsidiarity ilkesinin konulmasının amacı, üye devletlerin egemenlik alanlarını korumak ve Avrupa Birliği’nin eylem alanının üye devletler ve devlet-altı yönetsel birimler aleyhine ölçüsüzce genişlemesini

önlemektir. Bu durum, tam bütünleşmenin yol açabileceği sakıncaları subsidiarity ilkesiyle dengelemeye yöneliktir (Canatan, 2001: 71-72).

2004 yılında Roma’da imzalanan Avrupa Birliği Anayasası metni ve ekli protokollerde yer alan düzenlemeler, bir yandan yerel ve bölgesel yönetimlerin Avrupa Birliği içindeki konumlarını güçlendirirken, öte yandan da Birliğin politika oluşturma ve uygulama süreçlerine yerel ve bölgesel yönetimlerin daha aktif ve etkili katılımlarını sağlayacak düzenlemelere yer vermiştir (Uysal, 2009: 268).

Avrupa Birliği Anayasası’nın yerel ve bölgesel yönetimlerle ilgili getirdiği düzenlemeler arasında, yerel ve bölgesel yönetimlerin bir Avrupa Birliği antlaşmasında ilk defa açıkça yer alması; subsidiarity ilkesine vurgu yapılması; yerellik ilkesinin uygulanmasında ulusal parlamentolara verilen roller tanımlanması; yerel ve bölgesel yönetimlere etkili danışma yetkisi verilmesi; yasal düzenlemelerin yerel ve bölgesel yönetimler üzerindeki etkilerinin dikkate alınması gereğine işaret edilmesi; Bölgeler Komitesi’ne Adalet Divanı’na başvuru hakkı verilmesi; ekonomik ve sosyal uyumun yanında bölgesel uyumun da Birliğin amaçları arasında sayılması (Kösecik, 2006: 32-33) yer almaktadır. Fakat AB Anayasası 2005 yılında gerçekleşen referandum sonucunda önemli ölçüde sekteye uğramıştır.

Avrupa Birliği’nin kurumsal yapısında önemli değişiklikler öngören Lizbon Antlaşması’nda da yerel ve bölgesel yönetimlere ve subsidiarity kavramına vurgu yapılmıştır. Lizbon Antlaşması, Avrupa Birliği’ne üye 27 devlet tarafından 13 Aralık 2007 tarihinde Lizbon’da imzalanmıştır.

Lizbon Antlaşması, mevcut antlaşmaların yerini almayan ve Anayasa ifadesine yer vermeyen, yalnızca Antlaşmalarda değişiklikler getiren bir Antlaşma niteliğindedir. Antlaşma, Avrupa Birliği’nin işleyişini iyileştirmek için zorunlu ve ivedi olan yapısal değişiklikler öngörmektedir. Antlaşmanın ağırlık noktasını oluşturan konular, Avrupa Parlamentosu ile ulusal parlamentoların güçlendirilmesi ve böylelikle uzun süredir eleştirilen demokrasi açığının azaltılması, temel hakların daha etkin bir şekilde korunması, güvenlik ve küresel ekonomi gibi uluslararası boyutu olan sorunlarda Avrupa Birliği’nin dış politikasının iyileştirilmesi şeklinde

sıralanabilir Lizbon Antlaşması'nın yerel ve bölgesel yönetimlere ilişkin getirdiği düzenlemeler şu şekilde sıralanabilir (Uysal, 2009: 269):

1. Antlaşma ile yerinden yönetim ilkesi tanınmıştır; Lizbon Antlaşması'na göre Birlik üye devletlerin antlaşmalar önündeki eşitliğine, temel yapılarına içkin, siyasal ve anayasal, bölgesel ve yerel özerk yönetimler dahil, ulusal kimliklerine saygı gösterir (m.3a/2).

2. Subsidiarity ilkesinin düzenlendiği maddede, yerinden yönetimlere yer verilmiştir; Birlik'in yetkilerinin sınırları subsidiarity ve orantılılık ilkelerine göre belirlenir (m.3b/1 c.2). Yine aynı maddenin 3. bendinin 1. fıkrasında, subsidiarity ilkesine göre Birlik'in münhasır yetkisine girmeyen alanlarda Birlik yalnızca, söz konusu faaliyetin hedefleri üye devletler tarafından; merkezi, bölgesel veya yerel düzeyde tatminkâr olarak yerine getirilemezse ve getirilemediği ölçüde, ancak önerilen eylem, ölçeği ya da etkileri nedeniyle Birlik düzeyinde daha iyi başarılabilirse harekete geçer. Aynı maddenin 3. bendinin 2. fıkrasında ise Birlik kurumları subsidiarity ilkesini, subsidiarity ve orantılılık ilkelerinin uygulanması hakkında Protokol'de belirlendiği şekilde uygulamalar ifadesine yer verilmiştir.

3. Diyalog ve istişareye vurgu yapılmıştır; Avrupa Birliği kurumları temsilci kuruluşlar ve sivil toplum ile açık, şeffaf ve düzenli diyalog kurar. Avrupa komisyonu, birliğin faaliyetlerinin uyumlu ve şeffaf olması amacıyla ilgili taraflarla geniş istişareler yürütür (m.8b).

4. Bölgeler Komitesi güçlendirilmiştir; Avrupa Birliği Adalet Divanı, bir yasama kararıyla subsidiarity ilkesine aykırı düzenlemelerde yargı yetkisine sahiptir. Bölgeler Komitesi, Avrupa Birliği'nin işleyişine ilişkin Antlaşmanın kendisine danışılmasını öngördüğü yasama kuralları subsidiarity ilkesine aykırılık oluşturursa, Avrupa Birliği Adalet Divanı'na başvurabilir.

5. Yerel ve bölgesel otoritelerin yetkileri açıkça tanımlanmıştır; Lizbon Antlaşması'na eklenen Genel Çıkar Hizmetleri Hakkında Protokol'ün 1. maddesinde Avrupa Birliği'nin işleyişine ilişkin antlaşmanın 16. maddesinde kastedilen, Birlik'in genel ekonomik çıkar hizmetlerine ilişkin paylaşılan yetkiler tanımlanmış, 2.

maddesinde ise Antlaşma hükümlerinin hiçbir şekilde, üye devletlerin ekonomik olmayan genel çıkar hizmetlerini sunmalarını, dağıtmalarını ve düzenlemelerini etkilemeyeceği belirtilmiştir.

Subsidiarity ilkesi, Avrupa Birliği'nin gündeminde önemli bir yer tutmaktadır. Birliğin merkeziyetçi eğilim taşıyan üyelerinin, ulusal devletlerin egemenlik haklarını korumak istemelerinden kaynaklanan bazı istemleri bulunsa da, Birlik düzeyinde uygulanmakta olan uyumlaştırma politikaları ve mali kaynak aktarımı ile bu istekler arka plana atılmaktadır (Henke, 2006: 241-242).

Subsidiarity ilkesinin temelinde yerel ve bölgesel yönetimlerin özerklikleri yatmaktadır. Bu özerklik, yerel toplumlarda yaşayan insanların hak ve hürriyetlerinin korunması ile sağlanabilecektir (Kelly, 2004: 285). Birlik, yerel hizmetlerin yönetimine vatandaşların katılımını sağlamanın en etkili yolunun, yerel yönetimlerin güçlendirilmesinden geçtiğini düşünmektedir. Yerel ve bölgesel yönetimlerin güçlendirilmesi ve özerkliklerinin artırılarak güvence altına alınmasının, yerinden yönetim ve demokrasi ilkelerine dayanan bir Avrupa'nın kurulmasının temel koşulu olduğu belirtilmektedir (Kırchner, 1997: 73).

Avrupa bütünleşme süreci, aynı zamanda bölge yönetimleri anlayışının da yeniden canlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Birliğin, hem bölgesel gelişme amaçlı hem de sosyal nitelikli fonların doğrudan yerel yönetimlere ve özellikle bölge yönetimlerine verilmesini öngören fon politikası, bölge yönetimlerinin başta Parlamento olmak üzere Topluluk kurumları ile giderek daha yakın ilişkiler içine girmesine olanak sağlamıştır (Uysal, 2009: 282).

Birlik bünyesinde bölgelerarası eşitsizliklerin asgariye indirilmesi ve bölgesel ekonomik kalkınmanın teşviki amacıyla geliştirilen politikalar, Maastricht Antlaşması çerçevesinde bir Bölgeler Komitesi (*Committee of the Regions*) kurulması ile bir anlamda karşılığını bulmuştur (Nalbant, 1997: 325-326).

Bölgeler Komitesi yalnızca bir danışma organı olmakla birlikte, Birlik tarihinde ilk kez devlet-altı bir organa temsil ve karar alma mekanizmalarında yer alma hakkı tanınmasından dolayı önemlidir (Schout vd. 2007: 839-840). Tüm bu gelişmeler

“bölge” kavramının Birlik politikalarında öne çıkan bir referans haline gelmesine neden olmuştur. Bu dönüşüm bir taraftan bölge yönetimleri kurulması ve gelişimlerinin sağlanması eğilimine atıf yaparken, diğer taraftan tüm Birlik ülkeleri ya da diğer Avrupa ülkeleri için geçerlilik taşıyacak genel kapsamlı bir bölge tanımlamasının imkansızlığını da gözler önüne sermektedir (Demiral, 2006: 131). Böylece, tüm ülkeler için tek bir model oluşturacak bir yapı tasarlamak yerine, üye ülkelerin siyasal ve yönetsel çıktıları ile uyum gösterecek kurumsal çözüm önerileri üzerinde yoğunlaşmakta ve bu kapsamda “Avrupa Bölgesel Özerklik Şartı” (*European Regional Autonomy Charter*) üzerinde durulmaktadır.

1.5.2. Avrupa Bölgesel Özerklik Şartı

Avrupa Parlamentosu, 18 Kasım 1988’de Bölgeselleşme Şartı’nı onaylamıştır. Bu uyulması zorunlu bir belge değildir, daha çok bir tavsiye niteliğindedir. Şart’ın amacı, büyüyen Avrupa’yı bölgeselleştirme yoluyla bütünleştirme, sınırları daha kolay aşılabilir yapma ve devletler üstü işbirliğini sağlama olarak ifade edilebilir (Keleş, 2000: 62).

Bu Şart’ta bölge “coğrafi yönden nüfusu kimi ortak özellikler taşıyan ayrı bir birim ya da kendine yeterli bir yapı oluşturan yöreler ya da yörelerin birlikte oluşturdukları bütüncül yapılar” olarak tanımlanmaktadır. Burada, dil, kültür ve tarihsel gelenekler ortak özellikler olarak kabul edilmektedir. 27 maddeden oluşan Şart’ta bölge tanımının yanında, kurumlar, yetkiler, mali araçlar, bölge içinde ve bölgeler arası işbirliği, bölgelerin ulusal devlet ve AB kararlarına katılma yollarına ilişkin maddeler yer almaktadır.

Bölgesel Özerklik Şartı’nın ön söz bölümünde yer alan iki temel ilkedden biri “hizmette yerellik” ikincisi ise, “bölgesel özerklik” ilkesidir. Etkin ve bölge halkına yakın bir yönetim için bölgesel kurumların seçilmiş ve görevlerini gerçekleştirecek yetkilerle donatılmaları gereği vurgulanmıştır (Bayramoğlu, 2005: 104).

Üye devletler arasında Bölgeselleşme Şartı konusunda bir uzlaşma yoktur. Fransa, federalizmi dayattığını savunarak Şart’ı kabul etmemektedir. Bazı devletler de Şartı anayasalarına aykırı bulmaktadır. Bölgeselleşme Şartı’nda ulusal meclislerin

belirleyeceği sınır ve koşullar içinde, bölge meclislerinin yasama erkine sahip olabileceği belirtilmiştir. Bölge meclislerinin yetkileri bölge anayasalarında gösterilecek ve anayasadan aldıkları yetkilerle bölgeler, bölge bütçesini onaylayabilecek ve bölgenin yürütme organını denetleyebilecektir (Marangoz vd. 2009: 10). Şart'ın 11. maddesi bölgelerin kendi işlerinin görülmesi konusunda yetkili olduklarını belirttikten sonra yasamaya ilişkin başlıca yetkilerini şöyle belirtmiştir (Mengi, 1998: 65): “Bölgenin yasama ve yürütme yetkisine sahip olduğu bütün konular, yürürlükteki ulusal yasalar çerçevesinde yasaları geliştirmek ve uygulamak. Her bölgenin yürütmeden sorumlu bir yönetim organı da bulunacak ve başında bulunan başkanla birlikte yürütme organı bölge meclisine karşı siyasal yönden sorumlu olacaktır.”

Şart, bunların dışında kalan ve danışma görevi bulunan organların bölge anayasaları ile oluşturulabilmesini öngörmüştür. Şart'ta bölgelerin kendi örgütlenmelerini serbestçe yapabilecekleri gösterilmiş ve ekonomik gelişme ile yurttaşlara sunulacak hizmetler konusunda geniş bir alan bırakılmıştır. Özellikle bölgesel gelişme politikası, bölge planlaması, tarım, ulaşım, turizm, bayındırlık, sosyal güvenlik, kültür, sanat, spor, boş zamanların değerlendirilmesi, eğitim, sağlık bölgelerin görev alanları içinde bulunmaktadır (Marangoz vd. 2009: 11).

Şart'ın 17. maddesi, bölgelerin yetkilerini kullanabilmek için bölgelerin mali özerkliğe ve yeterli öz kaynaklara sahip olmak zorunluluğunu vurgulamaktadır. Bölgelerin maddi kaynakları, kendi vergi, resim ve harçlarından, devletin bölgelere kısmen ya da tümüyle bırakacağı vergiden, devlet vergileri üzerine yapabilecek eklemelerden ve devlet transferlerinden oluşacaktır. Bölgelerin bu kaynakların tümünden yararlanmaları ideal durumdur; ancak en az iki gelir kaynağının varlığı zorunlu sayılmıştır.

Şart, farklı ülkelerin bölgeleri arasındaki işbirliğinin esaslarını belirlemiştir. Buna göre, bölgelerarası işbirliğinin her düzeyde özendirilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Farklı ülkelerin bölgeleri arasında sınır ötesi işbirliğine, üye devletlerce yalnız izin verilmesi değil, aynı zamanda desteklenmesi istenmektedir. Özellikle ulusal bölge gelişme programları arasında ve sınır bölgeleriyle ilgili

programlar arasında işbirliği sağlanmasına önem verilmiştir. Şart, bu konularda araştırma, finansman ve programlama çalışmalarının gerektireceği mali kaynağın Birliğin yapısal fonlarının sağladığı olanaklardan karşılanmasını öngörmektedir (Madde 23). İşbirliği alanları özellikle bölge yönetimlerinin kendi yetki alanlarına giren konulardır. Şart'a göre, bu alanlarda sınırötesi işbirliği dış ilişki niteliğinde değil, bir iç iş olarak algılanmalıdır (Madde 23/3). Bölge yönetimlerinin ulusal düzeydeki karar süreçleriyle ve AB'nin karar organlarıyla ilişkilerindeki duruma ilişkin olarak Şart önemli kurallar koymuş bulunmaktadır (Madde 24, 25).

Bu bağlamda AB'nin ortak politika alanları, geleneksel olarak Devletler Hukuku'nda anlaşılan dış ilişki kavramına girmemektedir. Dolayısıyla, bunları devletlerin salt kendilerine özgü yetki alanları görmek yanlış olur. Şart, bölgelerin devletler tarafından kendi sınırları içinde uygulanan politikalara uygun yöntemlerle katılmaları hakkında yararlanmalarını öngörmüştür. Bu hakkın anayasalarca güvence altına alınması ya da bunu sağlamak olanağı yoksa en üst düzeydeki yasal kuralların bu hakkı bölgelere tanınması öngörülmüştür. Şart, bu tür bir düzenleme ile geleneksel dikey eşgüdüm formülünün yerini yatay eşgüdüm formülünün aldığı bir yeni bölgecilik anlayışının ortaya çıkabileceğinin işaretini vermektedir (Marangoz vd. 2009: 11).

1.5.3. Avrupa Birliği'nin Bölgesel Kalkınma Politikaları

Avrupa bütünleşmesinin gelişimiyle birlikte, bölgeler ve yerel yönetimlerin bütünleşmeye katkısı önem kazanmıştır. Temelde ekonomik bir bütünleşmeyi amaçlayan ilk aşamalarda bölgelerarasındaki eşitsizlikler göz ardı edilmemiştir, bu nedenle Roma Antlaşması'nın 2. maddesi "Topluluk bütününde ekonomik etkinliklerin uyumlu gelişmesini ilerletmek" görevini Avrupa Ekonomik Topluluğu'na vermiştir (Nalbant, 1997: 325).

Bölgesel politikalar Avrupa Birliği genişleme sürecinde önem kazanmıştır. 1973 yılında gerçekleştirilen ilk genişlemeyle bütünleşmeye ters olan bölgesel farklılıkların aratarak ortaya çıktığı gözlenmiştir. Avrupa Topluluğu'nda (AT) bölgesel farklılıkların artması Ortak Pazar hatta Topluluk'un kendisi için tehdit

olarak algılanmaya başlanmıştır (Yüceyılmaz, 2007: 15). AT'nin ilk yıllarında bölgesel eşitsizlik sorunu ile başa çıkabilmek için kullanabileceği araçlar sınırlıydı. Bu araçlardan biri Avrupa Sosyal Fonu diğeri ise Avrupa Yatırım Bankası kaynaklarıydı. Bölgesel farklılıkların temelini de bölgelerarası gelir farklılıkları oluşturmaktadır. Söz konusu gelir farklılıklarının nedenleri ise şöyle belirtilmiştir (Karluk, 2005: 452):

- Bazı bölgeler ekonomik gelişmeyi destekleyen unsurlara sahiptir (Doğal kaynaklar, uygun yerleşim, vb.).
- Yetenekli yerel işgücü ve zengin bir tüketici tabanına dayanarak tarihsel süreç içinde gelişmiş sanayi yapılanmaları, bir bölgenin ekonomik olarak başarılı olmasını açıklayabilmektedir. Ancak bu yapılanmalar zaman içinde küreselleşmenin de etkisiyle düşüşe geçerek, sanayinin sorunlu bir alana dönüşmesine yol açabilmektedir.
- Yığılma etkisi ortaya çıkmaktadır. Büyük tüketici tabanı, güçlü bir altyapı, uzmanlaşmış işgücü piyasası, ulaştırma ve iletişim altyapısı, sanayinin ihtiyaçları için çalışan araştırma enstitüleri gibi unsurlar gelişmeyi destekleyen ekonomik güçleri bünyesinde barındırmaktadır.

1975-1988 döneminde AB Bölgesel Politikası ulusal bölgesel politikaları bütünleyen niteliktedir. Dönüm noktası olan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (European Regional Development Fund–ERDF) 1975 yılında oluşturulmuştur. İlk uygulamalar, üye ülkelerin belirledikleri bölgelerdeki kendi bölgesel gelişme politikalarına ERDF'den sağlanan katkılar şeklinde olmuştur.

Bu dönemde 1985 Lüksemburg Zirvesi'nde kabul edilen Avrupa Tek Senedi (Single European Act) ile ülkeler ve bölgeler arasında 'uyum' (cohesion) unsuru ön plana çıkmıştır. Böylece Topluluğun kuruluşundan itibaren dayalı olduğu piyasa entegrasyonu, genişleme, liberasyon ve rekabet ilkelerine 'ekonomik ve sosyal uyum' unsurunun eklenmesiyle, Birlik politikaları arasında bölgesel politikanın konumu belirginleşmiştir.

Bunda bütçeden Bölgesel Politikaya ayrılan payın önemli ölçüde artırılmasının da payı bulunmuştur (Bilen, 2008: 162). Avrupa Parlamentosu'nun, 1988'de kabul ettiği Bölgeselleşme Şartı'nda, bölge kavramı daha geniş ele alınmakta ve bölgeleri coğrafi açıdan kendine yeterli ve nüfus, dil, kültür ve tarihsel gelenekler gibi ortak özelliklere sahip birimler olarak tanımlamaktadır.

Tek Senet'in imzalanmasını aynı yıl yapılan Yapısal Fonlar Reformu izlemiştir. Reformun gerekçesi Topluluğun uyumlu gelişimini sağlamak, hedefi ise dengeli gelişmenin aracı olan Yapısal Fonların etkinliğini artırmak olarak belirlenmiştir. Reform ile AB; özgün ve yönlendirici bir bölgesel politikaya sahip olmuştur. Böylece AB Bölgesel Politikası 1988 Reformu, Yapısal Fonların kullanımında programlama, katılımcılık, konsantrasyon ve ilave fon sağlama ve değerlendirme ilkelerine uyumu öngörmektedir. Ayrıca, AB Bölgesel Politikası tüm ülkelerde yapılan düzenlemelerle NUTS II olarak nitelendirilen bölgeler bazında ve gelişmişlik düzeylerine göre farklı programlama yaklaşımları ile uygulanmaya başlamıştır.

Fonlardan faydalanabilmek için aday ülkeler ve hatta bazı üye ülkeler bölgesel örgütler kurmuş, bölge sınırlarını yeniden belirlemiş ve yasal ve kurumsal düzenlemelere gitmiştir. Bu kurumlardan birisi de Bölgesel Kalkınma Ajansları'dır. Birçok ülkede Ajanslar AB'nin bölgesel politikasının yönetiminde sorumlu olmak üzere kurulmuşlardır.

1990'lı yıllar, AB'nin de etkisiyle üye ülkelerde yeni bölgesel politika formunun oluştuğu bir dönemdir. Avrupa Tek Senedi ve Maastircht Antlaşması'ndan bu yana bölgeler, değişmeye başlayan yapılanma içinde oluşan kurumlar ve sivil gruplar genişleme sürecinde birer aktör olarak seslerini hem AB'nin kurumlarına hem de ulusal hükümetlere duyurmuşlardır. Şeffaflık ilkesinden dolayı Yapısal Fonlar ulusal hükümet bütçeleri yerine direkt olarak bölgelerin bütçelerine dağıtılmaktadır. Bu fonların dağıtımı içinde bölgeler, ulusal hükümetler ve Komisyon arasında direkt bağlantılara da olanak veren bir planlama sistemine, çok katmanlı bir yönetim sistemine ihtiyaç duyulmuştur. Gelişen politikanın hedefleri; uluslararası rekabet gücünün artırılması, ekonomik etkinliğin sağlanması, geri kalmış veya problemlili bölgelerin gelişme potansiyellerinin artırılması olduğu belirtilmiştir.

1.5.3.1. Avrupa Birliği'nin Bölgesel Kalkınma Araçları

Yapısal ve yapısal olmayan ve uyum fonları, AB Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu, Balıkçılık Yönlendirme mali aracı, Avrupa Yatırım Bankası'nın sağladığı fonlar Avrupa Birliği'nin bölgesel gelişme politikalarının uygulanmasını sağlamakta kullandığı mali araçlardır. Bu fonların kullanımını belirleyen temel ilkeler fonların doğru yönlendirilmesi anlamında yoğunlaştırma; Birlik yönetimi ve üye devletlerin bölge yönetimleri arasında ortaklık; Birlik ve bölge yönetimlerinin finansal açıdan bütünlüycilik, bölgesel yönetimde yerel ve bölgesel yönetimlerin önceliği açısından yerellik; finansmanda bölge yönetimlerinin payının başkası tarafından ödenmemesi anlamında ikincilik; gelişme ve projeler için programlama; fonlar arası eşgüdüm; denetim açısından saymanlık; ulusal ve bölgesel planların uyumu; üye devletlerin bölge politikalarının eşgüdümüdür.

1.5.3.1.1. Yapısal Fonlar

Avrupa Birliği, yapısal fonların kullanımı ile ilgili usul ve esasları 21 Temmuz 1999 tarih ve EC No 1260/1999 sayılı Konsey Tüzüğü ile ortaya koymuştur (Can, 2004: 87). Birlik, bu tüzükle, ekonomik ve sosyal uyumun gerçekleştirilmesi ve geri kalmış bölgelerin kalkındırılması amaçlarına ulaşabilmek için, sadece Yapısal Fonlar'ın değil, aynı zamanda Avrupa Yatırım Bankası ve birliğe ait diğer mali kaynakların da kullanımını düzenlemiştir.

Yapısal Fonlar'ın kullandırılmasında üç hedefin gözetilmesi şartı getirilmiştir. Bu hedefler (www.europe.eu.int) şunlardır: Hedef 1: Satın alma gücü paritesi cinsinden son üç yıl içinde, kişi başına düşen GSYMH'si, AB ortalamasının %75'inden az olan geri kalmış bölgelerin kalkınma ve yapısal uyumunu teşvik etmek. Hedef 2: Kentsel endüstriyel ve tarımsal gerileme ve balıkçılık ile ilgili oluşan yapısal sorunlar nedeniyle dönüşüm geçiren bölgelerde yaşanan problemleri ortadan kaldırmak için Ekonomik ve toplumsal dönüşümü desteklemek. Hedef 3: Hedef 3 kapsamında olan bölgeler hedef 1 ve hedef 2 dışında kalan bölgelerdir. Eğitim ve öğretim kalitesini geliştirmek sosyal dışlanmayı önlemek, işsizliğe çözüm için aktif istihdam

politikaları ve genel olarak insan kaynaklarının gelişimi için Uyarlamayı Desteklemek: İstihdam, Eğitim ve Öğretim açısından Avrupa politikalarını modernleştirmek.

Söz konusu bu politika hedefleri üzerinden, bölgesel dengesizlikleri gidermeyi amaçlayan program ve projelerde kullanılmak üzere oluşturulmuş dört yapısal fon vardır (www.europe.eu.int):

1. *Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF11)*: Bölgelerin geliştirilmesi ve dönüştürülmesi ile mevcut bölgesel dengesizliklerin giderilmesi ve sonuçta topluluk çapında ekonomik ve sosyal uyumun gerçekleştirilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Küçük ve Orta Boy işletmelerin (KOBİ) desteklenmesi, üretken yatırımların teşvik edilmesi ve mevcut altyapının geliştirilmesi bu kapsamda ele alınmaktadır.

2. *Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (EAGGF12)*: Gündem 2000 çerçevesinde, Avrupa Ortak Tarım Politikası (CAP13) ve Avrupa Kırsal Kalkınma Politikası'nın finansman araçlarından biri olarak, genç çiftçilere başlangıç desteği, mesleki eğitim, emeklilik, çevre, orman, tarımsal işletmeler desteği, tarımsal ürünlerin geliştirilmesi ve pazarlanması desteği gibi konularda ve diğer telafi edici ödemeler yoluyla, kırsal alanların kalkındırılması ve uyumlaştırılması amacıyla oluşturulmuştur.

3. *Avrupa Sosyal Fonu (ESF14)*: Gündem 2000 çerçevesinde, Avrupa İstihdam Politikalarını desteklemek, yapısal işsizlikle mücadele etmek, çalışma koşullarını iyileştirmek, işçilere mesleki eğitim sağlamak, ayrımcılığa ve toplumsal dışlanmaya karşı, bireyler ve kurumlar için politikalar geliştirmek amacıyla kurulmuştur.

4. *Balıkçılığın Yönlendirilmesi Mali Aracı (FIFG15)*: Ortak Balıkçılık Politikasının uygulanması, filo modernleşmesi, kültür (çiftlik) balıkçılığının geliştirilmesi, deniz alanlarının korunması, balıkçı limanlarına altyapı tesisleri kurulması, deniz ürünlerinin işlenmesi, pazarlanması ve tanıtımı gibi çalışmaları desteklemek amacıyla kurulmuştur.

Yapısal Fon'lar, anılan üç hedef doğrultusunda ortaya konulan ulusal ve yerel girişim programları dışında, Avrupa'yı bir bütün olarak ilgilendiren bazı konulardaki yenilikçi yaklaşımları desteklemek amacıyla Topluluk Girişim Programları'nı da finanse etmektedir. Yapısal Fonlar, sınır ötesi özellik taşıyan, aşağıdan-yukarı uygulanabilme metoduna ve topluluk önceliklerine sahip programlar olma özelliğindedir (Ünlü, 2006: 40). Avrupa Birliği Topluluk Girişim Programları (ec.europa.eu.regional):

1. *Intereg III16 (Sınır Bölgelerinde İşbirliği Programı)*: Topluluk alanındaki bütün bölgelerde dengeli ve uyumlu kalkınmanın sağlanabilmesi için, sınırda olmanın olumsuz etkilerine maruz kalan bölgelerdeki bu etkinin giderilebilmesi amacıyla gerçekleştirilecek projeler.
2. *Urban III18 (Kentsel Alanlar Programı)*: Sürdürülebilir kentleşme ile küçük ve orta büyüklükteki şehirlerin canlandırılmasına yönelik projeler.
3. *Leader+19 (Kırsal Kalkınma Programı)*: Yerel aktörler arasındaki işbirliği olanaklarının artırılmasına ve kırsal kalkınmaya yönelik projeler.
4. *Equal20 (İstihdam Programı)*: İşgücü piyasasındaki dışlanma, ayrımcılık ve eşitsizliğin giderilmesine yönelik projeler.

1.5.3.1.2. Yapısal Uyum Fonları

Avrupa Birliği, bu programlar dahilindeki projeler dışında, az gelişmiş bölgelerde gelişmeyi teşvik etmek için de Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu altında bir program geliştirmiştir. Yapısal Uyum Fonları, Avrupa Birliği'ne sonradan katılan ülkelerin Birliğe uyumlarının gerçekleştirilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Uyum Fonu'nun, 2007-2013 döneminde, ERDF ile birlikte merkezi idarenin yönetimi altında bulunmayan çok yıllık yatırım programlarına katkı sağlayacağı belirtilmektedir.

Bunlar, daha ziyade Komisyonca onaylanan özel projeleri konu edinen yatırım programları olmaktadır (Avrupa Komisyonu Resmi Web Sitesi;http://ec.europa.eu/regional_policy). Fon'un bu kapsamda sağlayacağı desteğin sadece ulaşım ve

çevreyle ilgili projeleri değil, aynı zamanda enerji verimliliği, yenilenebilir enerji ve toplu taşımacılıkla ilgili projeleri de kapsayacağı belirtilmektedir (http://ec.europa.eu/regional_policy).

Başlıca Yapısal Uyum Programları (www.europe.eu.int) :

1. *PHARE23 Programı*: İlk olarak Macaristan ve Polonya için hazırlanmış olmasına rağmen, Avrupa Birliği'ne aday diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini ve daha sonra da Kıbrıs, Malta ve Türkiye'yi de kapsayacak şekilde genişletilmiş olan bir ekonomik yardım programıdır (Ünlü, 2006: 44). Program, kapsamındaki ülkelerin, ekonomik ve sosyal dönüşümlerinde mali ve teknik destek sağlamak üzere tasarlanmıştır.
2. *SAPARD26 Programı*: Tarımsal ürün işleme tesisleri, pazarlama kanalları ve gıda güvenliği de dahil olmak üzere, kırsal kalkınma ve tarım projelerine destek vermek üzere oluşturulmuş bir programdır.
3. *ISPA27 Programı*: Avrupa Birliği'ne aday ülkelerin, Birlik düzeyine aklaştırılabilmesi için, çevre ve ulaşım altyapısının, iyileştirilmesini ve geliştirilmesini amaçlayan bir programdır.

1.5.3.1.3. Avrupa Yatırım Bankası (EIB)

AB'nin başka bir bölgesel kalkınma aracı *Avrupa Yatırım Bankası* (EIB) dir. Avrupa Birliği'nin finans kurumu olan Avrupa Yatırım Bankası 1958'de Roma Antlaşması ile Birliğin hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı olarak yatırımları finanse etmek amacıyla Avrupa Birliği üyesi devletlerin sahipliğinde kurulmuştur. Mali özerkliğe sahip bankanın merkezi Lüksemburg'dadır. Avrupa Yatırım Bankası'nın öncelikli hedefi Avrupa Birliği'nin dengeli gelişimine katkıda bulunmaktır. Bunun yanı sıra Avrupa ulaşım ve telekomünikasyon ağlarının geliştirilmesine, çevrenin korunmasına enerji kaynaklarının devamlılığının sağlanmasına ve endüstri ve küçük işletmelerin uluslararası düzeyde rekabet gücünün artırılmasına yönelik projelere finansman sağlamaktadır (www.europe.eu.int).

JASPERS: Avrupa Bölgelerindeki Projeleri Desteklemek İçin Ortak Yardım (JASPERS), EIB, Avrupa Komisyonu ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD)'nin bölgesel politika alanındaki asıl ortak politika inisiyatifi olmaktadır. JASPERS ilke olarak, yeni üye ülkelere ve AB yolundaki diğer ülkelere yardımda bulunmaktadır. Burada amaç, 2007-2013 döneminde, AB Yapısal Fonları ile Uyum Fonu tarafından desteklenen ana altyapı projelerinin hazırlanması şeklinde ifade edilmektedir.

Bu kapsamda, bir tek projeye destek verilebileceği gibi, birden çok proje veya ülkeyi kapsayan yatay çalışmalara da destek verilebilmektedir. Ancak buradaki “destek” kelimesi finansal açıdan değerlendirilmemektedir. JASPERS kapsamında yer alacak, uzman kişilerden kurulu takımların, özellikle uyum döneminde olan ülkelere projeler konusunda teknik destek sağlayacağı değerlendirilmektedir. Projelerin uygulanmasından ulusal ve bölgesel otoriteler sorumlu olurken, aynı otoriteler JASPERS'in müşterisi konumunda bulunmaktadır (Avrupa Yatırım Bankası Resmi Web Sitesi;<http://www.eib.org/site/index>)

JEREMIE: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Ortak Avrupa Kaynakları (JEREMIE), Avrupa Komisyonu, EIB ve Avrupa Yatırım Fonu (EIF) tarafından oluşturulmuş ortak bir inisiyatif olmaktadır. JEREMIE, üç ana araçtan oluşmaktadır. Bunlar; teknik ve tavsiye edici yardım, risk sermayesi ve mikro krediler ile KOBİ kredilerini kapsayan teminatlar şeklinde sıralanmaktadır. 1.1.2007'de operasyonel hale gelen JEREMIE'nin uygulanmasında ilk aşama, üye ülkeler ve Avrupa Komisyonununca 2013'e dek sürecek olan operasyonel programın hazırlanması olmaktadır (Peşelioğlu, 2007: 146).

İkinci aşamada ise EIB'nin, Avrupa Komisyonu'nun, üye ülkelerdeki bölgesel farklılıklar hakkında rapor hazırlamasına katkıda bulunmak amacıyla bir JEREMIE görev gücü oluşturacağı görülmektedir. Bu şekilde oluşturulacak her operasyonel programın, bir sonraki süreçte, yerel otoritelerin organize edilmesi ve fon sahiplerinin sürece dahil edilmesiyle daha da ayrıntılandırılacağı değerlendirilmektedir. Fonlar'ın yerel düzeyde uygulanmasında potansiyel finansal araçlar ise bölgesel risk sermayesi fonları, bankalar, mikro kredi sağlayıcılar ve

teknoloji transfer organizasyonları gibi kurumlar olmaktadır (Avrupa Yatırım Fonu Resmi Web Sitesi; <http://www.eif.org/jeremie/>).

1.5.3.1.4. AB Dayanışma Fonu (EUSF)

Konsey'in, 11.Kasım.2002 tarih ve (EC) 2012/2002 sayılı tüzükle Dayanışma Fonu'nun kurulmasına karar verdiği görülmektedir. Bu kapsamda Fon, herhangi bir üye ülkede meydana gelebilecek büyük doğal felaketlerin yaralarını sarabilmek amacıyla oluşturulmuş, hızlı, etkin ve esnek bir araç şeklinde tanımlanmaktadır (<http://europa.eu/scadplus>).

2007-2013 dönemi içinse EUSF'nin yeniden düzenlendiği ve Fon'un kapsamının genişletildiği saptanmaktadır. Söz konusu dönemde EUSF'nin, yalnızca doğal felaketlerin değil aynı zamanda terörist saldırılar, sağlık krizleri ile çevresel, endüstriyel ve teknolojik felaketlerin de yaralarını sarmakla görevlendirildiği tespit edilmektedir. Bu yeni dönemde EUSF'nin, olası bir felaket durumunda, üye veya aday ülkelere toplam tutarı her yıl bir milyar euroya varan mali yardımlarda bulunacağı değerlendirilmektedir (<http://www.europarl.europa.eu/news>).

2. BÖLÜM

YENİ LİBERAL POLİTİKARIN TÜRKİYE'YE YANSIMASI VE CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE BÖLGESEL POLİTİKALARIN GELİŞİMİ

Türkiye 1923'ten günümüze kadar olan süreçte bölgesel politikalarda ciddi değişimler yaşamıştır. 1923-1931 dönemi kuruluş dönemi olarak adlandırılan dönem İzmir İktisat Kongresinin yapıldığı sanayi bakımından avantajlı sayılabilecek bölgelerden başlamak kaydıyla ulusal ekonominin oluşturulmaya çalışıldığı dönemdir. Sanayi planları ve yayılma politikası dönemi olarak nitelenen dönem 1933 ve 1939 yıllarını kapsayan dönemdir. 1950-1960 yıllarındaki dönem sanayileşme ve liberalleşme dönemi olarak adlandırılmaktadır. Küreselleşmenin de etkisiyle değişime uğrayan bölgesel kalkınma, yeni planlama anlayışları ve beraberinde bölge kalkınma ajansları, özelleştirme, bölgeselleşme ve yerelleşme politikaları 1980'li yıllardan günümüze kadar etkisini sürdürmektedir. Bu bölümde, Türkiye'de yeni kamu yönetimi anlayışı, özelleştirme, bölgeselleşme ve yerelleşme, yeni planlama anlayışı ve cumhuriyetin kuruluş döneminde, ithal ikameci dönemde, 1980 sonrası dönemde bölge kalkınma politikaları incelenmiştir.

2.1. Cumhuriyetten Günümüze Türkiye'de Bölge Kalkınma Politikaları

Cumhuriyetten bu yana Türkiye'de uygulanmış ve uygulanmakta olan bölgesel politikalar dünyada yaşanan dönüşümlere göre sürekli bir değişim göstermiştir. 1970'li yıllara kadar çok büyük değişikliklerin yaşanmamış olduğu bölgesel politikaların, devletin hükmü altında ve sosyal devlet ilkeleri yansımaları ışığında hazırlandığı görülmektedir. 1970 sonrası dönemde özellikle yeni liberal politikaların etkisiyle ve AB uyum süreciyle birlikte Türkiye'nin bölgesel kalkınma politikalarında derin bir dönüşüm yaşanmıştır.

2.1.1. 1923-1953 Kuruluş Dönemi Bölgesel Politikaları

Devletçilik dönemi olarak da adlandırılan bu dönem dünya ekonomisi ile hammadde ihracatçısı bir ülke olarak eklemlenme, tarım ve ticaret sermayesi birikimine dayalı gelişme, iç pazarın bütünleştirilmesini amaçlayan iktisadi politikaların yanı sıra ülke sınırlarını güvence altına almayı hedefleyen iç ve dış politikalarla karakterize olmaktadır (Bayramoğlu, 2005: 43).

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra 1927'de çıkarılan 1164 sayılı kanun birden çok ili ilgilendiren ve ortak çalışma gerektiren işlerin görülmesi için “Genel/Umumi Müfettişlikler” kurulmasını öngörmüştür. Genel Müfettişlikler Kurumu 1921 Anayasasında da öngörülmüştür. İkinci Dünya Savaşı sonrasında 20 kadar ili kapsayan dört genel müfettişlik; bölgelerinin ekonomik, idari, sosyal, sağlık, kültür, bayındırlık vb. hizmetlerin uyumlu bir şekilde yürütülmesi için bir çalışma birliği planı hazırlamak görev ve yetkileriyle donatılmıştır. Bu kuruluşların çağdaş bölge yönetimi birimleri olmaktan çok ülkede huzuru ve güvenliği sağlamak amacını taşıyan kurumlar olduğu ayrıca belirtilmiştir. Cumhuriyetin ilanından önceki hükümetler ile ilanından sonraki 1924, 1927 ve 1946 yıllarında kurulan hükümetlerin programlarında bölgesel yönetim ve kalkınmaya ilişkin az sayıda hükümler yer almıştır (Günaydın, 2008: 83).

1933-1939 yılları arasında beşer yıllık olmak üzere iki sanayi planı hazırlanmıştır (Dinler, 2005: 179). I. Beş Yıllık Sanayi Planı uygulanmış fakat II. Beş Yıllık Sanayi Planı uygulanamamıştır. Dönemin yapılan planları, bugünkü plancılık anlayışından farklı olarak söz konusu sanayi planında sadece devlet tarafından kurulması amaçlanan endüstriyel işletmelerle ilgili yatırım projeleri yer almıştır. Bu planlarda, bölgesel kalkınma ile ilgili ilkelere yer verilmemiş olmakla birlikte yatırımların yurt düzeyine yayılması ön görülmüştür. Yayılma politikasıyla, yöreler arasındaki gelişmişlik farkını azaltmak amacıyla Anadolu'nun içlerine hatta Doğu Anadolu'ya doğru İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin fabrikalarını yaymak amacı taşımaktadır.

Bu dönemde dikkati çeken gelişme Umumi Müfettişlik (UM) deneyimi olmaktadır. UM hem kapsadığı alan hem tarihsel kesit bakımından devletin güvenliğini ve sınırlarını korumaya dönük bir politikanın ürünü gibi görünmesinin temelinde; 1920'lerin sonları, Türkiye'nin çeşitli ayaklanma ve isyanlarla karşı karşıya olduğu bir dönem ve 1930'ların başından itibaren dünyada savaş rüzgarlarının esmesiyle dış etkenler dolayısıyla sınırları koruma ve devletin güvenliğini ön plana çıkarma söz konusudur (Bayramoğlu, 2005: 45).

1921 ve 1924 Anayasalarında, iller ekonomik ve sosyal özelliklerine göre birleştirilerek genel müfettişlik uygulamasına yer verilmiştir. 1921 Anayasası vali dışında başka bir genel müfettişlik kurumu tanımlamıştır. Ancak 1921 Anayasasının uygulandığı dönem müfettişlik uygulaması yaşam alanı bulamamıştır. 1924 anayasasında ise umumi müfettişliği düzenleyen herhangi bir madde bulunmamaktadır. 1927 yılında 1164 sayılı yasa ile birden çok ili ilgilendiren konularda bir ihtiyaç baş gösterirse umumi müfettişlik kurulmasını ve bu ihtiyaç ortadan kalktığında ise umumi müfettişliğinde ortadan kalkacağı belirtilmiştir.

Umumi müfettişlikleri hayata geçiren yasanın kabul edilmesiyle birlikte, aynı yıl, Diyarbakır, Urfa, Bitlis, Muş, Van, Hakkari, Siirt ve Mardin illerini kapsayan Diyarbakır Umumi Müfettişliği, 1934 yılında, Edirne, Çanakkale, Tekirdağ ve Kırklareli illerini kapsayan Edirne Umumi Müfettişliği, 1935 yılında ise Rize, Erzurum, Trabzon, Gümüşhane ve Erzincan illerini kapsayan Erzurum Umumi Müfettişliği kurulmuştur. Daha önce Diyarbakır bölgesinde bulunan Ağrı ili ise Erzurum bölgesine dahil edilmiştir. Dördüncü genel müfettişlik 1936 yılında Elazığ, Tunceli ve Bingöl illerini kapsayan Elazığ Umumi Müfettişliği ve besinci genel müfettişlik de 1947 yılında Adana ve Mersin illerini içine alan Adana Umumi Müfettişliği olarak kurulmuştur (Bayramoğlu, 2005: 46). 21 Kasım 1952 tarihinde kabul edilen 5990 sayılı yasa ile de umumi müfettişlik kurumu toptan sona erdirilmiştir.

2.1.2. 1954-1980 Çok Partili Dönem Bölgesel Politikaları

Türkiye 1923-1950 döneminde, yeni kurulan yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti bölge ayırımına gidecek ve bölgesel kalkınma politikası uygulayabilecek durumda değildi. 1954-1980 döneminde ise yatırımların, ülke geneline yayılması istenmişse de Marmara Bölgesinde yoğunlaştığı görülmektedir (Kepenek vd. 2000: 317).

1950'lerin ortalarına doğru, ekonomide dışa açılma ve sanayileşme ve tarımda dönüşümler, devletin ekonomik işlevinde farklılaşmalar yaşanmıştır. 1960'larda planlamanın da başlamasıyla birlikte ithal ikameci dönem devam etmiştir. Türkiye'de bölgesel planlama bu dönemde öne çıkmıştır. Bu dönemde olmasının nedeni, hızlı sanayileşme ve beraberinde gelen kentlere yoğun göç sonucu bölgesel dengesizliklerin baş göstermesi olmuştur. Bu dönem sadece Türkiye için değil diğer ülkeler içinde bölgesel dengesizliklerin ortaya çıktığı ve bölgesel kalkınma ve planlamanın kaçınılmaz olduğu bir dönem olmuştur.

Türkiye'nin bu dönemde bölgesel kalkınma çabaları, 1957'de Bayındırlık Bakanlığı bünyesinde Bölge Planlama Müdürlüğü, daha sonra 1958'de İmar ve İskan Bakanlığı'nı ve bu bakanlar bünyesinde Planlama ve İmar Genel müdürlüğünün kurulması ile kendini göstermiştir (Bayramoğlu, 2005: 51). Türkiye'de bu dönemde planlama, bölgesel planlama ve bölgesel kalkınma konuları önemli gündem maddelerini oluşturmuşlardır. 1961 Anayasasında planlama konusunun önemle vurgulanması DPT'nin (Devlet Planlama Teşkilatı) kurulması gibi önemli bir basamağı gerçekleştirmiştir. Yine bu dönemde, DPT ve İmar ve İskan Bakanlığı'nın yapmış olduğu bir takım bölgesel planlar ve bölge kalkınma planları gerçekleştirilmiştir.

2.1.2.1. Dönemin Bölgesel Plan ve Projeleri

Köyceğiz-Dalaman, Doğu Marmara, Antalya, Zonguldak, Çukurova ve Keban projeleri gerçekleştirilmiştir.

2.1.2.1.1. Köyceğiz-Dalaman Projesi

1947 yılında Güney Batı Anadolu İllerinde etkili olan deprem, özellikle Fethiye’de büyük yıkıma yol açmış ve şehrin yeniden kurulması açısından bir yer seçme sorunu ortaya çıkarmıştır. Aynı dönemde OECD’nin İtalya ve Yunanistan’da yürüttüğü bölgesel kalkınma çalışmalarına paralel olarak Türkiye’de de bir örnek proje geliştirilmesi gündeme gelmiştir. Bu örnek proje için Köyceğiz seçilmiştir. Ancak bu proje tam olarak bir kalkınma projesi değildir, daha çok laboratuvar gibi kullanılmıştır. Yani buradan elde edilecek sonuçlar benzer koşullarda diğer bölgelerde kullanılacak bir araç olmuştur. Fakat bu proje bazı önerilerin hazırlanmasından öteye geçememiştir (Bayramoğlu, 2005: 56).

2.1.2.1.2. Doğu Marmara Planlama Projesi

Bu proje anakent planı niteliği taşımaktadır. Aşırı kentleşme ve merkezileşmenin önüne geçmek amacıyla hazırlanan proje, ülkemizde, bölgesel planlama konusunda önemli bir deneyim olmuştur. Bu planlama ile sektörel planlama çalışmalarının bütünleştirilmesi ve sektörlerarası politikayı bölge ölçeğine indirilmesi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Dinler, 2005: 203).

Bu planlama projesi, İstanbul’un büyümesinin kaçınılmaz olduğu ve özendirilmesi gerektiği noktasından yola çıkmıştır. Planın yaptığı öneriler ise şöyledir: 1960 yılını izleyen 10-20 yıl içinde İstanbul’un Avrupa yakasının değil Anadolu yakasının gelişmesine öncelik verilmiştir. Çünkü Avrupa yakasında gelişme, köprü, tünel ve yol gereksinmesini kaçınılmaz olarak arttırmaktadır. İstanbul’dan 100-150 km Doğu’da İzmit-Adapazarı arasında büyük bir endüstri bütünü geliştirilmesi özendirilmelidir. Bu öneri, kimi sanayi kuruluşlarının özel yer seçimi gereksinimleri nedeniyle, zaten Asya yakasında yerleşmeyi yeğleyecekleri varsayımına dayandırılmıştır. Derince-İzmit-Adapazarı yakasını içine alan bir büyüme kuşağı da saptanmıştır. Doğu Marmara’dan sonra Trakya alt bölgesi içinde kimi planlama çalışmaları yapılmış ve böylece yeni bir evreye girilmiştir. Bu çevre, 1965 yılından bu yana, İstanbul Nazım Plan Bürosu’nun kurulmasını izleyen dönemdir. Büro, yapılmış envanter çalışmalarında da yararlanarak beş yıl içinde

1\25.000 ölçekli büyük İstanbul Nazım Planı'nı tamamlamıştır. Bu plan Doğu Marmara Planlama Bürosunun çalışmalarından başka, sanayinin yapısı iş gücü ve yerleşme, alt yapı ve toplumsal donatım etüdüleriyle, bölge ölçeğinde nüfus etüdülerine dayandırılmıştır (Keleş, 2006: 390).

İstanbul Nazım Plan Bürosu çalışmaları, 1965'ten sonrada sürmüş ve 1\50 000 ölçeğindeki plan yapılmıştır. İstanbul Nazım Planı, ülkede İstanbul'un verimliliğine eş değer özekler yaratmanın güçlülüğünü hesaba katarak Doğu Marmara Bölgesi için hazırlanmış Ön Planda olduğu gibi kentin daha çok büyümesini özendirici bir tutum benimsemiş bölgeler arası denge yerine büyük nüfus yığılmalarının sakıncalarını bölge içi bir özeksizleştirim (desantralizasyon) yardımı ile gidermeyi amaçlamıştır. 1984'ten sonra İstanbul anakent alanının, nazım planlarını yapma yetkisi İstanbul belediyesine verilmiştir (Keleş, 2006: 391).

2.1.2.1.3. Antalya Bölgesi Projesi

Antalya Bölge Planlama Projesi, "*Akdeniz Gelişme Projesi*" kapsamında ele alınmıştır. Antalya'nın seçilme nedeni ise, potansiyel bir gelişme bölgesi olmasıdır. Bu proje ile bölgenin kalkınması için gerekli planlamanın yapılması yanında, ülkemizde öteki bölgelerde yapılacak bölge planlama çalışmaları için deneyim kazanmak amacı da güdülmüştür.

Bu planda, bölgenin ekonomik yapısına ilişkin özellikleri tanımlamak, gelişmeyi engelleyen unsurları saptamak, mevcut kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlamak ve bunları gerçekleştirirken de kalkınma planıyla tutarlılığı sağlamak amaçları gerçekleştirilmek istenmiştir (Dinler, 2005: 204)

2.1.2.1.4. Zonguldak Bölge Projesi

Türkiye'de hazırlanan ilk çok yönlü bölgesel plan niteliğinde olan bu projenin amaçları: Kentleşmenin teşvik ve tarım dışı alanlarda istihdam olanakları yaratmak yapılacak yatırımlardan en yüksek faydayı sağlamak, bölge içinde farklılıkları azaltmak, kamu ile özel sektör yatırımları arasında denge kurma çalışmalarını hayata geçirmek, bölge altyapısını plan hedeflerine hizmet edecek tarzda geliştirmektir.

Zonguldak için hazırlanan plan, nüfus artışı ve kalkınma hızı arasında bir bağlantı kurmayı, bölgedeki alt yapıyı geliştirmeyi, gelir farklılaşmasını azaltmayı, kentleşmeyi ve tarım dışı iş olanaklarını özendirme ve kamu kesimi ile özel kesim yatırımları arasında denge sağlamayı amaçlamıştır. Bu amaçları gerçekleştirmek için bölgenin, balıkçılık, madeni eşya sanayi, kunduracılık, çimento ve yapı gereçleri gibi etkinliklerinin geliştirilmesi ön görülmüştür. 1963-1964 yıllarında sürdürülen Zonguldak Bölge Planlama çalışmalarının yapılması için özel bir örgüt kurulmuş değildir. Proje Bayındır ve İskan Bakanlığı elemanlarınca, zaman zaman yapılan ziyaretlerle yürütülmüştür (Keleş, 2006: 391).

2.1.2.1.5. Çukurova Bölgesi Projesi

Bu proje, ülkemizin en verimli tarımsal alanlarından olan Çukurova'yı kapsamaktadır. Bu bölgedeki tarımsal potansiyelin tam kullanılmadığı, mevcut tarımsal üretime dayanan daha yoğun ticari ve endüstriyel faaliyetin geliştirilmesinin mümkün olduğu noktasından hareketle hazırlanmıştır.

Merkezi plan içinde bölge planının yerinin ne olduğunun belirlenmemiş olması ve dolayısıyla merkezi plan ile bölgesel plan arasında herhangi bir koordinasyon sağlanamaması, yatırımların tüm bölgelere dağılımı konusunda bir çalışmanın olmaması ve nihayet bölge planlarının uygulanmasının nasıl olacağı konusunda belirsizlik, söz konusu projenin uygulanmasını olanaksızlaştırmıştır.

1960'lı yılların başındaki bu planlama çalışmalarından sonra, 1980'li yıllarda da, Dünya Bankası'nın Türk hükümetine sağladığı bir krediyle, Çukurova Kentsel Gelişme Projesi başlatılmıştır. 1984-1987 yılları arasında ilk aşaması bitirilen ve Adana, Ceyhan, İskenderun, Osmaniye ve Tarsus belediyelerini içine alan bu proje çerçevesinde kent yönetiminin kurumsal olarak ve yöntemler açısından, hızlı kentleşmenin gereksinimlerine yanıt verebilecek ölçüde geliştirilmesi amaçlanmıştır (Keleş, 2006: 392).

2.1.2.1.6. Keban Projesi

Diğer bölgelere göre geri kalmış bölge niteliğinde olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kalkındırılması için öncelikli olarak ele alma durumunu ortaya çıkarmıştır. Proje, baraj gölünün altında kalacak arazi, köyler ve tesislerle ilgili olarak başlamış daha sonra yerleşme ve ulaştırmaya ilişkin fiziksel sorunlar şekline dönüşmüştür (Bayramoğlu, 2005: 58). Proje ile ilgili çalışmalar yapılmış fakat yaşam alanı bulamamıştır.

2.1.2.2. Dönemin Beş Yıllık Kalkınma Planları

1960 yılında DPT'nin kurulmasıyla 1963 yılından itibaren beş yıllık kalkınma planları uygulanmaya başlanmıştır. Bu döneme dahil olan ilk üç beş yıllık kalkınma planlarından, birinci ve ikinci beş yıllık kalkınma planlarında bölgesel planlama, üçüncü beş yıllık kalkınma planında ise bölgesel planlama terk edilerek kalkınmada öncelikli yörelerin geliştirilmesi öngörülmüştür.

2.1.2.2.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Bu dönemde bölge planlarının yapılması ulusal kalkınma planından bağımsız olmaması koşuluyla benimsenmiştir. Bu plan yatırımları üretken olanlar ve az üretken olanlar diye ikiye ayrıldıktan sonra, ikincilerin yani kamu hizmetleri yatırımlarının coğrafi dağılışı geri kalmış bölgelere öncelik verilmiştir. Üretken sayılan yatırımlar yönünden ise, sanayi için kuruluş yeri olmak bakımından eşit durumda bulunan çeşitli yerlerden, az gelişmiş yörelerde bulunanların yeğlenmesi ilkesi belirlenmiştir (Keleş, 2006: 402).

Bu planda bölgelerarası gelişmişlik farkını azaltmaya yönelik politikanın esasları üç grupta toplanmıştır: Bunlardan ilki, bölge planlamasının ana ilkeleri ve metot, ikincisi mevcut durum, üçüncüsü ise teşkilat sorunlar ve tedbirlerdir. Hazırlanan planda, kalkınmanın bölgelerarası dengesizlikleri önleyici bir yönde olmasını, aşırı şehirleşme ve nüfus problemlerinin çözülmesini, kamu hizmetlerini gelir dağılışı düzeltici şekilde dağıtılmasını, potansiyel kaynakları olan şehirlerin düzenli bir şekilde gelişmesini öngören ilkeler belirlenmiştir. Söz konusu bölge planlarının

hedefleri ise şöyledir (DPT, 1963: 471): “Nüfusu kaynaklar ve ekonomik çalışmalarla orantılı olarak dağıtarak daha dengeli bir gelir dağılışı sağlamak üzere, yatırımların yapılmasında ve coğrafi dağılımında bölgelerarası dengeli dağılışı sağlamak üzere yatırımların yapılmasında ve coğrafi dağılımında bölgelerarasında dengeli kalkınmanın esaslarını göz önünde bulundurmak. En yüksek ekonomik ve sosyal üretkenliğin elde edileceği büyüme noktalarına kaynakların öncelikle ve geniş ölçüde ayrılması yoluyla genel verimlilik derecesini yükseltmek. Bölgeler arası dengesizlikleri gidermek ve geri kalmış bölgelerin daha hızlı kalkınmasını sağlamak.” Bölge planlama politikasına iki açıdan bakılmıştır: İlki, sektörel olarak hazırlanan kalkınma planlarının bölge hedefleri ve faktörlerini göz önünde tutan bir görüşle tamamlanmasını sağlamaktır. İkincisi ise, tüm bölgeleri kapsayan ayrıntılı çalışmalara dayanan planlama şeklidir (DPT, 1963: 472).

Birinci Beş Yıllık Plan döneminde, göreceli olarak geri kalmış yörelere özel sektörün yatırım yapmasını teşvik amacıyla 19 Şubat 1963 tarihli ve 202 sayılı kanun ve 193 sayılı Gelirler Vergisi Kanunu’nda bir değişiklik yapılarak yatırım indirimi uygulaması getirilmiştir. Ulusal planla birlikte çalışmalarını sürdürmüştür.

2.1.2.2.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndaki bölgelerarasında gelişmişlik farklarını azaltıcı yöndeki politikaların hemen hemen daha somutlaştırılarak tekrarlandığı İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında gelişmede önceliğin az gelişmiş bölgelerde hızla büyüyen merkezlerin kazanmasından söz edilirken, yine kalkınma kutuplarının yaratılması benimsenmektedir (Dinler, 2005: 188). Yine bu dönemde de ulusal ve bölgesel plan uyumlu ilişki sürdürmeye devam etmiştir. Bu dönemde belirlenen bölge planlama ilkeleri şöyledir (DPT, 1967: 271): “Bölge planlamasından kalkınma planının ilgili bölümünde açıklanan bölgesel gelişme şehirleşme ve yerleşme politikasına uygun olarak yararlanılacaktır. Bölge planlama çalışmalarında gelişme gücü az olan bölgelere öncelik verilecektir. Az gelişmiş bölgelerin bünyesinde, bölgesel gelişmenin çekici gücü olarak desteklenecek, kentleşme hızı yüksek büyüme noktalarının saptanması öncelikle ele alınacaktır. Bölgelerin ekonomik ve sosyal gelişmesini sağlamak, alt-yapı yatırımlarında ve hizmetlerinde tasarruf

sağlamak, sanayinin gelişmesine olanak sağlamak amacıyla sektör faaliyetlerine yol gösterici kentsel yerleşmeyi düzenleyici bölgesel yerleşme planları hazırlanacaktır.”

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, bölgelerarası dengeli kalkınmanın gerçekleşmesi için bölge planlamanın bir araç olarak kullanıldığından söz edilerek, DTP’ce Antalya ve Çukurova’da, İmar ve İskan Bakanlığı’nca, Marmara, Zonguldak ve Keban’da bölge planlaması denemelerinin yapıldığından söz edilmektedir. Bu çalışmaların bölgelerin sektörler arası ilişkilerini ortaya koyan gelişme programlarının hazırlanması ve bölgelerin daha iyi tanınmasına olanak sağladığı belirtilerek, teknik bakımdan önümüzdeki yıllarda kullanılacak bölgesel planlama metodlarının geliştirildiği bölge planlama çalışmaları için gerekli ortamın ve yetişmiş insan gücünün sağlanmasının gerçekleşmiş olduğu vurgulanmaktadır (DPT, 1968: 272). 1972 yılına ait programda *Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi* (KÖYD) kurulmuştur. Bu dönemde, Kalkınmada Öncelikli Yörelere kapsamına çoğunlukla Doğu ve Güneydoğu illeri alınmıştır.

2.1.2.2.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Bu planda “bölge” kelimesi yerini “yöre” kelimesine bırakmıştır. Geri kalmış tüm yörelerin, gelişmiş ya da az gelişmiş yörede olduklarına bakılmaksızın geliştirilmesi gereği vurgulanmıştır. Bu planda, Kalkınmada Öncelikli Yörelere ilişkin olarak öngörülen ilkeler ve önlemler şöyle olmuştur (DPT, 1973: 947): “Kalkınmada öncelikli yörelerin, gelişme potansiyeline sahip oldukları konularda uzun dönemli kalkınmanın amaçlarına yönlendirilecekler ve ulusal bütünlük ilkesi doğrultusunda, ekonomik ve sosyal gelişmeleri sağlanacaktır. Bunun için tüm iller, sosyo-ekonomik gelişmişlik endekslerine göre gelişmişlik sırasına dizilecek ve yıllık programlarda yayınlanacaktır. Kalkınmada öncelikli yörelerde kalkınma süreci, yatırımlara ilişkin politikalarla sanayileşmenin bu yörelere götürülmesi çalışmalarıyla başlatılacaktır. Yöresel kalkınma çalışmalarının, milli plan çalışmalarına uygun olarak yürütüleceği belirtilerek, belli yöreler için özel kalkınma planları hazırlama eğilimine, bütünlük ilkesine ters düşen uygulamalara yol açacağından kesinlikle son verilecektir denilmekteydi. DPT, kalkınmada öncelikli yörelerle ilgili çalışmaları ilgililerce gereken işbirliğini sağlayarak il planlama tekniklerini kullanarak gerçekleştirecektir.”

2.1.3. 1980 Sonrası Dönem Bölgesel Politikaları

Türkiye’de 1980’den sonra genel olarak liberal politikalar başta olmakla birlikte bu dönemde bölgesel politikalar bakımından çekinceler devam etmiştir (Bayramoğlu, 2005: 68). 1983 yılında çıkarılan 71 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile “Bölge Valiliği” sistemi kurulması söz konusu olmuş fakat uygulama aşamasına geçilmeden iptal edilmiştir. Bununla birlikte “OHAL Valiliği” ve “GAP” yönetimi gibi uygulamalar ortaya çıkmış ancak AB’ye uyum sürecinde yoğunlaşmaya başlamakla beraber uygulamaya geçirilememiştir (Bayramoğlu, 2005: 69). Bölgesel politikalar 1996 Gümrük Birliği ve sonrasında gelişen AB uyum süreciyle birlikte şekil değiştirerek hız kazanmıştır.

1982 Anayasa’sının da konuyla ilgili düzenleme 126. ve 127. Maddelerde düzenlenmiştir: Madde 126:” Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır. İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır. Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezî idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.”

Madde 127:” Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir.”

1961 Anayasası bölgesel örgütlenmelerin yolunu açmışken 1982 Anayasası bu yolu kapamıştır. 1981 yılında taşra yönetim yapısının düzenlenmesi ile ilgili olarak, “Büyük İl Sistemi”, “Kurul Tipi Yönetim Mekanizması Sistemi”, “Koordinatör Valilik Sistemi” ve “Bölge Valiliği Sistemi” alternatifleri tartışılmıştır.

Dördüncü, Beşinci ve Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planlarını kapsayan bu dönemde önemli bölgesel politika çabaları ortaya çıkmıştır (Göymen, 2000: 63-66). 1984’te ticaretin serbestleşmesinin ardından yabancı para birimleri üzerindeki kontrolün ve ithalatta kotanın kaldırılması, gümrük tarifelerinin yeniden

düzenlenmesi gibi uygulamalar, firmalar arası ve dolayısıyla bölgelerarası rekabetin artmasını da beraberinde getirmiştir. Bu politikalar, İstanbul ve İzmir gibi üretim kapasiteleri yüksek yerlerde, daha düşük kapasiteli az gelişmiş bölgelere oranla daha kazançlı olmuştur; az gelişmiş bölgeler yeni gelişen global ticari ilişkilerle uyum sağlamaya çalışırken çeşitli zorluklar yaşamışlardır (GAP İdaresi, 2002: 7). Ancak görece az gelişmiş bazı yerlerde de (Eskişehir, Denizli, Çorum, Kayseri, Gaziantep, Kahramanmaraş) ihracat kapasitelerinin artması sayesinde üretimde hızlı bir artış gözlemlenmiştir; bu bölgeler “sanayi kavşakları” olarak anılmaya başlanmışlardır. Bu yeni kavşakların sanayinin gelişmesindeki önemleri, Türkiye’nin büyük üretim merkezleri dışındaki yerlerinin büyüme potansiyeline dikkat çekmeleriyle kendini hissettirmiştir (Eraydın, 2001: 11-15).

1990’lardan bu yana Türkiye Avrupa Birliği’nin bölgesel politikaları ile uyumlu bölgesel politikalar tutumunu geliştirmeye devam etmiştir; ülkedeki bölgelerarası farklılıkları azaltmak için yapısal reformlar yapılmış. Ancak 1990’larda yaşanan ekonomik sorunlar ve kişi başına düşen gelirin azalması nedeniyle bölgeler arasındaki farklılıklar hâlâ devam etmektedir. Dolayısıyla, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel her boyutu kapsayan tutarlı bir süreç olarak sürdürülebilir kalkınmayı destekleyerek daha dengeli bir bölgesel kalkınma hedeflemiştir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde birtakım yeni bölgesel kalkınma projelerini teşvik etmiştir. Bu bağlamda, söz konusu bölgelerde bulunan iller için bir “Eylem Planı” hazırlanmıştır. Ayrıca bu illerin acil gereksinimlerini karşılamak için “Acil Destek Programları” oluşturulmuştur.

2.1.3.1. Dönemin Bölgesel Politikaları ve Projeleri

Bu dönemde, Doğu Anadolu, Zonguldak Karabük Bartın, Yeşil Irmak Havzası, Marmara, Güneydoğu Anadolu ve Sınır ötesi İşbirliği bölgesel politikaları gerçekleştirilmiştir.

2.1.3.1.1. Doğu Anadolu Kalkınma Planı

Doğu Anadolu ülkemizin en az gelişmiş bölgesidir. Türkiye’de 1983-1997 arasındaki GSMH artışının yüzde 4.9 olmasına rağmen bu bölge yüzde 2.3 ile bölgeler arasında en düşük artış yüzdesine sahiptir. Bu nedenle DPT 1998’de bölgenin kalkınması için bir ana plan oluşturmuştur. Bu planın en yenilikçi özelliği bölgedeki beş üniversitenin katılımı ile hazırlanması, diğer paydaşlara projenin uygulanmasında açık işlevler tanınmasıdır. Bu projenin plan çalışmalarına halk katkısı sağlamak için, Kars, Muş, Van ve Malatya’da bölgedeki en üst düzey kamu görevlileri ile özel sektör temsilcileri ve sivil toplum örgütleri temsilcilerinin katıldığı bölge toplantıları düzenlenmiştir.

Planın temel hedefleri arasında şunlar vardır: Bölgede sosyo-ekonomik kalkınmanın hızlandırılması amacıyla politikalar oluşturulması; kırsal ve kentsel kalkınmaya katkıda bulunacak önemli kamusal yatırımların belirlenmesi; özel sektör yatırımları için teşviklerin artırılması; yatırım alanlarının saptanması ve bölge içinden veya dışından girişimcileri çekmek için yatırım projelerinin hazırlanması; bölgesel iç dinamiklerin etkinleştirilmesi ve bölgesel girişimciliğin desteklenmesi; insan kaynaklarının güçlendirilmesi, böylece merkezi ve yerel yönetimler, özel kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları arasındaki ortaklıklar üzerinden bölgesel kalkınmanın sağlanmasıdır (DPT, 2000: 47-57).

2.1.3.1.2. Zonguldak-Karabük-Bartın Bölgesel Kalkınma Projesi

Çok sektörlü kamu- özel kesim işbirliğine dayalı olarak “bölgesel gelişme projeleri” anlayışı içerisinde Zonguldak- Bartın- Karabük Bölgesel Gelişme Projesi DPT’nin koordinasyonunda uluslararası ihale ile hazırlanmıştır.

Bu proje, kömür üretiminin önemli ölçüde durdurulması ve çelik üretiminin özelleştirilmesinin ardından yoksullaşan bir bölgenin “yeniden canlandırılması” için gerekli görülmüştür. Tıpkı GAP gibi bu proje de kamusal ve özel kesimlerin işbirliğine dayalı çok-sektörlü bir bölgesel kalkınma projesidir. Bir başka amacı da özel sektör için yeni etkinlik alanları ve yatırım olanakları sağlamaktır. Bu projenin

temel bileşenleri şöyledir: KOBİ'lerin desteklenmesi ve yeni yatırım sermayesinin bölgeye çekilmesi için sağlanacak katılım, teknik yardım, garanti fonlarının oluşturulması ve piyasa araştırması yapılmasıdır.

Bölgede yapılabilecek yatırımları belirlemek, Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK)'nun küçültmesi ve Karabük ve Ereğli Demir Çelik İşletmeleri'nin özelleştirilmesi ile meydana gelecek ekonomik ve sosyal sonuçların analiz etmek ve bölgeye uygun orta ve uzun dönem gelişme planları hazırlamak amacıyla yapılan projede; tarım ve hayvancılık, ormancılık, madencilik, sanayi, KOBİ'ler, ulaştırma ve altyapı, eğitim, turizm, çevre, bölgesel kalkınma ajansları ve su ajansı faaliyet alanı olarak belirlenmiştir. Proje ile bölge halkının yaşam standartlarının artması, işsizlik sorununun çözülmesi amaçlanmıştır (Göymen, 2000: 15).

2.1.3.1.3. Yeşil Irmak Havzası Kalkınma Projesi

Yeşilirmak ve kollarının yer aldığı havza, sürekli yaşanan taşkınlar nedeniyle erozyona maruz kalmaktadır. Bu havzada, doğal kaynakların korunması amacıyla ekolojik dengeyi bozmayacak arazi düzenlemelerini gerçekleştirmek için bir proje hazırlanmasına karar verilmiştir. Yeşilirmak Havzası İl Özel İdareleri Birliği ile DPT, Yeşilirmak Havza Gelişim Projesinin hazırlanması için ortak bir veri tabanı oluşturulması gerektiği sonucuna varılmış ve böyle bir proje hazırlanmıştır. Bu veri tabanını: Havza yükseklik modeli, yerleşim yeri, tarım orman ve mera alımları erozyonu oluşturmaktadır (Dinler, 2005: 212).

Yeşilirmak nehrinin akışındaki düzensizlikler nedeniyle havzadaki çevre sorunları önemli ölçüde arttığı için bu proje oluşturulmuştur. Amaç en uygun ve etkin toprak kullanım planını hayata geçirmek, bunu yaparken de havzanın ekonomik dengesine zarar vermemektir. Proje Amasya, Çorum, Samsun, Tokat ve Yozgat illerini kapsayan bir sürdürülebilir kalkınma sağlamayı amaçlamaktadır. Hedefleri arasında erozyonun önlenmesi, su havzalarının belirlenmesi ve korunması, orman alanlarının yeniden kazanılması, plansız şehirleşme ve sanayileşmenin kontrolü vardır (DPT, 2000: 58).

2.1.3.1.4. Marmara Bölgesi Planı

Marmara Bölge Planı'nın amaçları arasında; depremden birinci derece zarar görmüş olan Kocaeli, Sakarya ve Yalova illerinden oluşan bölgede, depremin yarattığı olumsuzlukların giderilmesi yanında, yerleşim alanlarına afet risklerinin de göz önünde bulundurularak hazırlanacak olan bir arazi kullanım planına göre yön verilmesi, kentsel büyümenin çevre ve mekan kalitesi korunarak denetim altına alınması ve sosyo-ekonomik gelişme döneminin belirlenmesi yer almaktadır.

2.1.3.1.5. Güneydoğu Anadolu Projesi

GAP, 9 ilin (Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak) yer aldığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde uygulanmaktadır. GAP kapsamındaki illerin arazi ve nüfus büyüklüğü, Türkiye'nin ortalama yüzde 10'u civarındadır. GAP, başlangıçta bölgenin su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesine dayanan bir program olarak ele alınmış; Fırat ve Dicle Havzası'nda sulama ve hidroelektrik enerji üretimine yönelik 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali ve sulama yatırımları öngörülmüştür. 1989 yılında hazırlanan Master Plan ve 2002 yılında yapılan revizyon ile tarım, sanayi, ulaştırma, eğitim, sağlık, kırsal ve kentsel altyapı yatırımlarını da içine alan GAP, çok sektörlü, sürdürülebilir insani kalkınmaya dayalı entegre bir bölgesel kalkınma projesi haline gelmiştir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda da ifade edildiği gibi, Güneydoğu Anadolu Projesi çalışmaları devam etmektedir. GAP projesi, artık, sadece enerji ve sulama yatırımlarından oluşan bir altyapı projesi olarak değil, yeni kurulacak kalkınma ajanslarının ortak işbirliği platformundan da yararlanarak yerel girişimleri harekete geçiren entegre bir bölgesel gelişme programı olarak ele alınmaktadır. Bu kapsamda, modern sulama tekniklerinin uygulanması, ulaşım ve konut altyapısının tamamlanması, rekabetçi ürün türlerine geçiş, pazarlama olanaklarının genişletilmesi, insan kaynakları ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi, doğal ve kültürel dokunun değerlendirilmesi gibi ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeyi kolaylaştırıcı yeni politikalar uygulanarak bölgenin rekabet gündemi

desteklenecektir. GAP Eylem Planı'nda orta vadede bu projeyi tamamlamaya yönelik politika, strateji ve eylemler yer almaktadır.

2.1.3.1.6. Sınır Ötesi İşbirliği Programları

Bulgaristan ile Sınır ötesi İşbirliği Programı, program Edirne ve Kırklareli ile Bulgaristan tarafından Hasköy, Yambol ve Burgaz idari yerleşme birimlerini kapsamaktadır. Programın amacı, Türkiye-Bulgaristan arasındaki sınır bölgesinin yerel bölgesel kalkınma alanında sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde desteklenmesi sınırın her iki tarafında işbirliğinin oluşturulması ve geliştirilmesi ve bu ağlarla birlikte AB ağlarıyla bağlantı kurulması ve güçlendirilmesi, geliştirilmesidir. Bu program 2004 yılında başlamış ve 2004-2006 dönemi için uygulanması öngörülmüştür. Programın bütçesi, 15 milyon € olarak belirlenmiştir.

Yunanistan ile Sınır Ötesi İşbirliği Programı, 2004-2006 yıllarını kapsayan programın öncelikle üzerinde durduğu konular arasında, sınırötesi altyapı, ekonomik gelişme ve istihdam, yaşam kalitesi, teknik yardım yer almaktadır. Programın bütçesi, 15 milyon € olarak belirlenmiştir. Program, Türkiye tarafından Yunanistan ile kara ve deniz sınırı bulunan Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Edirne, İzmir ve Muğla illerini kapsamaktadır. Bu program İnterreg III\ A olarak isimlendirilmektedir. Bu programın amacı, ulusal sınırların, dengeli gelişme ve Avrupa kıtasının birleşimine engel olmamasının sağlanması ve bölgelerarası işbirliğinin geliştirilmesidir.

2.1.3.2. Dönemin Beş Yıllık Kalkınma Politikaları

Bu dönemde dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu beş yıllık kalkınma programları gerçekleşmiştir.

2.1.3.2.1. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Politikası (1979–1983)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında mekân örgütlenmesi kavramı üzerinde durulmuştur. Bu kavrama bağlı olarak bölgeler arası bağların güçlendirilmesine önem verilmiştir. Bunun için de bazı bölgelerde ulaşım ağlarının yenilenmesine karar verilmiştir. Ayrıca planda teşvik sisteminin bölgeler için farklılaştırılmasının

sanayinin gelişimi açısından önemine değinilmiştir. 1983 Kasım dönemi sonrasında yapılan düzenlemelere bakıldığında: Gelir ve Kurumlar Vergileriyle ilgili yasalarda az gelişmiş yöreler için yatırım indirimi oranları yükseltilmiştir. Bu amaçla çıkarılmış 2970 sayılı yasanın 2.maddesinde, bu yöreler yapılacak yatırımlar için vergi indirim oranı %100'e kadar arttırma yetkisi Bakanlar Kuruluna verilmiştir (Keleş, 2006: 407). Gene bu dönemde çıkarılan 2982 sayılı yasayla da vergi, resim, harç istisna ve muafiyetlerle ilgili yatırımcılara kolaylık sağlama amacı gütmüştür.

Bu planın temel politikalar alanına, “Bölgesel Gelişme” ve “Kalkınmada Öncelikli Yöreler” başlıklarına yer verilmiştir (DPT, 1979: 72). *Bölgesel Gelişme* başlığının altında şunlar yer almaktadır: “Bazı bölgelerin göreceli olarak geri kalması yönünde ortaya çıkan sorunların giderilmesinde planlama kararlarının mekanla bütünleştirilmesinin sağlanması, ekonominin bütünleşmesi, sektörler ve bölgelerarası bağların güçlenmesi için mekan örgütlenmesinin amaçlanması, geri kalmış bölgelerdeki yerel sermayenin bölgenin kalkınmasında aktif rol alıcı bir yapıya kavuşturulması için gerekli önlemlerin alınması, bölgesel çalışmanın her aşamasında kamu kesimi ile özel kesim arasında işbirliği sağlanması DPT'nin merkezde ve yörede çalışmaları yönlendirmesi ve birleştirici olması, özendirme önlemlerinin bölgelerarasındaki dengesizliği giderecek yönde kullanılması, hizmet altyapı ve sanayinin ülke mekanında dağılım politikalarının saptanması bu tesislerin yer seçimi kararlarının alınmasında özel girişimin yönlendirilmesinde DPT'ce mekan bazında değerlendirmeler yapılması ve değerlendirmeler için gerekli kurumsal yapının gerçekleştirilmesi konuları yer almaktadır.”

Kalkınmada Öncelikli Yöreler, başlığı altında ise şunlar yer almaktadır: “Geri kalmış bölgelerin ve özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nin hızla gelişmesini sağlamak amacıyla bu bölgelere ait sorunlar bir bölge gelişme anlayışı içinde ele alınacak ve bu bölgelerin gelişmesini başlatacak büyük projeler hazırlanacak ve uygulanması sağlanacaktır. Bu bölgede yapılacak yatırımların konu ve büyüklüğünün seçiminde dış Pazar açısından taşıdığı coğrafi konum özellikleri dikkate alınacaktır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin tarım potansiyelinden en üst düzeyde yararlanılması için somut projeler geliştirilecek ve bu amaçla kamu

arazisinin, kullanımına ilişkin yasal değişiklikler yapılacaktır. Doğu Anadolu Bölgesinde hayvancılığı geliştirmek ve bunu bölge kalkınmasında itici güç olarak kullanmak amacıyla hayvancılığı ilgili sanayilerle birlikte düşünöen geniş kapsamlı proje çalışmaları yapılacaktır. Kuzeydoğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nin birbirleriyle ve ülkenin öteki bölgeleriyle bütünleşmesini sağlayacak ulaşım ağının oluşturulmasına başlanacaktır. Kamu üretken yatırımlarından geri kalmış bölgelere düşöen pay bölgelerin potansiyelleri de göz önünde tutularak, ulusal ekonomiye katkı sağlayacak sürükleyici ekonomik odakların kurulmasına olanak verecek tarzda arttırılacaktır.”

2.1.3.2.2. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

Plan kapsamında gelişmişlik düzeyi farklılık gösteren bölgelerde sınaî gelişim potansiyeli yüksek olan bölgeler için farklı teşvik sisteminin uygulanmasına, gelişme gücü az olan bu bölgelere kurulacak sanayi tesislerine ucuz işleme kredisi sağlanmasına ve bu kredilere vergi-resim harç istisnası getirilmesine karar verilmiştir.

Bölgelerarası farklılığının azaltılması için teşvikinde yara görölen sektörlerin saptanacağı ve bunların teşviki için gerekli ilke ve kıstasların belirleneceği planda yer alan konular arasında yer almıştır. Gelişmekte olan bölgelerde imalat sanayini geliştirmek için, ucuz kredi imkanı sunan “proje ofisi” devreye sokulmuştur. Böylece girişimcilere yatırım konularında yardımcı olunmak istenilmiştir. Bu bölgelerde oluşturulan “organize sanayi” bölgeleri ile girişimcilere yol ve yer gösterilmiştir.

Gelişmekte olan bölgelerde, potansiyele sahip sanayilerin gelişmesi için çok ortaklı şirketler ve işçi şirketlerinin özendirilmesi amacıyla yatırımlarda devlet güvencesi sağlanması amaçlanmıştır. Bunun için “kar ortaklığı” uygulaması ön görölmüştür. Bu planlama ile de KÖY (Kalkınmada Öncelikli Yörelere) uygulamaları ve projeleri devam etmiştir.

2.1.3.2.3. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Bu plan ile Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölge merkezlerinin ekonomik ve sosyal cazibe merkezleri haline getirilmesi amaçlanmıştır. Bölgedeki turizm tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması için bir plan yapılması kararlaştırılmıştır. Bölgede bulunan üniversitelerin desteklenmesine karar verilmiştir. Bu planda kalkınmanın bölgelerarası dengeli olması temel ilke olarak belirlenmiştir. Sanayi yoğunluğunu azaltmak ve bölgelerarası ve bölgeler içi göçleri yönlendirerek denetim altına almak üzere yeni bir yerleşme kademesinin oluşturulması öngörülmüştür (Keleş, 2006: 410).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planının da bir önceki kalkınma planında benimsenen bölgesel ayırımı dayalı bölgesel planlama yaklaşımı terk edilmiş, ancak Kalkınmada Öncelikli Yörelere de daha ayrıntılı çalışmalar yapılabilmesi amacıyla bölge ve alt-bölge bazında planlama yapılacağı ilkesi benimsenmiştir (Dinler, 2005: 194). Bu plan öbür planlardan farklı olarak, büyük kent sorunlarına daha kapsamlı olarak yer verilmiştir. Geri kalmış yörelerin sorunları kadar aşırı kalabalıklaşmış yörelerinde sorunları ön plana çıkmıştır. İlk defa bu planda Avrupa Birliği'nin bölgesel politikalarının dikkate alınması ilkesi benimsenmiştir.

2.1.3.2.4. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması ile ilgili konular "bölgesel gelişme ve fiziki planlama" ve "metropollerle ilgili düzenlemeler" başlıkları altında incelenirken, önce mevcut durum daha sonra amaçlar ilkelere ve politikalar açıklanmış ve diğer planlardan ayrı olarak ayrıca yapılması istenen hukuki ve kurumsal düzenlemelere de yer verilmiştir (Dinler, 2005: 196).

Bu planın diğerlerinden farkı, bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması ile ilgili konulara en geniş ve ayrıntılı şekilde yer verilmiş olmasına karşın, açıklamaların sistemden mahrum olmasıdır. Yani söylenebilecek her şey küçük paragraflar halinde yer almış ancak bölgesel planlamaya gidilip gidilmeyeceği

konusu açıklığa kavuşturulamamıştır. Bu planın diğer planlardan başka bir farklılığı da “Bölgesel Dengelerin Sağlanması” başlığı altında, bölgesel gelişme sorunları yanında fiziki planlama ve kentleşme sorunları ile konut sorunları sorununun da incelenmesi ancak kalkınmada öncelikli yörelerin sorunlarına ayrıca değinmemesidir. Ayrıca metropollerle ilgili oldukça ağırlıklı bir şekilde değinilmekte ve özellikle İstanbul’un karşı karşıya olduğu tüm sorunlara yer verilmektedir (DPT, 1996: 141). Başka bir fark ise, her bölümün sonundaki uygulamaya ilişkin açıklamaların yerine hukuki ve kuramsal düzenlemelerden söz edilmiştir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında bölgesel gelişme mevcut durumla ilgili tespitler şöyledir (DPT, 1996: 141): “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da nitelikli iş gücü ve sermaye yetersizliği pazarlama güçlükleri ve özellikle Irak Pazarı’nın kapalı oluşu özel girişimcilerin yatırım yapma arzusunu azaltmakta ve aynı zamanda mevcut tesislerin düşük kapasite ile kullanılmasına sebep olmaktadır. Söz konusu bölgelerde coğrafi bütünlük arz eden iller için bölge ve alt-bölge bazında ayrıntılı çalışmalar ve bir Aksiyon Planı uygulamaya konulmuştur. Yine aynı bölgelerde illeri kapsayacak şekilde bu illerin bazı ihtiyaçlarını ivedilikle karşılamak için Acil Destek Programı uygulanmıştır.”

Planın kentleşme ile ilgili olarak dile getirdiği amaç ve ilkeler ise şöyledir: “Kentleşmede yatay ve dikey dengenin sağlanmasına yönelik olarak sanayileşme, kamu yatırımları ve teşvik politikalarının büyükşehirlere göçü ve sanayi yığılmasını özendirmemesine dikkat edilecek; göç metropoller yerine bölge merkezlerine, orta büyüklükteki kentlere ve merkezi nitelikteki diğer yerleşim birimlerine yönlendirilmeye çalışılacaktır. Bu amaçla geliştirilecek kentler, sanayi teşvikleri, altyapı, hizmet ve konut yatırımları desteklenecektir.”

2.1.3.2.5. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda önceki planlardan farklı olarak, özel sorunlu bölgelerin gelişmesinin sağlanabilmesi için bölgesel gelişme projesi ve planı yapma fikri açık olarak ortaya konmuş, yapılan ya da yapılacak olan bölge planları

ile ilgili kısa bilgiler verilmiştir. Belirlenen dört bölge ile ilgili çalışmalar yapılmıştır (GAP, Zonguldak-Bartın-Karabük, DAP, DOKAP).

Bu planda, "Bölgesel Gelişme Hedef ve Politikaları" başlığı altında bölge sorunları, "Dünyada Bölge Gelişme Eğilimleri ve Politikaları", "Türkiye'de Bölgesel Gelişme Politikaları", "Bölge Planlaması", "Kalkınmada Öncelikli Yörelere Geliştirilmesi", ve "Kırsal Kalkınma" başlıkları altında ele alınmıştır (DPT, 2000: 75).

Bu planda Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yer alan ve Altıncı Planda yer verilmeyen ve Yedinci Planda yüzeysel değinilen "bölgesel planlama" konusuna ayrı bir başlık altında değinilmiştir. Fakat metropollerle ilgili sorunlara ayrıca değinilmemiştir. Amaç, ilke ve politikalar üzerinde daha çok durulmuştur. AB ve OECD ülkelerinde bölgelerarası farklılıkların izlendiği vurgulanmış AB'de yapısal fonların yarısının geri kalmış yörelerin ve KOBİ'lerin desteklenmesi için oluşturulan Bölgesel Gelişme Fonu'na ayrıldığı belirtilmiştir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında önemle vurgulanan konular şöyledir: "AB bölgesel gelişme politikalarına uyum sağlama çalışmalarına hız verilecektir. Yerleşme Merkezleri Kademeleştirilmesi Araştırmasının güncelleştirilerek, plan bölge oluşturulacaktır. Bölgelerin özellikleri, farklılıkları, gelişmişlik düzeyleri ve temel sorunları ile potansiyellerinin belirlenmesine yönelik bölge planlama çalışmalarına devam edileceği belirtilmiştir. Bölge planlarıyla uyumlu, il düzeyinde "İl Gelişme Planları" çalışmaları başlatılacağı ve bu çalışmalar için veri tabanı oluşturacak İl Envanter Modellemesi Projesi'nin tamamlanacağı gündeme getirilmiştir. Yeni sanayi odalarının oluşturulmasında ve sektörel uzmanlaşma sürecinin hızlandırılmasında gerekli destek birimlerinin kurumsal ve finansal açıdan güçlendirileceği ve yeni sanayi odalarının oluşumunda önemli işlev gören Organize Sanayi Bölgesi ile Küçük Sanayi Sitesi uygulamaları başlatılmıştır. Metropollerin ihtiyaçlarına yönelik olarak çağdaş ve etkili bir yönetim şeklinin uygulamaya konulacağı ve İstanbul'un ticaret, finans, turizm, kültür ve sanat ağırlıklı uluslararası bir metropol haline getirilmesi çalışmalarına devam edileceği belirtilmiştir."

2.1.3.2.5. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)

Dokuzuncu Kalkınma Planı, AB'ye üyelik sürecine katkı sağlayacak temel strateji dokümanı olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle Plan dönemi AB mali takvimi dikkate alınarak 2007-2013 yıllarını kapsayacak şekilde 7 yıllık olarak belirlenmiştir. 28 Nisan 2005 tarihinde 5339 sayılı Yasa ile 2005 yılı sonunda tamamlanan VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının ardından, hazırlanacak yeni Planın Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulması bir yıl ertelenmiş ve Dokuzuncu Kalkınma Planının 2007 yılında başlaması kararlaştırılmıştır. Dünyada ve ülkemizde değişen ekonomik ve sosyal koşullar çerçevesinde kalkınma planlarını geçmişte olduğundan çok daha önemli bir araç haline getirmiştir.

Bu bağlamda, devletin ekonomideki rolünün yeniden tanımlanmasının da bir sonucu olarak, Dokuzuncu Kalkınma Planı ile her alanı detaylı düzenlemeye dayanan bir plan hazırlama anlayışından, belirlenen kalkınma vizyonu çerçevesinde makro dengeleri gözeterek, öngörülebilirliği artıran, piyasaların daha etkin işleyişine imkan verecek kurumsal ve yapısal düzenlemeleri öne çıkaran, sorunları önceliklendiren, temel amaç ve önceliklere yoğunlaşan bir stratejik yaklaşıma geçilmektedir (Resmi Gazete, 1 Temmuz 2006: Sayı 26215).

Söz konusu planın amaçları arasında şunlar bulunmaktadır (Resmi Gazete, 1 Temmuz 2006: Sayı 26215): “Rekabet Gücünün Artırılması, İstihdamın Artırılması, Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi, Bölgesel Gelişmenin Sağlanması, Kamu Hizmetlerinde Kalitenin ve Etkinliğin Artırılması”. Ülkemizde, gerek kırsal ve kentsel yerleşim birimleri, gerekse bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik yapı ve gelir düzeyi dengesizlikleri önemini korumaktadır. Mevcut fiziki ve sosyal altyapı ile kentlerin sunduğu istihdam imkanları yoğun göç hareketlerinin yarattığı nüfus baskısını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Bu yapı, bölgelerin, sorunlarına ve potansiyellerine göre farklılaştırılmış tedbirleri içeren bütüncül bir bölgesel gelişme politikasını gerekli kılmaktadır.

2.2. Türkiye’de Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı

Küreselleşmeyle birlikte yaşanan hızlı ve çok yönlü değişim özellikle yönetim anlayışında ve klasik bürokratik yapılarda köklü bir yeniden yapılanmayı gündeme getirmiştir. Dünyada yönetim anlayışını ve yapılarını köklü bir şekilde etkileyen veya uyaran değişim faktörleri, ekonomi teorisinde değişim, yönetim teorisinde değişim, özel sektörün rekabetçi yapısı ve kaydettiği ilerlemeler, son olarak da toplumsal eleştiri ve değişim talebi ile sivil toplumun gelişimi olmak üzere dört ana unsur ön plana çıkmaktadır (Yılmaz, 2009: 2).

Yeni kamu yönetimi anlayışı, 1980’lerde belirginleşen liberalleşme politikaları ile başlayan ve 1990’larda küreselleşme yönündeki iç ve dış dinamiklerle beslenen bir süreç olarak, bütün dünyanın olduğu gibi Türkiye’nin de yaşamak zorunda kaldığı bir süreçtir. Bu sürecin genel olarak yansıdığı alan, demokrasi, yerinden yönetim, kentleşme, katılım, özerklik ve yeni yönetim teknikleri gibi kavramları da içeren yeni bir kamu yönetimi anlayışıdır. Bu süreçte, Türk yönetim sistemi de birtakım sorunlarla karşılaşmış ve ortaya çıkan yeni değerler ve anlayışlar çerçevesinde yeniden yapılanma ve düzenleme ihtiyacı gündeme gelmiştir.

Söz konusu düzenlemelerin, yönetimleri adem-i merkeziyetçiliğe, şeffaflığa, etkinlik ve verimlilik ilkelerine göre hareket etmeye ve katılıma doğru yöneltme amacı olduğu belirtilmiştir. Meydana gelen değişiklikler, örgüt ve toplum yapılarını yeni ihtiyaç ve gelişmelere uymaya zorlarken diğer taraftan da, yönetim yapılarında küçülme, bölgeselleşme, özelleştirme, yönetişim ve yerelleşme gibi eğilimleri öne çıkarmaktadır.

Türkiye’de, birçok alanda olduğu gibi kamu yönetiminde yeniden yapılanma ile ilgili çalışmalar da, 1960 sonrası planlı kalkınma dönemiyle başlamıştır. Yönetimin bütün olarak yeniden yapılanması bağlamında hazırlanan kalkınma planlarında, yerel yönetimler önemli bir yer tutmuştur. Planlı dönemde, yerel yönetimlerin yeniden düzenlenmesini amaçlayan en önemli girişim olarak ise, MEHTAP (Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi- 1962) Raporu örnek olarak verilebilir. Yine, yerel yönetimlerde yeniden düzenleme girişimleri ile ilgili belli başlı çalışmalar

arasında 1978 Ocak ayında kurulup, Kasım 1979'da kaldırılan Yerel Yönetim Bakanlığı denemesi önemli bir yere sahiptir. 1980 sonrası dönemde ise kamu yönetimi düzenlemeleri AB'nin isteği üzerine daha geniş kapsamlı ve küreselleşmenin getirdiği sonuçlara uygun olarak hazırlanmıştır. Böylece yeni kamu yönetimi anlayışının genel olarak devletin küçültülmesi, etkinliğin ve verimliliğin artırılması çabaları doğrultusunda hem kamu yönetiminde hem de yerel yönetimlerde önemli bir değişimi içermektedir. Çünkü koşulların giderek ağırlaşması, siyasal gelişmeler vb. iç faktörler, küreselleşme, bölgeselleşme (Avrupa Birliği vb.) ve yerelleşme dinamiklerinin ortaya çıkardığı somut sonuçlarla birleşince, yerel yönetimleri de içine alan, bir kamu yönetimi yeniden yapılanma çalışması zorunlu hale gelmiştir.

Türkiye'de yeni kamu yönetimi girişimleri 1997 ve 2001 tarihli tasarılarla daha da somutlaşmış ve 2003 tarihli kamu yönetiminde bütüncül bir değişimi öngören reform paketi çerçevesinde belirli bir düzeye ulaşmıştır. Bu kapsamda, onaylanan Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediye Kanunu, İl Özel İdareleri Kanunu ve bunlara çerçeve oluşturan Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Kanunu önemli bir yere sahiptir. Böylece merkezi yönetim ikinci planda yer alırken yerelleşme, bölgeselleşme ve yönetişim uygulama çalışmaları ilk sırada yer almıştır.

2003 yılı Ekim ayında geniş katılımlı bir çalışmayla somutlaşan ve 2004 yılında TBMM gündemine gelen, Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı, daha önce hazırlanan iki tasarının içeriğinden de yararlanarak hazırlanan ve merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkileri bağlamında yerel yönetimleri ve diğer sivil aktörleri ya da yönetişim faktörlerini öne çıkaran bir tasarı niteliğindedir. Kamu Yönetimi Temel Kanunu'nun görünürdeki amacı; katılımcı, saydam, hesap verebilir, insan hak ve özgürlüklerini esas alan bir kamu yönetiminin oluşturulması; kamu hizmetlerinin adil, süratli, kaliteli, etkili ve verimli bir şekilde getirilmesi için merkezi idare ile mahalli idarelerin görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi; merkezi idare teşkilatının yeniden yapılandırılması ve kamu hizmetlerine ilişkin temel ilke ve esaslarının düzenlenmesinin yanında yeni ilişkiler sistemi içinde, demokratiklik, açıklık, hesap verebilme, çoğulculuk, kararların ve hizmetlerin mümkün olan en alt

düzeyde üretilmesi (subsidiarity) gibi amaçları içerdiği belirtilmiştir (Göymen, 2000: 8-9).

2.3. Türkiye’de Yeni Bölgeselleşme ve Yerelleşme Politikaları

Türkiye’de, özellikle 1980 sonrası dönemde, tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşme süreci ve bu sürecin getirmiş olduğu yeni ekonomik düzen anlayışı, kamu yönetimini ve onun ayrılmaz parçası olan yerelleşme ve bölgeselleşme politikalarını yakından etkilemiştir. Bu etkileşim, Avrupa Birliği’ne uyum sürecini yaşayan Türkiye için değiştirilmesi ve düzenlenmesi zorunlu olan yerelleşme ve bölgeselleşme politikalarını gündeme getirmiştir.

1990’lı yıllarda daha çok konuşulmaya başlanan ve kalkınma ajanslarının kurulmasıyla somutluk kazanan bölgesel politikalar yabancı yatırımın teşvik edilmesi, bölgenin sosyal ve kültürel özelliklerinin ön plana çıkarılması gibi amaçlarla önceki dönemin politikalarından ayrılmaktadır (Övgün, 2009: 238). Bu dönem içerisinde illerin alanlarının ekonomik gelişme için yeterli büyüklükte bir ölçeğe sahip olmadığı düşünülmesi, bazı hizmetlerin sunumunda il ölçeğinin artan bir maliyete neden olduğuna yönelik inanç, çeşitli illeri içine alan bir örgütün bölgeler arasında görülen ekonomik gelişmişlik farklılıklarını gidermede etkin bir rol oynayabileceği iddiası ve bölgesel planlamanın soyut merkezi planları yerel düzeydeki talepleri dikkate alarak somutlaştırabileceği kanısı bölgeselleşme politikasının ekonomik gerekçeleri olarak görülmektedir (Erten, 1999: 182).

Bölgesel politikaları 1990’lı yıllardan önce ekonomik ve sosyal bütünlük taşıyan küreselleşme süreciyle birlikte yerini önemli ölçüde ekonomik kaygılara bırakmıştır. Bu dönüşümü gerçekleştiren en önemli neden ise küreselleşmeyle birlikte mal, para ve hizmetin serbest dolaşım hakkına sahip olmasıdır. Bu durumun Avrupa Birliği’nde yarattığı bölgesel kalkınma politikalarındaki değişimi Türkiye’nin de bölgesel kalkınma politikalarına da yansması kaçınılmaz olmuştur.

Söz konusu değişimin ilk adımını, 2001 tarihli Ulusal Program’da Türkiye’nin serbest piyasa sistemini benimsediği ve AB yolunda Kopenhag ekonomik kriterlerine uyum konusunda yapısal değişikliklere duyulan ihtiyaçlar oluşturmuştur. Buna göre,

artık ie dönük kalkınma modelleri yeterli olmamakta ve küresel pazarlarda yer arayan kent ve kent ağlarının içinde olacağı bölge planlaması önem kazanmaktadır. Program, bölgesel gelişmede üç temel araçtan bahsetmektedir:

- Kamu sektörüne yönelik politikalar ve teşvikler.
- Özel sektör teşvikleri.
- Bölgesel gelişme ve kırsal kalkınma projeleri.

Bu araçların içinde özel sektör teşviklerinin olması son yıllarda yönetişim zihniyetiyle grlen farklı bir yönetim anlayışının sonucudur. Ayrıca bu araçlar devlet, özel sektör ve sivil toplum örgütleri üçgeninde beliren yeni yönetim anlayışın bir sonucudur (vgn, 2009: 244).

AB sürecinde Türkiye'nin bölgesel kalkınma politikasındaki değişim amaçlı bir diğer adım da Türkiye tarafından hazırlanan Katılım ncesi Ekonomik Programları'dır. Katılım ncesi Ekonomik Program (KEP) erevesinde, aday ülkeler, orta dönem makroekonomi politikalarının hedeflerini, kamu maliyesinin amaçlarını ve yapısal reformların önceliklerini içeren dört yıllık bir ekonomik program hazırlamaktadırlar. Söz konusu programın amacı, AB lkeleri ekonomilerine yakınsama perspektifinde Kopenhag ekonomik kriterlerinin karşılanmasıdır.

Bu amaçla da KEP, son ekonomik gelişmeler, makroekonomik ereve, kamu maliyesi ve yapısal reformlar olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır. Türk kamu yönetiminde bu programlar DPT tarafından ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği halinde hazırlanmaktadır. 2002 yılında kabul edilen KEP'de kalkınma ajanslarının bölge kalkınma birimi adıyla kurulacağı ve bu amaçla istatistiki bölge birimleri sınıflandırılmasının da bitirildiği belirtilmektedir. 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunun Genel Gerekeşi'nde de açıkça ifade edildiği üzere istatistiki bölge birimleri sınıflandırması AB yetkilileri tarafından onaylandıktan sonra 2002 tarihli bakanlar kurulu kararı ile uygulamaya sokulmuş ve üç hiyerarşik düzey belirlenmiştir.

Bu sınıflandırmada iller Düzey-3 olarak tanımlanmıştır. İllerin Düzey-3 olarak tanımlanmasının nedeni Türkiye’de illerin 1997 yılı verilerine göre ortalama nüfus büyüklüğünün 781.000 olarak saptanması ve AB’de bu ortalamaya en yakın olan rakamın NUTS-3 düzeyinde olmasıdır (Çamur vd. 2005: 154). Ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri dikkate alınarak Düzey-1 ve Düzey-2 olarak gruplandırılmıştır.

Bu politika kapsamında kalkınma ajansları bölgesel gelişmenin sağlanabilmesi için bir çözüm olarak düşünülmektedir. Buna göre, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını azaltıcı politikalar merkezi yönetim tarafından, bölgesel potansiyellerin harekete geçirilmesi ve iller arasındaki gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi ise kalkınma ajansları tarafından yürütülecektir.

Bölgesel kalkınma konusunda değinilmesi gereken son adım ise Ön Ulusal Kalkınma Planı’dır. Ön Ulusal Kalkınma Planı, AB bünyesinde kullanılan planlama ve programlama belgelerine uyumlu olabilmek amacıyla hazırlanan bir plandır. Planda, İlerleme Raporları ve Katılım Ortaklığı Belgeleri’ndeki hususlar dikkate alınarak ülke genelinde nasıl bir ekonomik ve sosyal uyum politikasının oluşturulacağı tespit edilmeye çalışılmaktadır. Plan ekonomik ve sosyal uyumun temel olarak iki boyutta gerçekleşmesini öngörmektedir: İlki Sektörel Boyut, ikincisi ise Bölgesel Boyuttur. Bu iki politikanın uygulanması sürecinde AB’nin Türkiye’ye 1 milyar 50 milyon Euro’luk yardımda bulunacağı belirtilmektedir. Bu plan da diğer planlarda olduğu gibi işletmelerin rekabet gücünün arttırması temel amaç olarak benimsemiştir. Plan, bölgesel politikayı iki açıdan ele almaktadır: Birincisi, Düzey-2 bölgesinde oluşturulacak olan 26 adet bölge birimiyle ilgili olarak bölgesel gelişme stratejisidir. İkincisi de yine Düzey-2 bölgesinde kurulacak olan 12 adet bölgesel gelişme stratejisidir. Bu 12 bölgenin diğer bölgelere göre özelliği, az gelişmiş bir yapıya sahip olması, tarıma dayalı bir ekonomisinin bulunması ve tarımsal verimlilik oranının düşük seviyelerde seyretmesidir. Plan, bu olumsuz tablodan bölgenin içsel dinamiklerinin harekete geçirilmesi ve bölgesel rekabet güçlerinin arttırılmasıyla başarıya ulaşılacağını savunmaktadır.

Küreselleşme sürecinin meydana getirdiği zorunlu değişimlerden bir diğeri de yerelleşme politikaları olmuştur. Desantralizasyon (Yerelleşme), yetkilerin, daha yüksek düzeydeki hükümet yapısından, daha alt seviyedeki bağlı birimlere aktarılmasıdır. Böylece kamu hizmetlerinin özellikle yerel nitelikte olanlarının halka en yakın birimler olan yerel yönetimler aracılığıyla sunulması ve adem-i merkeziyetçi bir yapının benimsenmesi dünya ülkelerindeki genel eğilimin odak noktası olmuştur (Alicı, 2009: 85).

Küreselleşme sürecinde devletin değişen rolüne ilişkin önemi artan yerelleşme ile yeni kalkınma politikaları arasında yakın bir ilişki vardır. Bu süreçte yerel yönetimlerin, diğer yerel yönetimlerle uluslararası karşılaştırmalı üstünlüklerini de kullanarak rekabet kapasitelerine özel bir önem verilmiştir. Böylece, yerel yönetimlerin yerel kaynakları da harekete geçirmesi yerelleşme eğilimlerini arttırmaktadır (Köse, 2004: 48).

Dünyada demokrasinin yaygınlaştırılması ve toplumsal gelişmenin dengeli ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi ortak bir anlayış haline gelmiştir (Dulupçu vd. 2004: 147). Diğer yandan, küreselleşmeye koşut olarak ekonomik bütünleşme ve toplumsal yaşamın piyasa mekanizmalarının yönetimine verilmesinin bir aracı olarak ifade edilen yerelleşme kavramı, ulus devlet anlayışında meydana gelen aşınma, özelleştirme uygulamalarındaki artış ve uluslararası iktisadi kuruluşların ülke ekonomileri üzerindeki etkisinin bir unsuru olarak da görülebilmektedir (Arap, 2004: 159).

Türkiye’de ise yerelleşme süreci, özellikle 2004 ve 2005 yıllarında yapılan Mahalli İdareler Reformu ile gerçekleştirilmiştir. Kamu Yönetimi Reformu’na bağlı olarak gerçekleştirilen bu yasama süreci ile yerel yönetimlere idari ve mali özerklik verilmiş, ilgili kanunlarda yerindelik (subsidiarity) ilkesine atıflar yapılmıştır. Yerindelik, hizmetlerin vatandaşlara en yakın yerlerde, en yakın idareler tarafından, en uygun yöntemlerle sunulması şeklinde tanımlanmıştır. Ülkemizde de bu ilke 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14.maddesi ile yasal bir dayanak bulmuştur. Bu maddeye göre mahalli müşterek nitelikli hizmetler vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulacağı belirtilmiştir.

2.4. Türkiye’de Özelleştirme Politikaları

Sosyal devlet ilkesi, tüm boyutlarıyla terk edilmeye 1980’li yıllarda deregülasyon ve özelleştirme politikalarıyla başlamıştır. Deregülasyon, ekonomik alanda devletin karar ve uygulama yetkilerinin kaldırılması demektir. Özelleştirme ise devletin sahip olduğu malları ve işletme yetkilerini özel sektöre devretme politikasıdır (Güler, 2005: 6). Tüm dünyadaki özelleştirme sürecine önemli bir etki yapan küreselleşme olgusu sermayenin üstündeki devlet kontrolünü minimuma indirme işlevi görmüştür. Böylece küreselleşmeyle birlikte özelleştirme politikaları da hız kazanmıştır.

Türkiye’de özel-kamusal alan ayrışmasıyla ilgili en önemli gelişme ve dönüşüm 1980 sonrası dönemde görülmüştür. Bu dönemin en önemli özelliği, hiç kuşkusuz, Türk siyasi hayatına ve ekonomisine yeni bir düşünce tarzı olan liberal politika uygulamalarının ve özelleştirmelerin hayata geçirilmeye başlanmasıdır. Liberal politika uygulamalarının ülkemizde de benimsenmesi sonucu bir yandan bu iç dinamiklerle diğer yandan da artan küreselleşme ile oluşan dış dinamiklerin etkisi altında liberal politikalar ülkemizde de geniş uygulama alanları bulmuştur. “özgürlük”, “serbestleşme”, “hukuk devleti”, “minimal devlet”, “sınırlı devlet” gibi temalar kamusal alanda tartışılan ve geliştirilmeye çalışılan hususlar olmuştur (Sarısu, 2008: 231).

1980 sonrası Türkiye’inde özelleştirme politikaları geliştirilerek devletin kamudaki rolü yeniden belirlenmiş ve devletin ticari faaliyetlerden çekilmesi ve KİT’lerin özelleştirilmesi öngörülmüştür. Türkiye’de özelleştirme uygulamaları 24 Ocak 1980 Ekonomik Kararları kapsamında “*piyasa ekonomisine geçiş*” ile gündeme gelmiştir. Özelleştirme uygulamaları, esas olarak ekonomide devlet müdahalesinin asgariye indirilmesini amaçlayan bir politika aracı olarak “*serbest piyasa*” ekonomisine geçişte önemli rol oynamış ve oynamaktadır (Sarısu, 2008: 234).

Türkiye’de özelleştirme, sadece devletin ekonomik faaliyetlere müdahalesini en aza indirmeyi ve devlet yatırımlarının ulusal bütçe üzerinde yarattığı baskıyı yok etmeyi değil, bunun yanı sıra sermaye piyasasının gelişimini ve kaynakların yeni yatırımlara yönlendirilmesini de hedeflemektedir (Dartan, 1996: 17).

Türkiye’de 1984 yılında başlayıp 1994 yılına kadar yapılan yasal düzenlemeler yetersiz kalmış, özelleştirmenin hukuksal temellerinin belirlenmesi gereği ortaya çıkmıştır. 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun ile Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) oluşturulmuştur.

2.5. Türkiye’de Yeni Planlama Anlayışı

Genel olarak 1960’larda “sosyal planlama” olgusu öne çıkarken, 1970’lerde “iktisadi büyüme” olgusu öne çıkmıştır. 24 Ocak 1980 Kararları “tek çözüm” olarak ortaya konulmuş ve devletin planlama faaliyeti “yedeğe alınmıştır” (Günçe, 1981: 128). Bütün bu neo-liberalleşme ve planı yedeğe alma eğilimleri, dış ödemeler dar boğazını aşmak için dış dünya ile zorunlu ilişkinin bir fonksiyonu olmuştur (Ekiz vd. 2005: 17).

Planlı Kalkınma bir gelişme stratejisi olarak Türkiye’de 1961 Anayasası, Beş Yıllık Kalkınma Plancılığı (BYKP), DPT gibi yasal ve teknik çerçevede, kurumsal yapıda yürütülmüştür. Türkiye’de planlama girişimlerinin tarihsel kökenleri 1930’lara gitmekteyse de gerçek anlamda planlı kalkınma yönteminin 1961 Anayasasında kalkınma planlarının ve DPT’nin birer anayasal kurum olarak düzenlenmesi ile uygulanmaya başlandığı söylenebilir (Tan, 1976: 3). Planlama anlayışının değişmesindeki en önemli anlayış farkı, 1961 ve 1982 Anayasalarının planlamaya bakışındaki farklılıklardır.

1961 Anayasası, planlama görevini temel haklar ve ödevler bölümünde düzenlemekte (madde 41) ve devlete, “iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla, milli tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planları yapmak” ödevini yüklemektedir. 1961 Anayasasının önemli özelliği, sosyal ve ekonomik hak ve özgürlüklere büyük önem vermesi ve bu arada devletin siyasal örgüt ve düzeni yanında sosyal ve ekonomik yeni bir düzen ve örgütlenmeye gitmesidir (Tan, 1976: 18).

1982 Anayasası ise kalkınma planları yapmayı devlete bir “görev” olarak vermekte ancak bunu temel hak ve ödevler şeklinde formüle etmemektedir. 1982

Anayasasında planlama, sosyal ve ekonomik hükümler başlığı altında düzenlenmiştir (madde 166). Planlama görevinin önceliği ve önemi 1982 Anayasasında, 1961 Anayasasına göre, daha geri bir anlayış olarak durmaktadır (Sezen, 1999: 244-245).

Bu düzenlemelerin, daha önce de sözünü ettiğimiz 1980 sonrası iktisat politikası tercihlerindeki değişmelerle yakından bir ilgisi vardır. 1980 sonrası süreçte planlama, devletin temel görevi olmaktan çıkarılmış ve 1961 Anayasasında yer alan “kalkınma planları kamu sektörü için emredici, özel kesim için yol gösterici ve yönlendiricidir” hükmü, “yapılmış bulunan düzenleme karşısında kanun koyucu tarafından bütün yönleriyle değerlendirilmesi gereken bir konuyu içermesi” nedeniyle 1982 Anayasasında yer almamıştır. Sonuçta devletçilikten uzak, mikro düzeyde planlamaya (Ön Ulusal Kalkınma Planı [ÖÜKP] ve Stratejik Planlama) ve planlarda yer alan hedeflerin denetimi yerine serbest piyasa mekanizmasına dayanan bir yapısal değişim ve uyum sürecine girilmiştir (Ekiz vd. 2005: 19).

Kamu yönetiminde değişimin farklı boyutlarda izlenebilmesi ve/veya algılanabilmesi açısından planlama önemli bir kavramsal çerçeve oluşturmaktadır. 1980’lerde devletin öncülüğünde ve korumacılığa dayalı bir kalkınma stratejisinden vazgeçilmesi, devleti sınırlandırmaya ve küçültmeye, ekonomik işleyişi piyasa güçlerine bırakmaya dayalı bir değişim süreci tarihsel mirası güçlü planlama pratiklerinin de baltalanması sonucunu doğurmuştur. 24 Ocak 1980 ekonomik kararları ile benimsenen liberal politikalar, planlamayı resmen sona erdirmese de fiilen ortadan kaldırmıştır (Sezen, 1999: 240).

2.6. Türkiye’de Değişen Bölge Kalkınma Anlayışı

Son yıllarda dünyadaki küreselleşme ve yerelleşme dinamiklerinin etkisiyle, ekonomik, toplumsal ve siyasal yapılanmalar büyük bir değişim içine girmiş, değişimin kuramsal ve pratik nedenlerini açıklamaya yönelik olarak bazı kavramlar ön plana çıkmıştır. Yaşanan bu dönüşümün boyutlarını açıklamada dört farklı söylem öne çıkmaktadır. Bunlar sırasıyla; sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş, fordist üretimden esnek üretime (post-fordist) geçiş, ulus-devletlerin dünyasından küreselleşmiş dünyaya geçiş, modernist düşünceden post-modernist düşünceye

geçişir (Akpınar, 2004: 1-2). Dolayısıyla, bu değişimler öncelikle ekonomide ve devamında da siyaset, yönetim ve kültür dünyasında yoğun olarak yaşanmış ve bu değişim bölgesel politikalara olan yaklaşımları önemli ölçüde etkilemiştir (Çelepçi, 2006: 9).

Geleneksel bölgesel politika anlayışının hakim olduğu gelişmiş ekonomilerin birçoğunda keynesyen anlayışın hüküm sürdüğü firma merkezli, standartlaşmış, teşvik sisteminin esas olduğu ve devletin güdümündeki politikalar geçerliliğini sürdürmekteydi.

1970'lerin başında yaşanan petrol krizi sonrası, keynesyen anlayışın ürünü olan bölgesel politikaların önemi azalma eğilimine girmiştir. 1970'li yıllarda ortaya çıkan krizle başlayan süreç sonucunda, 1980'li yıllarda devletin öncelikli olarak ekonomik alandaki rolü tartışılmaya açılmış, piyasa ekonomisi çerçevesinde örgütlenmiş bir devlet ve yönetim anlayışı gündeme gelmiştir. Özellikle, dünya ekonomik sisteminde küreselleşme ve yerelleşme dinamiklerinin yerleşmeye başladığı 1980'li yıllardan itibaren, bölgesel kalkınma politikaları artık doğrudan devlet güdümünde olmaktan ziyade işgücü, yaşam kalitesi, yatırım iklimi gibi mekanın niteliğini artırıcı alternatif yatırımlara ve içsel gelişmeye doğru yönelmiştir. Daha önceki bölgesel kalkınma politikaları sadece pazara, işgücüne ve hammaddeye olan mesafeyi göz önüne alırken, yeni bölgesel politikalar ise sosyal ilişkiler, normlar ve kurumlardan oluşan bir yapıyı dikkate almıştır (Bachtler vd. 2001: 6-12).

Türkiye, merkezi yönetim ve yerel yönetimler olmak üzere iki basamaklı bir yönetimi olan tekçi devlet yapısına sahiptir. Osmanlı Devleti'nden beri bölünmeye ayrılıkçılığa yol açacağı kaygısı nedeniyle bölgesel örgütlenmeye sıcak bakılmamıştır. Bu anlayışı kırma girişimleri Cumhuriyet döneminde gerçekleşmeye başlamıştır. 1913'te kurulan, ancak 1948'de kaldırılan Genel Müfettişlikler, 1983'te getirilen, ancak başarısızlıkla sonuçlanan Bölge Valilikleri hep yerel kalkınma çabalarının sonucudur. Amaç, var olan yönetim yapısından kaynaklanan sorunları gidermek, sorunları yerinde çözebilmektir. Türkiye'de coğrafi koşullar, ekonomik ve sosyal gelişme açısından bölgeler arasındaki dengesizlikler de bu amacı önemli kılmaktadır. Ancak, merkezi yönetimin ağırlığını ve yükünü azaltmak adına kurulan

bu bölge yönetimleri sonuçta merkezi yönetimin taşra birimleri olarak tasarlanmışlardır (Çelepçi, 2006: 4).

Tablo I: Bölgesel Politikalarda Bazı Temel Değişiklikler

	GELENEKSEL	YENİ ANLAYIŞ
Problem Bölgeler	Karşıtlık	Çok yönlülük
Temel Strateji	Bölgesel büyüme gelişme	Bölgesel yenilik
Hakim Mekanizma	Devlet tarafından destekleme	Yerel birimlerin ön planda olması
Örgütsel Yapı	Bölgelerarası yeniden dağıtım	Yerel ve bölgesel kaynakların önceliği
Yönelimler	Kapital ve doğal kaynaklar ekonomik büyüme, az sayıda büyük firma ve proje, sanayi sektörü	Çok sayıda küçük ve orta ölçekli firma ve proje, esnekli, sürdürülebilirlik, bilgi ve üretime yönelik kaynaklar, teknik ve sosyal altyapı
Dinamikler	Mekansal olarak önceden belirlenmiş ve planlanmış büyüme merkezleri	Hızla değişen yerel kaynağın kendiliğinden hareketliliği ve çok odaklı mekansal yapı

Kaynak: DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Bölgesel Gelişme, Ankara, 2000

Küreselleşmenin etkilerinin derinden hissedilmeye başlandığı dönemde Türkiye de diğer ülkeler gibi bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının dengeli bir yapıya kavuşturulması, bölgesel ve yerel kalkınmanın hızlandırılması ve sürdürülebilir dengeli bir gelişmenin sağlanması için çeşitli politikalar ve araçlar uygulanmıştır. Bunların başında, çeşitli büyüklükteki bölgeleri hedef alan bölge planları yer almaktadır. Ancak Türkiye'nin bölge planlama anlayışı AB'ye uyum sürecinden önce daha basit anlamda geri kalmış bölgelerin devlet\merkez odaklı planlarla kalkındırılması amaçlanmışsa da AB uyum süreciyle batı tarzı ve daha karmaşık yerel birimler ve küçük ve orta işletmeler ağırlıklı bir bölgesel planlama anlayışına kaymıştır.

Türkiye'nin, AB'ye uyum çalışmalarını hızlandırmasının önemli sebeplerinden biri bölgesel gelişme çabaları gerçekleştirebilmek için, AB'nin üye devletlere kullandığı teşvik ve gelişme fonlarından yararlanabilmektir. Böylece Türkiye, AB üyeliğine hazırlanmak için ekonomik ve sosyal uyumu güçlendirecek AB programlarına katılımı sağlayacak bir bölgesel kalkınma politikaları çalışmalarına başlamıştır.

Ayrıca, yapılan bölgesel kalkınma planlarında, bölgesel politika ile ilgili olarak, öncelikle, bölgesel gelişmişlik farklılıkları, idari yapı, bölgesel gelişme politikasında yararlanılan araçlar, kalkınmada öncelikli bölge tanımı ve sınıflandırma, bölgesel ve kırsal kalkınma projeleri ile mahalli idareler konularının yer aldığı bir durum tespiti yapılmıştır. Bu Programda, bölgesel politika konusunda nihai hedef, "AB mevzuatının üstlenilerek uygulanması" olarak belirlenmiştir. Programda, katılım öncesi dönemde herhangi bir değişikliğe gerek olmadığı vurgulandıktan sonra, özellikle, kısa vadede AB kriterlerine göre, hedef bölgeler ve NUTS (The Nomenclature of Teritorial Units for Statistics) tanımlamasının yapılacağı belirtilmiştir. Orta vadede ise, DPT'nin bölgesel teşkilatlarının kurulacağı ve bölgesel amaçlı devlet yardımları uygulamalarının AB kriterlerine uyumlu hale getirileceği belirtilmektedir. Ayrıca, yine orta vadede, bölgesel ve yöresel potansiyeller, yerel aktörlerin etkin şekilde katılımlarının sağlanması ile belirleneceği ve bu potansiyelin kalkınmaya kanalize edilmesi için gerekli projelerin hazırlanacağı taahhüt edilmektedir. Bölgesel kalkınma planlarında, bölgenin istihdam düzeyi ve rekabet gücünün artırılması yoluyla, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması amaçlanmaktadır (Çelepçi, 2006: 6).

Bugün ülkemizde, AB'ye uyum sürecinde bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve bölgesel istatistiklerin üretilmesi amacıyla İstatistiki Bölge Birimleri tanımlanmıştır. AB'de NUTS olarak adlandırılan bu sistem 28.08.2002 tarihli ve 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi'nde Türkçe İBBS kısaltmasıyla karşılanmıştır. Türkiye NUTS sistemi, DİE ve DPT koordinasyonunda diğer ilgili kamu kuruluşlarının da katılımıyla gerçekleştirilmiştir. İstatistik bölgelerin

tanımlanmasında nüfus, bölge kalkınma planları, illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması ve temel istatistiki verilerden yararlanılmıştır

Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistiki veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde yapılan bu sınıflandırmada iller Düzey 3 olarak tanımlanmış; ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri de dikkate alınarak “Düzey 1” ve “Düzey 2” olarak gruplandırılmak suretiyle hiyerarşik İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması yapılmıştır. “Düzey 3” kapsamındaki İstatistiki Bölge Birimleri 81 adet olup il düzeyindedir. Her il bir İstatistiki Bölge Birimini tanımlamaktadır. “Düzey 2” İstatistiki Bölge Birimleri, “Düzey 3” kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup, 26 adettir.

3. BÖLÜM

BÖLGE KALKINMA AJANSLARI VE TRAKYA'DA BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI

3.1. Bölge Kalkınma Ajansı

Dünyada yaşanan hızlı değişimle birlikte dünya ülkeleri, aynı anda hem küreselleşmeyi hem de yerelleşmeyi birlikte yaşamakta, ülkeler siyasal ve ekonomik bütünleşmeye giderken yerel yönetimler de giderek önem kazanmaktadır. Özellikle toplumsal, siyasal ve ekonomi alanındaki gelişmeler, bu gelişmelerin getirdiği içsel ve dışsal zorlamaların altında olan kurumları da değişime ve gelişime zorlamaktadır.

Yönetimin yeniden yapılandırılması çalışmaları içinde yer alan ve giderek önem kazanan yerel yönetimlerin, anayasalarda belirtildiği ve uluslararası anlaşmaların öngördükleri şekilde yapılandırılmasını sağlamak amacıyla merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki görev ve yetki paylaşımının yeniden yapılması ve bu paylaşım çerçevesinin iyi çizilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu gerekliliği ateşlendiren ve hızlandıran olgu hiç şüphesiz 1970'li yıllarda kendini hissettirmeye başlayan küreselleşme ve beraberinde getirdiği bölgeselleşme ve yerelleşme olguları olmuştur.

En genel ifadeyle Batı'nın ekonomik, toplumsal ve siyasal değerlerinin tüm dünyaya aktarılması olarak tanımlanabilecek olan küreselleşme hareketi günümüzde sadece devletleri değil kentleri ve bölgeleri de birbirlerine yakınlaştırma hatta bütünleştirme amacı taşımaktadır (Övgün, 2009: 233). Bölgesel düzeyde gerçekleşen bütünleştirme politikalarının en önemli aracı olan yapılar Bölge Kalkınma Ajanslarıdır. Bölge Kalkınma Ajansları (BKA) merkezden bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirmek amacıyla kurulmuştur (Apan, 2005: 48).

İkinci Dünya savaşının ardından savaşın yıkıcı etkileri ve hızlı teknolojik gelişmeler batı ülkelerinde farklılık yaratmıştır. Fransa'da, Paris ve çevresinin diğer bölgelerinin toplamından daha büyük bir gelişme göstermesi, İtalya'da kuzey güney

ayrımının iki farklı dünya yaratacak düzeye çıkması, İngiltere İskoçya ve Galler’de eski sanayilerin çökmesi sonucu bu bölgelerde yeniden yapılanma probleminin olması diğer Avrupa ülkelerinde bölgesel kalkınmaya yönelik politikaların oluşturulmasına yol açmıştır (Parlak vd. 2002: 257).

Batı Avrupa ülkelerinde bölgesel politikalar elli yıla yakın bir süredir geliştirilmektedir. 1950’li ve 1970’li yıllar arasında bölgesel politikalarda sosyal ve ekonomik müdahaleler ön planda iken, 1970’li yıllarda bölgesel politikalar değişmeye başlamış ve içsel kalkınma politikaları önem kazanmıştır. Bugün Avrupa ülkelerinin genel politikası, bölgelerin ekonomik bakımdan gittikçe özerkleşmesi ve bölgelerin dışarıdaki girişimcileri bölgelerine çekmek amacıyla bölgelerarası kalkınma yarışına katılmaktır.

Batı Avrupa ülkelerinde 1950’li yıllardan önce kurulmaya başlayan Bölge Kalkınma kurumları, Avrupa Birliği’nin etkisiyle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde 1990’lı yılların ikinci yarısında kurulmaya başlamıştır. Bu ülkeler bölgesel politika olarak anlık tepki vermek üzere kurulan programlar yerine ulusal stratejinin parçası olan bölgesel kalkınma planları geliştirilmiştir (Çalt, 2005: 10). AB’nin görevlendirdiği uzmanlar tarafından kurulan BKA’ların başlangıçta finansmanları AB tarafından sağlanmıştır. 1990’lı yıllar bu kurumların geçiş ülkelerine ithal edildiği ve olumlu ile olumsuz sonuçların birlikte yaşandığı bir dönemi içermiştir (Turan, 2005: 185). Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de ve Dünyada BKA’lar, BKA’ların tanımı, türleri, önemi, finans kaynakları, görevleri, amaçları incelenmiştir.

3.2. Avrupa’da Bölge Kalkınma Ajansı

İlk olarak 1950 ve 1960’lı yıllarda merkezi hükümetin öncülük ettiği kalkınma programlarına bilgi temin etmek, planların uygulanmasını ve izlenmesini denetlemek üzere “Bölge Kalkınma Ajansları” kurulmuştur (Özen, 2005: 6). BKA’lar 1980’li yıllarda kamu işletmeciliği anlayışı ve küreselleşme ile artan yerel rekabetle birlikte, özel sektörün ve yerel aktörlerin bölgesel kalkınma sürecine katılımını sağlamak görevini üstlenmişlerdir.

Bölgesel Kalkınma Ajansları birçok Avrupa ülkesinde 1950'li ve 1960'lı yıllardan bu yana bölgesel ölçekte ekonomiyi canlandırmak, örgütlemek ve geliştirmek üzere kurulmuşlardır (Çelepçi vd. 2009: 155). 1970'li yıllarda bölgesel politikalarındaki değişim ile birlikte ekonomik faaliyetlerin yeniden dağıtımının yerini içsel kalkınmaya verilen önem almıştır. Bölgesel politikaların değişik ölçeklerde sürdürülmeye başlandığı bu dönemde, Batı Avrupa'da uygulanan iki farklı yaklaşımdan birincisi tavandan tabana politikaları, ikincisi ise tabandan tavana bir yaklaşımı içermektedir (Kayasü vd. 2003: 37).

BKA'lar her ülkede benzer yapı ve amaca hizmet etmemişlerdir. Amerika ve İngiltere'de BKA'lar özel sektör ve kamu sektörünün bölgesel kalkınmayı işbirliği içinde gerçekleştirmeleri amacıyla 1960'lardan beri faaliyette olan yarı-özerk nitelikli oluşumlar iken, Japonya ve Fransa'da geri kalmış bölgelerin sorunlarına çözüm üreten, uzun süreli programları yürütmek üzere kurulmuş Türkiye'deki GAP benzeri idarelerdir. Bununla birlikte 1990'lı yıllarda yaygınlaşan yönetim anlayışına ve yeni kalkınmacılık anlayışına paralel olarak, ekonomik ve sosyal kalkınmaya büyük finansmanlar sağlayan uluslararası kuruluşlar (World Bank, UNDP, AB fonları ve kredileri, EIB, EBRD, IADB, vb) tüm dünyada pek çok yeni kalkınma ajansı kurulmasına imkan vermiş, mevcut kalkınma ajansları da zaman içinde çok önemli işlevsel ve kurumsal değişikliklere uğramışlardır. Böylece 1990'larda kurumsal kimlikleri, finansman kaynakları, görev ve sorumlulukları ve merkezi idare, yerel idare ve uluslararası ve uluslararası üstü örgütlerle ilişkileri bakımından çok önemli farklılıklar gösteren çok sayıda kalkınma ajansı ortaya çıkmıştır (Özen, 2005: 4).

AB'nin özellikle 1990'lardan sonra, büyük miktarlarda rekabete dayalı bölgesel kalkınmaya yönelik fonları sağlamaya başlamasının ardından, BKA'ların sayıları ve etkinlikleri, AB üye ülkelerinde önemli ölçüde artmıştır. Üye ülkelerde merkezi hükümetin girişimleriyle AB bölgesel fonlarından etkin ve verimli bir biçimde yararlanmak üzere yeni bölgesel kalkınma ajansı modelleri oluşturulmuş ve kamu kaynaklarıyla finanse edilmiştir. AB'ye sonradan katılan Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya, Estonya, Litvanya, Latvia da BKA'larla 1990'larda

doğrudan AB'nin isteği üzerine tanışmış, hatta Doğu Avrupa ülkelerinin BKA'ları da, bizzat AB'nin görevlendirdiği uzmanlarla ve ilk aşamada AB finansmanı ile kurulmuştur (Özen, 2005: 5).

Büyüme stratejileri ve politika alanları bakımından incelendiğinde tüm Avrupa'daki Bölgesel Kalkınma Ajansları'nda geleneksel politikalarla yeni politikalar arasındaki denge farklılık göstermektedir. Bazı Bölgesel Kalkınma Ajansları, geleneksel ve yeni faaliyetlerde yer alırken, diğerleri bölgeye dışarıdan yatırımın teşviki ya da bölgesel firmalara tavsiyede bulunma gibi stratejileri içeren politikalara yoğunlaşabilmektedir (Kayasü vd. 2003: 15).

Avrupa'daki birçok kalkınma ajansı bağımsız birer kuruluş niteliğindedir ve politik desteğe bağlıdır. Buradan yola çıkarak Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın faaliyetlerinde politik müdahalelerin olduğu söylenebilir (Kayasü vd. 2003: 10). Örgütlenme yapısı, amaçları, paydaşları, yöntemleri itibarıyla farklı şekillerde oluşturulan birçok ajans, bölgesel ve dolayısıyla ülke kalkınmasında etkili olduğu düşünülmüştür. Bu ülkelerde, kalkınma ajansları kendilerine önceleri altyapı ve tarımın yeniden yapılandırılması, daha sonra sanayi yatırımlarını bölgeye çekmek, son dönemlerde ise hizmetler ve ileri teknoloji sanayinin desteklenmesine doğru bir değişim göstermiştir (Turan, 2007: 33).

3.2.1. Avrupa'da Bölge Kalkınma Ajanslarının Yasal Statüleri

Kalkınma ajanslarının yasal statüleri hemen her ülkede farklıdır. Ancak genel olarak, mali ve personel yönetimi esnekliğini sağlayabilmek ve hızla değişen kalkınma dinamiklerine ayak uydurabilmek için özel hukuka tabi kamu kuruluşları olarak yapılandırılmışlardır. Bölge Kalkınma Ajanslarının bazıları yasal düzenlemeler ve kanunlarla kurulurken (Fransa, İspanya ve Belçika'nın Flaman Bölgesi gibi), bazıları birebir devlet eliyle kurulmaktadır (İrlanda, İskoçya, Adalar ve Hollanda). Ajansların bir kısmı ise mevcut yasal düzenlemeler doğrultusunda kurulmuştur (Almanya, Yunanistan ve Danimarka).

Avrupa'da Bölgesel Kalkınma Ajansları, bölgelerarası rekabet ve sürdürülebilir kalkınma politikalarını gerçekleştirmek için ulus-altı yapılara mali destek sağlayan

ve ülkelerin hukuki ve idari yapısı ve kendi bölgelerinin özelliklerine ve ihtiyaçlarına göre farklı yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır (Turan, 2007: 37). Bölgesel Kalkınma Ajansları, kuruluşları, fonksiyonları ve yasal statüleri açısından bir ülkeden başka bir ülkeye ve hatta aynı ülke içinde bir bölgeden başka bir bölgeye farklılık göstermektedir (Turan, 2007: 38). Önceleri kamu tarafından idare edilen kalkınma ajansları, 1996'dan sonra özelleştirilmeye başlanmıştır.

Ajansların yasal konumları da ülkeden ülkeye göre farklılık göstermektedir. Örneğin; Almanya'da sınırlı sorumlu şirketler/kamu hukuku organizasyonları; İspanya'da kamu özel hukuk kuruluşları; Fransa'da karma ekonomi şirketleri; Belçika'da belediyeler arası ajanslar; Romanya'da vakıflar; Polonya ve Portekiz'de kamu özel sektör ortaklık şirketleri; İsveç'te limited şirketler; Çek Cumhuriyeti'nde anonim şirketler; Hollanda, İtalya ve İrlanda'da kamu limited şirketleri şeklinde yapılandırılmışlardır (Demirci, 2005: 186).

Tablo II: Avrupa Ülkelerinde BKA'ların Yasal Statüleri

Ülkeler	BKA yasal statüleri
Almanya	Yarı özerk kamu şirketleri
İspanya	Özel hukuka tabi kamu kuruluşları
Fransa	Karma ekonomi şirketleri
Belçika	Belediyelerarası ajanslar
Romanya, Danimarka	Vakıflar
Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovakya, Polonya	Kamu-özel sektör şirketleri
İsveç	Limited şirket
Hollanda, İtalya, İrlanda, Portekiz	Kamu limited şirketleri
İngiltere	Bakanlık dışı kamu kurumu (quango)/ özerk örgüt
Litvanya	Kar amacı gütmeyen kuruluşlar
Yunanistan	Belediye girişimi

Kaynak: EURADA, "Creation, Development and Management of RDAs, Does It Have To Be So Difficult?", Bruxelles, February 1999

Avrupa'da birbirinden farklı devlet yapıları ve kamu yönetimi biçimleri bulunduğu gibi bölge ölçeğindeki kurumsal yapılanma da ülkeden ülkeye farklılaşmaktadır. Bazı ülkelerde İrlanda'da olduğu gibi kalkınma ajansı devlet tarafından oluşturulurken, İngiltere gibi ülkelerde ise özel yasa ile gerçekleştirilen ajanslar bulunmaktadır. Almanya, Fransa ve İspanya gibi ülkelerde ajanslar bölgeler tarafından oluşturulmuşken, İtalya ve Portekiz gibi ülkelerde ise sivil toplum ve yerel ortaklıklar sonunda Bölgesel Kalkınma Ajansları çalışmaya başlamıştır (Arolat, 2005: 25).

3.2.2. Avrupa'da Bölge Kalkınma Ajanslarının Gelirleri

Kalkınma ajanslarının finansmanında, kamu kaynaklarının yanında AB fonları da kalkınma ajanslarına çok önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak kalkınma ajansları, her üye ülkede AB finansmanlarından kurumsal yapılarına göre farklı koşullar altında yararlanırlar. 1999 EURADA raporuna göre kalkınma ajansları fonlardan iki temel şekilde yararlanırlar:

- Yapısal Fonları yürütmek
- Topluluk Girişimleri (LEADER, INTERREG, RECHER, KONVER, EUROFORM vb.) projelerini ya da bu projelerle bağlantılı mikro projeleri yönetmek

BKA'lar her üye ülkenin kendi hukuki, idari ve mali yapısına göre farklılık göstermekle birlikte, bazı BKA'ların Yapısal Fonlar tarafından finanse edilen operasyonel programları bizzat hazırladıkları ve yürüttükleri bazılarının ise mali kontrolü başka bir kamu organında bulunan programların uygulayıcısı oldukları görülmektedir. Ancak son on yılda BKA'ların giderek ikinci şekilde, yani doğrudan Yapısal Fonlar yerine Topluluk Girişimleri projelerini yönettikleri görülmektedir. Bununla birlikte yine Topluluk Girişimleri programları altında yer alan yeni ve farklı uygulamaların denendiği ve örnek teşkil etmesi için seçilen bir takım projeler de Avrupa Komisyonu tarafından belirlenen bazı BKA'lara verilmektedir (Özen, 2005: 10).

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın geneli, finansman konusunda sponsor kuruluşlara ve AB fonlarına bağlı, politika aracı olarak danışmanlık gibi yumuşak araçları kullanmakta, yerel şirketlerin büyümesini teşvik etmekte, bölgelerini yabancı yatırımcılara tanıtma ve pazarlama üzerinde yoğunlaşmakta, yerel-yabancı şirketlerin rekabetinin güçlendirmekle ilgilenmektedir (Demirci, 2005: 182).

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın bütçeleri büyüklüklerine göre farklılık göstermektedir. Finansmanların büyük bir kısmı genel bütçeden ve özel fonlardan sağlanmaktadır. Devletin başlangıçta nakdi ve emlak şeklindeki aynı sermaye tahsisi bulunmaktadır. Ayrıca değişik hizmetlerden gelen kazanç, yerel yönetimlerin hibe yoluyla devrettiği emlak, personel desteği ve Avrupa Programları çerçevesinde sağlanan yapısal uyum fonları da diğer finansman çeşitleri arasındadır. Ajanslar, sanayileşmeyi desteklemeyi hedefleyen çeşitli devlet fonlarına ve bu fonların kullanımına göre proje sunarak kredi almaktadır (Demirci, 2005: 190).

Finansman yönünden güçlü olan Bölgesel Kalkınma Ajansları çok çeşitli finansman kaynakları oluşturabilmiş, düzenli ve yeterli miktarda gelirleri olan ajanslardır. Bu tür ajanslar bütçelerinin büyük bir bölümünü yerel ve bölgesel yönetimlerin gelirleri ile genel bütçe gelirlerinden; ayrıca yönetim kurulu üyeleri ve hissedarları olan yerel bankalar, ticaret, sanayi ve meslek odaları, tarım, turizm birlikleri, ve bölgede önemli yatırımları bulunan özel sektör kuruluşlarından elde etmektedir. Finansman yönünden zayıf ajanslar ise, AB fonlarının dışında yetersiz kaynaklara sahip olan ajanslardır (Turan, 2007: 39).

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın finansman yapılarını kuvvetlendirmek için zaman içinde, kuruldukları bölgenin idari, ekonomik, politik ve hukuki şartları göz önünde bulundurularak her ülkede farklı formüller üretilmiştir. Örneğin Doğu Avrupa ülkelerinin Bölgesel Kalkınma Ajansları 1990'lı yıllarda ilk aşamada AB finansmanı ve AB'nin görevlendirdiği uzmanlar tarafından kamu kuruluşu niteliğinde kurulmuş, bunların bir kısmının gelir kaynakları ve yönetim kurulları zaman içinde özelleştirilmiştir (Özen, 2005: 193)

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın kendilerinden beklenen özellikleri yerine getirebilmeleri için, gelişmiş ülkelerdeki ajansların sahip oldukları özelleştirme, bilgi edinme, iştirak, hibe, kredi garantisi verebilme, kredi alabilme gibi sahip oldukları yetkilerin kurulan ya da kurulacak olan Bölgesel Kalkınma Ajanslarına, kalkındırılacak bölgenin niteliğine bağlı olarak değişik şekillerde serbestçe kullanabilme olanağı verilmiştir (Turan, 2007: 42).

3.2.3. Avrupa'da Bölge Kalkınma Ajanslarının Faaliyetleri

Kalkınma ajanslarının faaliyetleri çok çeşitli ve çok yönlüdür. Bu nedenle çok genel bir çerçeve çizmek oldukça güçtür. Fakat genel olarak bakıldığında şöyle sıralanabilir (www.eurada.org);

- Bilgi bankaları oluşturarak bölgeyi izlemek,
- Yerel/bölgesel kalkınma için stratejik planlama yapmak ve uygulanmasını izlemek,
- Girişimciler ve yatırımcılar için bilgi sağlamak ve teknik destek vermek,
- Yerel girişimcinin yatırımlarını desteklemek,
- Yabancı yatırımcıların bölgeye çekilmesi için gerekli tanıtım çalışmaları yapmak,
- Finansman konusunda yatırımcılara bilgi sağlamak ve tavsiyelerde bulunmak,
- KOBİ'ler için finans kaynakları yaratmak, yerel, ulusal ya da uluslararası fonlar, kredi kuruluşları ve bankalarla işbirliği yapmak,
- Yeni buluş ve teknolojinin tanıtılmasını sağlamak,
- Eğitim,
- Altyapı, yol, enerji faaliyetlerini izlemek,
- Bölgenin ulusal ve uluslararası networklerinin geliştirilmesini sağlamak.

Çok büyük kalkınma ajansları hariç, bir ajansın faaliyet gösterdiği bölgedeki tüm ihtiyaçlara cevap vermesi mümkün değildir. Bu nedenle ajansların çoğu faaliyetlerini;

- özelleştirir ve hizmetlerinde uzmanlaşır,
- ek kaynaklar sağlayabilecek olan diğer bölgesel/yerel aktörler ile ilişkilendirir,
- özel danışmanlık şirketleriyle işbirliği halinde yürütür ve bu faaliyetleri için gerekli mal ve hizmetleri özel sektörden temin eder.

3.2.4. Avrupa'da Bölge Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı

BKA'ların işlevleri, yetki ve sorumlulukları bazı farklar göstermekle birlikte temel olarak her BKA'da (www.eurada.org);

- Genel Kurul,
- Yönetim Kurulu,
- Yönetim Kurulu Başkanı ve Yardımcısı,
- Genel Sekreter,
- Genel Sekreterlik Personeli,
- Hesap ve Bütçeleme Uzmanı veya Uzmanları bulunur.

Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve Yönetim Kurulu Başkan ve Başkan Yardımcısı BKA'nın karar alıcıları ve politikalarını belirlerken, Genel Sekreterliğin bu politikaları yürütmekle görevli teknik bir ekip olduğu söylenebilir. Bu nedenle Genel Kurul ve Yönetim Kurulu üyeleri BKA'ların kurumsal kimliğine ve hukuki statüsüne göre belirlenirken, teknik personel ise yürütülen faaliyetlerin içeriğine göre atanır.

BKA'ların personel rejimleri genellikle *ad hoc*'tur, yani her bir BKA'nın personeli verdiği hizmetlere göre istihdam edilmektedir. Ajans bünyesinde yürütülen projelere ve ihtiyaçlara göre yabancı teknik personel ve danışmanlara yer verilebilmektedir. Proje sona erdiğinde de bu personelin sözleşmesi sona ermektedir. Ajans personelinin performansı genellikle sıkıca denetlenmekte, performansları yeterli olmayan personelin sözleşmeleri fesh edilebilmektedir. Yine bazı BKA'ların personelleri ise tamamen özel şirket hukukuna tabidir.

3.2.5. Avrupa’da NUTS

Bölgesel kalkınma, ulusal kalkınmaya teşkil etmektedir. Herhangi bir mekanda planlama yapılmadan önce o mekanın sahip olduğu potansiyelin belirlenmesi gereklidir. Mekanın sahip olduğu potansiyeli belirlemenin en iyi yolu gerçekçi istatistiki bilgilerin toplanması ve değerlendirilmesidir. AB yaklaşık 25 yıl önce istatistik bilgilerin toplanması ve değerlendirilmesi amacıyla üye ülkelerde NUTS (The Nomenclature of Teritorial Units for Statistics) olarak adlandırılan bölge sistematiği geliştirmiştir (Taş, 2009: 185). Birliğe üye olmak isteyen ülkeler bu sistemi kendi ülkelerinde uygulamakla yükümlüdürler.

1981 yılında Avrupa Birliği İstatistik Bürosu (EUROSTAT) tarafından, Avrupa Birliği ülkelerini istatistik bölgelere ayırmak amacıyla NUTS bölgeleri oluşturulması kararı alınmıştır. 1988 yılında AB mevzuatına dahil edilen bu karar ile birliğe üye ülkeler ile aday ülkelerde NUTS bölge sistematiğinin kullanılması zorunlu hale getirilmiştir. Avrupa Birliğinin bütünleşme süreci, yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılmasını zorunluluk haline getirmiştir (Arıkan, 2004: 39).

1996 yılında imzalanan Maastrich anlaşması, yerindelik ilkesine vurgu yapmış, bölgesel ölçekte yapılan planların yerinden yönetilmesini öngörmüştür (Taş, 2009: 189). Avrupa Birliğine aday ülkelerin birliğe entegrasyonunun ilk aşamasını NUTS bölgelerinin oluşturulması yatmaktadır ve bu bölgelerin oluşturulmasında ele alınan kriterlerin, üye ülkeler ile benzerlik göstermesi gerekmektedir.

NUTS üç sınıflandırma şekline sahiptir, Düzey 1, Düzey 2 ve Düzey 3 bu sınıflandırma idari sınırlar göz önüne alınarak yapılmaktadır. Gelişme ve kalkınma planları Düzey 2 bölgeleri göz önüne alınarak yapılmaktadır. Üye devletler, Düzey 2 bölgelerini baz alarak bu bölgelerde kalkınma ajansları kurmuşlardır. Bu amaçla Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği–EURADA (European Association of Regional Development Agencies) kurulmuş ve Avrupa ülkelerindeki kalkınma ajanslarının kurulmasında ve geliştirilmesinde büyük katkılar sağlamıştır. Avrupa ülkelerinde tüm istatistik veriler ve kalkınma planları, Düzey 2 bölgeler temelinde hazırlanmaktadır.

NUTS öncesi her Avrupa ülkesi mevcut potansiyele ve coğrafi şartlara bağlı olarak bölgelere ayrılmış durumdaydı. Bu bölgelerin sahip olduğu coğrafi potansiyel, NUTS bölgeleri oluşturulurken baz alınan en önemli kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani, ülkelerin mevcut bölge ayrımları temel alınarak NUTS bölgeleri oluşturulmuştur. Ele alınan diğer kriter ise aynı potansiyele sahip alanların bir araya getirilerek bölge oluşturulması mantığına dayanmaktadır. Örneğin tarım alanlarının geniş olduğu ve tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu alanlar bir bölge olarak tanımlanmaktadır. Bu kriter daha çok planlamaya yöneliktir ve ülkelerin sahip oldukları doğal potansiyele göre biçimlenmiştir. NUTS bölgelerinin oluşturulmasında üzerinde durulan diğer bir önemli kriter ise nüfustur. NUTS Düzey 3 bölgeleri için olması gereken en az nüfus miktarı 150 000 olarak belirlenmiştir. Düzey 2 için 800 000, Düzey 1 için ise 3 milyon nüfus eşiği alt sınır olarak belirlenmiştir (Taş, 2009: 189).

Tablo III: NUTS Bölgeleri İçin En Düşük ve En Fazla Nüfus Miktarı

Düzey	En Az Nüfus	En Fazla Nüfus
Düzey 1	3 Milyon	7 Milyon
Düzey 2	800 000	3 Milyon
Düzey 3	150 000	800 000

Kaynak: Barış Taş, “AB Uyum Sürecinde Türkiye İçin Yeni Bir Bölge Kavramı: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması”, [www.sosyalbil .aku.edu.tr /fergi /vuu2/ btas. pdf](http://www.sosyalbil.aku.edu.tr/fergi/vuu2/btas.pdf), (21.04.2009).

NUTS sınıflandırmasının amaçları EUROSTAT tarafından şöyle açıklanmaktadır (Çamur vd. 2005: 150):

- Topluluk bölgesel istatistiklerinin toplanması, geliştirilmesi ve uyumlaştırılması: NUTS 1970’lerden itibaren aşamalı olarak tarım, sanayi, ulaştırma gibi çeşitli istatistikî alanların yerine geçmiştir. Bölgesel ekonomik

hesaplar NUTS bazında geliştirilmiş, Topluluk tarafından yapılan araştırmalarda bölgesel temelde tanımlanmıştır.

- Bölgelerin sosyo-ekonomik analizleri: komisyon tarafından 1961 yılında Bölgesel Ekonomiler konusunda düzenlenen Brüksel Konferansı'nda NUTS 2 bölgeleri bölgesel politikaların uygulanması amacıyla temel bölgeler olarak kabul edilmiştir. NUTS 1'ler ise temel sosyo-ekonomik bölgeler olarak değerlendirilmekte, Topluluk boyutundaki bölgesel problemlerin analizinde kullanılmaktadır. Gümrük Birliği'nin bölgeler üzerindeki etkisi bu tür problemlere örnek olarak verilmektedir. NUTS 3'ler ise karmaşık ekonomik analizler açısından küçük olduklarından ihtiyaç duyulan yerlerde belli sorunların tespit edilmesi veya alınacak bölgesel tedbirlerin belirlenmesi amacıyla yönelik olarak kullanılabilir. NUTS 3'ler ise karmaşık ekonomik analizler açısından küçük olduklarından ihtiyaç duyulan yerlerde belli sorunların tespit edilmesi veya alınacak bölgesel tedbirlerin belirlenmesi amacıyla yönelik olarak kullanılabilir.
- Topluluk bölgesel politikalarının çerçevesinin belirlenmesi: Yapısal fonardan yapılacak yardımlara uygunluğun değerlendirilmesi amacıyla, kalkınmada geri kalmış bölgeler NUTS 2 düzeyinde belirlenmektedir. Diğer öncelikli bölgeler ise NUTS 3 düzeyinde ele alınmaktadır. Rekabet politikası açısından ulusal teşviklerin uygulanması da NUTS 3 düzeyinde yapılmaktadır.

AB'nin NUTS sınıflandırması 2003 yılında yasal zemine oturtulmuştur. NUTS sınıflandırmasının bir üye ülkeye uygulanması birkaç aşamada gerçekleştirilmektedir; öncelikle, ülkenin idari yapısının analizi yapılıp, idari düzeyde veri toplandığını saptayıp ve idari düzeylerin nüfus büyüklükleri açısından incelenip, NUTS hiyerarşisinde (Düzyey 1, Düzyey 2, Düzyey 3) hangisine denk geldiği üzerinde durulmaktadır.

3.3. Dünyada Bölge Kalkınma Ajansı Örnekleri

Bölge Kalkınma Ajansları tüm Avrupa ülkelerinde benzerlik göstermemekle birlikte ciddi farklılıklar bulunduğu söylenebilir. Bu konu başlığı altında birçok konuda birbirinden farklılıklar gösteren Polonya, İngiltere ve İtalya Bölge Kalkınma Ajansları incelenmiştir.

3.3.1. Polonya Bölge Kalkınma Ajansı Örneği

1975'ten beri Polonya 49 *voivodship*'e yani merkezi teşkilata bağlı 49 ile bölünmüştür. 1998'de Polonya'nın AB'ye yaklaşma ve ekonomisini dönüştürme çabaları merkezi teşkilatın bölgesel düzeyde yeni bir örgütlenme oluşturmasını gerektirmiştir. Böylece önceki 49 *voivodship* birleştirilerek bölgesel düzeyde yeni 16 *voivodship* oluşturulmuştur. 1998'de yeni *voivodship*lerde merkezi teşkilata bağlı olmayan ve seçimle iş başına gelen bölgesel bir hükümet kurulması kanunlaşmıştır. Böylece Polonya 16 *voivodship*'e (bölge), 380 *poviat*'a (il) ve 2489 *gminas*'a (belediye) bölünmüştür (www.europa.int).

Yeni idari sistemde bölgesel düzeyde karar alma organı, seçimle iş başına gelen *Voivodship* parlamentosudur. Yürütme organı *Voivodship* Kurulu'dur ve bu kurula bölgedeki seçmenin oyuyla işbaşına gelen *Marshal* başkanlık eder. Marshal'ın en önemli görevi bölgesel kalkınmayı gerçekleştirmektir. Bununla birlikte *voivodship*'in en yüksek mülki idare amiri, *Voivodo*, yani bölge valisidir. *Voivodolar*, Devlet Hazinesinin temsilcileridir ve Başbakan tarafından atanırlar (www.europa.eu.int/pol).

2000 yılında bölgesel ölçekte politikaların geliştirilebilmesi için AB standartlarında etkin veri toplanması amacıyla istatistiki bölge birimi sistemi (NUTS) kabul edildi. Buna göre Polonya 5 NUTS birimine bölündü. Polonya'da 2000 yılında kabul edilen bir diğer önemli kanun ise *Bölgesel Kalkınmanın Desteklenmesine Dair Kanun*'dur. Bu kanuna göre merkezi hükümet ve bölgesel hükümet arasında ilişki, özellikle de bölgesel kalkınma programlarının yürütülmesine ilişkin görev ve sorumluluklar düzenlenmiştir. Buna göre *Voivodship* Kurulları (www.europa.eu.int):

- Girişimciliğin ve KOBİ'lerin desteklenmesi,
- İstihdam yaratılması,
- Altyapı yatırımları,
- Kurumsal kapasite geliştirme,
- Çevrenin korunması,

- Eğitim ve kültür,
- Araştırma ve öğrenim aktiviteleri için detaylı proje hazırlayarak devlet bütçesinden fon talep edebilirler.

Polonya'daki kalkınma ajanslarının çok büyük bir kısmı anonim şirket biçiminde kurulmuştur. Bu modelin en büyük avantajı, Polonya'da Ticaret Kanununun şirket yönetimlerinin performanslarını, mali etkinlik ölçütüne göre oldukça sıkı bir biçimde sınırlandırmasıdır. Şirket modeli deneyiminin ardından, özellikle 1991 ve 1993 yıllarında, kalkınma ajansları Dernekler ve Vakıflar Yasası'na tabi olarak sivil toplum örgütü biçiminde kurulmuşlardır. Ancak sivil toplum örgütü modeli bu kez de hantal bürokratik işlemler nedeniyle son derece verimsiz ve yavaş işlemeye başlamıştır. Diğer bir sorun ise Ticaret Hukukuna tabi olan kurum ve kuruluşların STK modelinden çok şirket modelini desteklemeleri olmuştur. Böylece Polonya'da kısa zamanda içinde sivil toplum örgütü modeli terk edilmiş ve şirket modelinin mevcut kanun içinde daha iyi işlemesi için çeşitli çözümler düşünölmeye başlanmıştır.

Polonya'da merkezi hükümet düzeyinde örgütlenmiş bölgesel kalkınma ajanslarının işlevinden sorumlu üç temel kurum bulunmaktadır: Bunlardan ilki Polonya Bölgesel Kalkınma Ajansı (PARD)'dır. PARD AB kaynaklı fonların bölgesel ya da yerel kalkınma ajanslarına dağıtımını koordine eden kamu otoritesidir. İkincisi, yerel düzeyde faaliyet gösteren pek çok ajansın sermaye ortağı olan Sanayi Kalkınma Ajansı (IDA)'dır. Sonuncusu ise kalkınma ajansları için çeşitli faaliyetler (eğitim, network oluşturma, bilgi değişimi vb.) yürüten STK modelindeki Bölgesel Kalkınma Ajansları Ulusal Birliğidir (www.polonya.org.tr).

IDA ve PARD ulusal politikaları yürütmek amacıyla merkezi hükümet tarafından kurulmuş kamu kurumlarıdır. PARD sadece bölge kalkınma programlarını yürütmek göreviyle kurulmuş tek devlet ajansıdır. Bunun dışında Polonya'da bölgesel kalkınma programları ve kurumları farklı nitelikteki yerli ve yabancı kuruluş tarafından desteklenmiştir. Bu katkılar içinde en önemlisi AB tarafından finanse edilen PHARE programıdır.

Polonya'da *bölgesel kalkınma ajansı* olarak adlandırılan ve yerel/bölgesel düzeyde faaliyet gösteren ilk kuruluşlar 1991 yılında ortaya çıkmaya başlamıştır. Ajansların çok büyük bir bölümü 1993 yılında, küçük bir kısmı ise 1995 yılında kurulmuştur. Ajansların %85'i voivodshiplerin ve yerel yönetimlerin inisiyatifleriyle kurulmuştur, bunu PARD'ın ve birkaç örnekte de ticaret ve sanayi odalarının inisiyatifleri takip etmektedir. Kalkınma ajanslarının dörtte birinde kuruluş aşamasında dışarıdan destek alındığı görülmektedir; pek çok örnekte bu desteği sağlayanlar araştırma kuruluşları, sivil toplum örgütleri ya da özel sektör kuruluşlarıdır, bunun dışında birkaç örnekte ise IDA'nın desteği görülmüştür. Polonya Bölge Kalkınma Ajanslarını finansmanı; Kalkınma ajanslarının finansmanı iki açıdan incelenebilir; bunlardan ilki başlangıç sermayesinin büyüklüğü, ikincisi ise yıllık bütçeleridir (Tepav, 2009: 8). İncelenen ajansların başlangıç sermayelerinin 2.000 PLN ile 11.200.000 PLN arasında değişmesine karşın, büyük çoğunluğunun başlangıç sermayesi 381.000 PLN civarındadır. Bir diğer önemli veri ise incelenen ajansların yaklaşık yarısının başlangıç aşamasında IDA'yla yarı yarıya ortak finanse edildiği görülmüştür. Finansmanın geri kalanı ise tamamen söz konusu bölgeden sağlanmıştır. Son yıllarda IDA'nın katkısı %10'lara kadar düşmüş ve sivil toplum örgütü modeliyle sınırlı kalmıştır. Ancak ajansların yeni kurulduğu ilk dönemde IDA'nın çok önemli katkıları olmuştur.

Polonya'da yerel/bölgesel düzeyde faaliyet gösteren kalkınma ajanslarının en önemli kar ortakları voivodshipler, yerel yönetimler ve IDA'dır. Örneklerin pek çoğunda girişimciler ana hissedar gibi görünse de hisseleri toplam sermayenin %25'ini geçmez. Kurucu ortaklarla ilgili diğer bir önemli veri ise araştırmaya katılan ajansların yarısından fazlasının hissedarlarının zaman içinde değişmesidir. Ajansların %40'ında hissedarların sayıları artmış, geri kalan %20'sinde ise azalmıştır. Hissedar sayısı artan ajanslar başlangıçta da hissedar sayısı yüksek olan ajanslardır. Bu ajanslarda yeni hisselerin daha çok özel sektör ve IDA tarafından satın alındığı, yerel yönetimlerin hisselerinin ise giderek küçüldüğü görülmektedir.

Polonya örneğinde hatırlanması gereken diğer bir nokta, başlangıç sermayesinin çoğunlukla aynı sermaye olarak, örneğin özelleştirme sırasında satılamayan kamu

binaları ya da diğer taşınmaz malların devri biçiminde oluşturulmasıdır. Bu durum kalkınma ajanslarını başlangıçta ciddi nakit sıkıntısına sokmuştur. Yine de ajansların %40'ından fazlası başlangıç sermayelerini arttırmayı başarmışlardır.

AB'deki diğer kalkınma ajanslarının aksine, Polonya'daki kalkınma ajanslarının hemen hepsi bir kerelik sermaye katkısından sonra kendi hallerine bırakılmışlardır. Ne yerel yönetimler ne de voivodshipler, ajansların aktiviteleri için destekte bulunmuşlardır. Bunun sebebi hem kaynak aktarımını kısıtlayan yasal engeller, hem de yerel yönetimlerin iyi işleyen bir kalkınma ajansının yöreye sağlayacağı faydaları yeterince kavrayamamalarından kaynaklanmıştır. Polonya'daki kalkınma ajansları bölgesel kalkınma adına yaptıkları aktiviteleri kendi kaynaklarından finanse etmek zorundadırlar ancak bu kaynaklar son derece sınırlıdır. Bu durumda kalkınma ajanslarının etkin olabilmeleri ve yeterli hizmetleri sağlayabilmeleri için daha büyük mali kaynaklara ihtiyaçları ortaya çıkmıştır (Tepav, 2009: 12).

Polonya'daki kalkınma ajansları, eğitim programları, değişim projeleri, çalışma gezileri gibi bazı faaliyetlerini dış kaynaklı küçük fonlardan sağlamaya çalışmışlardır. Bu fonlar küçük olmalarına karşın kalkınma ajanslarının faaliyet çeşitliliğini ve sayısını önemli ölçüde arttırmıştır. Böylece dış kaynaklı fonları önemli bir kaynak olarak keşfeden kalkınma ajanslarının bütçelerindeki dış kaynaklı yardımların payı sistematik olarak artmıştır (1992'de %16 olan bütçe payı 1995'de %50'lere ulaşmıştır)

Polonya Bölge Kalkınma Ajanslarının personeli: Yetişmiş insan gücü, şüphesiz kalkınma ajanslarının etkinliğini belirleyen en önemli faktördür. Yapılan araştırma da, kalkınma ajanslarının çalışan sayısının sermaye büyüklükleriyle örtüştüğünü ortaya koymuştur. Polonya'daki kalkınma ajanslarının personelleri 1-83 kişi arasında değişmekte olup ortalama 19 kişiden oluşmaktadır. Uzman personel içinde en yaygın meslek grubunu mühendisler oluşturmakta, bunu ekonomistler ve avukatlar izlemektedir (ec.europa.eu/regional policy).

Polonya Bölge Kalkına Ajanslarının faaliyetleri: AB'deki pek çok ajansın aksine Polonya'daki kalkınma ajanslarının çoğu Ticaret Hukuku'na tabi olmaları ve

kurumsal yapıları nedeniyle kar amacı güden faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Pek çok kalkınma ajansı için birinci derecede önemli faaliyet, bölgenin yerli ve yabancı yatırımcılara tanıtılması ve yatırımın bölgeye çekilmesidir. Bunu girişimciye danışmanlık hizmetleri izlemektedir.

3.3.2. İngiltere Bölge Kalkınma Ajansı Örneği

İngiliz siyasal ve yönetsel yapısı, Whitehall sistemi olarak anılan parlamento egemenliğinin esas olduğu merkezi yapıda bir bürokratik örgütlenmedir. Bu sistem içinde İngiltere’de yerelleşme uygulamaları 20. yy boyunca çeşitli biçimlerde görülmüş, genellikle de yetki genişliği esasına göre gerçekleştirilmiştir (Özen, 2005: 10). İngiltere’de 1965’lerden beri İskoçya, Galler, Adalar ve Kuzey İrlanda bölgelerinde kalkınma amaçlı bölgesel planlama amacıyla oluşturulan çeşitli bölgesel örgütlenmeler, 1980’lerin sonlarına doğru Avrupa Birliği politikaları etkisiyle bölgesel politika belirleme ve sunmanın aracı haline gelmiştir. 1986’da Single European Act ve 1988’de AB yapısal fonlarına yönelik düzenlemeler sonrasında AB’nin başlıca gündem maddelerinden biri olan bölgeselleşme politikaları diğer AB üyesi ülkelerde olduğu gibi İngiltere’de de etkisini göstermiştir (Karasu, 2005: 198).

1990’dan itibaren bölgeselleşme politikaları ve bölge yönetimleri İngiliz kamu örgütlenmesinin temel unsurlarından biri haline gelmiştir (Karasu, 2005: 198). 1990’larda yetki genişliği ilkesine dayalı olarak gelişen bölgeselleşme, 1997’den sonra siyasal yerelleşme uygulamaları bölge kalkınma ajansları ile daha da öne çıkmıştır. 2000’lere girildikten sonra bölgeselleşme İngiliz yönetiminin en önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir (Karasu, 2005: 198).

İngiltere’de 1991’de, AB’nin İstatistikî Bölge Birimleri (İBB) kapsamında 8 adet standart istatistikî bölge (Düzey-1) belirlenmiştir. Bu standart istatistikî bölgelerin hiç bir idari işlevi yoktu. 1991’de bu birimlerle birlikte zaten 1988’den beri Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonundan (ERDF) yararlanan İngiltere, bölgesel stratejik plan, bölgesel kalkınma projesi gibi çeşitli kavramlarla tanışmaya başlamıştır (Özen, 2005: 10). BKA’lar her İngiliz bölgesinde yer alan merkezi yönetime bağlı bölge teşkilatlarıyla birlikte çalışırlar. 1994’te bu 8 istatistikî bölgede Sanayi ve Ticaret, Çevre,

Ulaştırma, Eğitim ve Çalışma Bakanlıklarının bölge düzeyinde faaliyet gösteren tüm birimleri Bölge İdaresi (GOR) adı verilen bir birim altında toplanmış ve bu idarenin başına da merkezden atanan bir bölge müdürü yerleştirilmiştir. Bu bölge idareleriyle birlikte çeşitli bakanlıkların bölge düzeyindeki tüm hizmetleri örgütlenmiş ve AB fonlarının yönetimi bu birimlere devredilmiştir (www.soutwestrda.org.uk). Bu Hükümet Ofisleri (GO'lar) 1994'te daha önceki ayrı hükümet programlarını bir araya getirmek için kurulmuşlardır. Ofisin personeli önce dört bakanlığın memurlarıyla oluşturulmuş ardından altı bakanlık daha ofise personel sağlamıştır. Bu durum GO'ların ekonomik kalkınmayla ilgili olduğu kadar bunun ötesindeki konularla da (ör.konut ve sağlık) ilgili olan on merkezi yönetim politika alanıyla bölgesel ve alt-bölge düzeylerinde bütüncül bir şekilde çalışmalarını sağladı. GO ağı, her biri kıdemli bir kamu yöneticisi olan Bölgesel Direktör tarafından yönetilen, dokuz bölgesel ofisi kapsar. Her bir GO, kendi bölgesine özel olarak benimsenmiş operasyonel yaklaşımları yansıtmak için farklı olarak yapılanmıştır. GO'ların, bölge başına 300 ila 500 arasında değişen, toplam çalışanları 3,600 civarındadır (Özen, 2005: 11).

1998'e gelinceye kadar İngiltere'de faaliyet gösteren çeşitli kalkınma ajansları vardı. Bunlar hükümetten bağımsız olarak ancak Bölge İdareleri ile yakın ilişki içinde çalışmaktaydılar. 1998'de çıkarılan bir yasa ile İngiltere'de faaliyet alanları Bölge İdarelerinin faaliyet alanlarıyla örtüşen 8 BKA ve Bölge Kalkınma Kurulu adı altında gönüllü üyelerden oluşan 8 kurul oluşturulmuştur. Böylelikle kurulan BKA'lara, Ticaret ve Sanayi, Başbakanlık, Çevre, Gıda ve Kırsal İşler, Eğitim, Ticaret ve Yatırım, Kültür, Medya ve Spor bakanlıklarından önemli bir kaynak tahsis edilmeye başlanmıştır. Kurulan BKA'ların her birinin yönetim kurulu sayısı, personel sayısı, faaliyet alanları ve bütçeleri kendi bölgelerinin özellikleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Londra'da ise 1999 yılında çıkarılan ayrı bir yasa ile Yönetim Kurulu üyelerini Londra Büyükşehir Belediye Başkanı'nın atadığı bir bölgesel kalkınma ajansı kurulmuştur (Özen, 2005: 10).

İngiltere'de BKA'ların yapısı ve faaliyetleri kurulmuş oldukları bölgelere göre farklılık göstermektedir. Fakat genel politika çerçevesinde incelendiği zaman

BKA'ların amaçları şöyledir: Bölgelerin potansiyelini geliştirmek, iş imkanlarını arttırmak, iş alanında verimliliği ve rekabeti arttırmak, bölgesel ekonomik kalkınmayı desteklemek, sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek şeklinde belirtilmektedir.

BKA'ların bu amaçları gerçekleştirmek için üstlendikleri en önemli görevlerden biri, bölgedeki farklı aktörlerin katılımını ve kamu-özel sektör işbirliğini sağlayarak bölgenin kalkınma stratejilerini planlamaktır. Bu çerçevede BKA'lar şu faaliyetleri yürütürler (www.Ida.gov.uk).

- Bölgesel işbirliği çerçevesinde oluşturulacak bölgesel ekonomik stratejilerin geliştirilmesinde ve uygulanmasında liderlik yapmak,
- Merkezi hükümetten gelen fonları sosyal, fiziksel ve ekonomik canlandırma amacıyla yönetmek,
- Kırsal alanların ekonomik kalkınmasını ve yeniden yapılandırılmasını sağlamak,
- AB programlarını yürütmek ve fonların dağıtılmasında öncü bir rol oynamak,
- Yatırım projelerinin koordinasyonunu sağlamak,
- Bölgedeki girişimcilere danışmanlık hizmeti vermek,
- İş bağlantılarının oluşumuna ve networklerin işleyişine bölgesel bir bakış açısı kazandırmak,
- Yatırımları, kamu-özel sektör ortak projeleriyle desteklemek,
- Bölgenin tanıtımını yapmak,
- Üniversiteler ve diğer araştırma kuruluşlarıyla işbirliği yaparak teknoloji transferleri gerçekleştirmek,
- Kalifiye işgücünü arttırmak ve eğitim alanında yapılacak yatırımları ve projeleri desteklemektir. Bununla beraber BKA'ların ulaşım, arazi kullanımı, çevre, yüksek

öğretim, suç önleme, kamu sağlığı, konut, turizm, kültür ve spor altyapılarıyla ilgili program ve politika üretmek yetkileri vardır.

Her İngiliz BKA'sı bir başkan ve 15 kişilik bir yürütme kurulu tarafından yürütülür. Kurul üyeleri, Başkan da dâhil, atamaların belediye başkanı tarafından yapıldığı Londra haricinde, merkezi hükümet bakanlıklarınca atanırlar. Bu düzenlemelerin temel özelliği BKA Yönetim Kurulu Başkanlarının kamu görevlileri değil, bölgelerinde çalışma kaydı olan ve bölgesel iş dünyası ve toplumun ihtiyaçlarını anlayan başarılı iş insanları olmalarıydı. Kurullar aralarında yerel yönetimler, gönüllü kuruluşlar, sendikalar ve yerel işletmelerin de yer aldığı bölgedeki kıdemli paydaşlardan oluşmaktadır (www.Ida.gov.uk). BKA Kurulu için ilk atama genellikle 3 yıl içindir, daha ileri bir sürede Kurul Başkanının tavsiyesi ile tatmin edici bir performans değerlemesi ve Bakanların kabulü ile yinelenebilir. Bir Kurul üyesi üçüncü dönem de hizmet vermek isterse, rekabete tâbidir; hiç kimse BKA Kurulunda on yıldan daha fazla hizmet veremez. Kurulun kurumsal sorumluluğu, BKA'nın merkezi hükümet tarafından belirlenmiş amaç ve hedeflerini yerine getirmesini ve çalışanların ve kaynakların etkin ve etkili kullanımını teşvik edilmesini sağlamaktır. Başkan ve Kurul üyeleri, Kamu Atamalarından Sorumlu Komiser tarafından yayımlanan tüzüğe göre çalışırlar. Kendilerini belirli bir grubun veya organın temsilcileri olarak görmeleri değil bölgenin çıkarlarını bir bütün olarak gözetmeleri gerekir. Görevleri sırasında oluşabilecek herhangi bir potansiyel çıkar çatışmasını beyan etmek zorundadırlar (Özen, 2005: 13).

İngiliz BKA'ları özel olarak merkezi hükümet tarafından finanse edilirler. Nisan 2002'den beri, Tek Program bütçesi yoluyla, para katkısında bulunan bakanlıklardan ortaklaşa olarak finanse edilmektedirler. Bu, önceden var olan ve her katkıda bulunan bakanlığın katkısının dağıtımının yapıldığı ayrı fonlama programlarının yerine konmuştur. Fonlar, dağıtıldıktan hemen sonra BKA'lar tarafından bölgesel ekonomik stratejilerinde belirledikleri hedefleri başarmak için gerek gördükleri şekilde harcanabilmektedir.

2000'li yıllarda BKA'lar hem finansal yönden hükümetin kontrolü altında tutulması, BKA'ların bağımsız hareket edebilmeleri üzerinde önemli tartışmalara

neden olmuştur. Bu durum BKA'ların politikalarının diğer kurum ve kuruluşlarla koordinasyonunda sorunlara yol açmıştır. Bakanlıklarla BKA'lar ilgili sorunlar 2003 yılında yapılan yeni düzenlemeler ile giderilmeye çalışılmıştır. Bu düzenlemelerin en önemli kısmını Bakanlıklar ve BKA'lar arasındaki işbirliğini sağlama projeleri oluşturmaktadır.

3.3.3. İtalya'da Bölge Kalkınma Ajansı Örneği

İtalya yerel kimliğin öne çıktığı ve yerel idarelerin büyük güce sahip olduğu bir ülkedir. Fakat söz konusu ülkede yatırım politikaları, 1960 ve 1970'lerin başına kadar devlet eliyle yürütülmüştür. İtalya'da 1970 yılında çıkarılan bir yasayla ortakları bölgesel yönetim, belediyeler, sanayi ve ticaret odaları ve üniversiteler olan bölge kalkınma ajansları oluşturulmasına imkan tanımıştır (Özen, 2005: 14). 1990'larda AB Yapısal Fonlarından etkin ve verimli bir şekilde yararlanmak için yeni bir yapılanma içine girilmiş ve ulusal kalkınma ajansı kurulmuştur.

Sviluppo İtalia Ulusal Kalkınma Ajansı: Bu ajans, İtalya'ya yatırımın çekilmesi ve girişimcilerin desteklenmesi için kurulmuştur. Ajans, sermayenin tamamı hazineye ait olan ve başbakana karşı sorumlu olan bir kamu şirkettir. İtalya'da devlet eliyle bir kalkınma ajansı kurulmasının temel nedeni özellikle İtalya'nın geri kalmış güney bölgelerinin ekonomik ve sosyal kalkınması için 1990'lı yılların başından itibaren aktarılmaya başlayan AB Fonlarıdır. Bu ajans, İtalya'nın güney bölgelerinin rekabet gücünü arttırmak, bu bölgelerde girişimcilik kültürünü geliştirmek ve yerleştirmek, bölgenin potansiyellerini ortaya çıkarabilmek için gerekli olan fiziki, ekonomik ve idari altyapıyı oluşturmak, proje üretme becerisini geliştirmek üzere kurulmuştur (www.sviluppoitalia.it).

Sviluppo İtalian'nın belirli sektörlerde uzmanlaşmış kamu şirketleri vardır. Bu şirketlerin sermayelerinin %80'ine sahipken, sermayelerin geri kalan %20'lik bölümleri ise seçimle iş başına gelen ve tüzel kişiliğe haiz bölge idarelerine aittir. Sviluppo Itali temel faaliyetleri şöyledir; ülke içindeki yatırım ortamını iyileştirmek, yeni girişimcileri desteklemek, yerel yöneticilerin ekonomik kalkınma konusunda idari kapasitelerini güçlendirmek, yerel ve bölge idarelerinin kamu sözleşme ve ihale

kapasitelerini güçlendirmek, yatırımcılara danışmanlık hizmeti sağlamak, bölgenin tanıtımı ve yabancı yatırımcının bölgeye çekilmesini sağlamaktır.

Emiglia Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı (ERVET): Bu ajans, 1974'te yerel insiyatiflerle kurulmuş bir bölge kalkınma ajansıdır. ERVET anonim şirket olarak oldukça ihtisaslaşmış KOBİ'lere ve zanaat firmalarına dayalı bölge ekonomisini geliştirmek üzere kurulmuştur. Ajansın hisselerinin %80'i bölgesel hükümete, %19'u yerel bankalara ve %1'de odalar, zanaatkar birlikleri ve belediyelere aittir. ERVET'in temel görevleri şunlardır; teknoloji transferlerini ve bilgi aktarımını sağlamak, bölgedeki sektörleri yeniliklerden haberdar etmek, hem bölgesel hem de dış finansal kaynakları kullanarak bölgesel kalkınma stratejisi geliştirmek, İtalya'daki ve Avrupa'daki diğer ajanslarla kurumsal networkler geliştirmek, bölgenin potansiyelinin tanıtımını yapmak ve mevcut projeler için kaynak bulmak, AB programlarının tanıtımını yapmak ve bu programlardan yararlanmak isteyenlere danışmanlık hizmeti sunmak, kentsel alanların kullanımı, ulaşım, hizmetlere erişim ve sağlık alanlarında yenilikleri araştırmak ve bunları bölgeye taşımaktır (www.ervet.it).

3.4. Bölge Kalkınma Ajansları'nın Kurulma Gerekçeleri

Küreselleşme, siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel değişim dinamiklerini kapsayan çok yönlü bir süreçtir. Küreselleşme sürecinde, ulus devletin hakimiyeti sarsılmış, devletin etkin ve sınırlı bir yapıya kavuşturulması gereği ortaya çıkmıştır. Bu gerekliliğin etkisiyle, küreselleşme eğilimleri yanında bölgeselleşme ve yerelleşme eğilimleri de devletin politika belirleme alanındaki gücünü; uluslararası kuruluşlar, bölgesel birlikler ve yerel yönetimler ile paylaşmasını gerektirmiştir. Ulus-devlet, özellikle savunma ve ekonomi alanındaki yetki ve sorumluluklarını uluslararası ve bölgesel anlaşmalara göre yeniden tanımlamak ve bu alanlarda ülke içi politikalarını uluslararası ve bölgesel otoritelerin kuralları doğrultusunda belirlemek durumunda kalmıştır. Bu doğrultuda, BKA'ların kurulma gerekçelerinin temelinde yer alan ekonomik ve siyasi gelişmeler üzerinde durulmalıdır.

Küreselleşme süreciyle birlikte, üretim sürecinde büyük ölçekli, kitlesel üretime dayalı fordist üretim olarak adlandırılan yapıdan küçük ölçekli ve esnek üretim teknolojilerine dayalı, KOBİ'ler üzerine inşa edilen ve post-fordizm olarak adlandırılan üretim sürecine geçiş yaşanmıştır. Bu süreçte, üretimin adem-i merkezileşmesi ve KOBİ'lerin üretimdeki ağırlığının artması söz konusudur. Bu dönüşüm kalkınma sürecinde ulusal ekonomi ve ulusal kalkınma anlayışını zayıflatıp yerine yerelleşme ve yerel kalkınmayı güçlendirmektedir (Ataay, 2005: 16).

Ekonomik gelişmede KOBİ'lere ağırlık veren bu yaklaşım, yerel topluluklara ve yerel yönetimlere de önemli roller vermekte, yerel yönetimler ekonomik gelişmeye katalizörlük yapmaktadır. Yaklaşım yerel yönetimlere, yerel kaynakları harekete geçirerek yerelliğin rekabet gücünü artırmak, girişimcilere teşvik ve muafiyetler biçiminde destekler sunmak ve yereldeki ekonomik potansiyelin ortaya çıkarılması yoluyla yabancı sermaye yatırımları açısından cazibeyi arttırmak gibi işlevler yüklemektedir (Çelepçi, 2006: 20). Böylece post-fordizm olarak adlandırılan yaklaşım günümüzün rekabetçi küreselleşme sürecine uyum açısından, KOBİ'lere dayalı bir sanayileşme stratejisiyle yerelleşmeye dayalı bir yönetsel reform programının birlikte hayata geçirilmesinin zorunluluğu olduğunu ileri sürmektedir (Ataay, 2005: 17-18).

1970'li yıllardan sonra artan küreselleşme eğilimleri, ekonomik kalkınmanın ve bölgesel gelişmenin itici gücü olarak yerel dinamiklerin önemini arttırmış ve yerel kalkınma yaklaşımları kalkınma anlayışında merkezi bir öneme sahip olmuştur. Ürün, sermaye ve işgücü piyasalarında artan ölçüde dışa açılımın yaşandığı, rekabet olgusunun arttığı ve küresel bir nitelik kazandığı yeni dünya ekonomisinde, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelerle birlikte, bilgiye olan ihtiyaç da artmıştır. Diğer taraftan, bilgiye erişimde ve tabana yaymada, hem kamu yönetimindeki merkeziyetçi bürokratik yapılanmalar, hem de iş dünyasındaki ölçek ekonomileri rasyoneli üzerine kurulu piramide benzer hiyerarşik firma örgütlemeleri yetersiz kalmaya başlamıştır (Çelepçi, 2006: 22). Bilginin başlı başına bir üretim faktörü durumuna geldiği ve küresel ölçekte rekabetin arttığı yeni dünya ekonomisinde; esneklik kabiliyeti yüksek küçük ölçekli birimler ile yatay düzlemde ağ-şebeke

(network) etkileşimleri temelinde örgütlenmiş kurumsal yapılanmalar önemlerini arttırmışlardır. Bu kapsamda yeni kalkınma yaklaşımlarında merkezi idare ve kamu sektörü yanında, yerel birimler ile özel sektör ve STK'lara, daha da önemlisi yatay düzlemde işbirliği ve ortaklık sağlama amacıyla oluşturulan kurumsal yapılanmalara önemli işlevler düşmektedir (Koyuncu, 2006: 2-3).

Merkezi idare yanında yerel birim ve özel sektör ve STK'ları ön plana çıkaran bir yapıyı temsil eden Bölge Kalkınma Ajansları'nın daha iyi anlaşılması için tanımları üzerinde durulmaktadır. Bölge Kalkınma Ajansı dünyadaki değişik örneklerine bakıldığında tek bir tanımı olmadığı anlaşılmaktadır. Bir tanıma göre BKA, bir ülkenin belli bir coğrafi bölgesi içerisindeki özel ve kamusal tüm şirketler, yerel otoriteler ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak o bölgenin ekonomik kalkınmasını hedefleyen ve yasal bir hükme dayanarak kurulan yapılardır (Koçberber, 2006: 37).

DPT'nin 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporunda bölgesel kalkınma ajansları, “merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin girişimcilik potansiyelini geliştirip canlandırmak ve böylece ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini kamunun veya özel sektörün finanse ettiği kuruluşlardır” şeklinde tanımlanmıştır (Avaner, 2005: 243).

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajanslar Birliği'ne (EURADA) göre ise BKA, sektörel ve genel kalkınma problemlerini belirleyen, bunların çözümüne yönelik olanakları ve çözümleri geliştiren projeleri destekleyen yapılardır (www.eurada.org).

Başka bir tanıma göre BKA'lar, yerel ve bölgesel kamu yönetiminin dışında, kamu tarafından finanse edilen ve iktisadi kalkınmayı teşvik etmek üzere oluşturulan bölgesel temeli olan kuruluklardır (Hughes, 1998: 2). En geniş BKA tanımı ise, merkezi yönetimden bağımsız sınırları belli bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirip canlandırmak amacıyla kurulmuş, faaliyetlerini tamamen ya da kısmen kamunun finanse ettiği yarı-özerk kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır (Uzay, 2005: 71).

Tanımlar ışığında BKA'lar: Özerk olmalı, bölgeye ilişkin kararları bağımsız olarak almalı, amaçları yeterince geniş olmalı ve bu amaçlar uygulanabilir projelere dönüştürülebilmeli (Roberts, 2000: 75), KOBİ'leri desteklemeli, içe dönük yatırımları teşvik etmeli, bölgesel rekabet gücünü arttırmalı, endüstriyel alt yapıyı sağlamalı, temelde yerli firmaları desteklemeli, diğer bölgesel kurumlarla politikaları koordine etmeli (EURADA, 1999: 17) gerekli mali kaynağa sahip olmalı, güçlü teknik personeli bünyesinde barındırmalıdır.

BKA'lar herhangi bir bölgeye kurulabilmesi için bazı hususlar göz önünde bulundurulmalıdır (EURADA, 1999: 7): Yerli nüfus, girişimci ya da girişimcilik potansiyeline sahip olması, kalifiye insan gücü, bölgesel ya da yerel kalkınma stratejisi üzerinde görüş birliği, bölgesel alanı tanımlayan sektörlerin yapısı gibi hususlar dikkate alınmaktadır.

3.4.1. Bölge Kalkınma Ajanslarının Amaç ve Görevleri

1950 ve 1960'lı yıllarda kalkınma ajanslarının önemli amaçları arasında, yabancı yatırımcıları çekmek ve endüstriyel parkları yönetmek yer almıştır. Daha sonraki dönemlerde ise, yerel ve bölgesel şirketlere mali olmayan, toplumsal altyapıya yönelik hizmetler sunmuşlardır. 1980'li yıllarda AB tarafından yönetilen Yapısal Fonların zorlaması altında bölgesel iktisadi kalkınmada planlama ve kalkınma ajansları yeniden önem kazanmıştır (Uzay, 2005: 75).

BKA'ların en belirgin amacı, bölgelerin potansiyelini ve sorunlarını göz önüne alarak geliştirdikleri politikayla, bölgedeki ekonomiyi canlandırmak ve bölgesel gelişmeden yarar sağlamaktır. Bir başka deyişle BKA'ların amaçları uzun dönemli bölgesel ekonomik kalkınma için uygun koşulların yaratılması gibi açılardan ekonomik, bölgenin çekiciliğini arttırmak açısından çevresel, bölgenin sosyo-kültürel değerlerini geliştirmesini sağlamak gibi açılardan sosyal olarak sınıflandırabilmektedirler (EURADA, 1999: 26). Hughes'e göre örnek bir BKA'nın hedefleri geniş kapsamlı olmalı ve bölgesel rekabet, kalkınma, yerel KOBİ gelişmesi, yabancı yatırım gibi olguları içermelidir. Bu hedefleri karşılamak için, çevresel

gelişme, endüstriyel altyapı, danışmanlık ve girişim sermayesi gibi birçok araçları olması gerekmektedir (Çelepçi vd. 2009: 148).

BKA'ların amaçları genel olarak (Roberts vd. 2000: 75): “İktisadi kalkınma; sosyal ve fiziki yeniliklerin gerçekleştirilmesi; işletmelerin desteklenmesi; yatırımların ve rekabet gücünün artırılması; tecrübenin teşvik edilmesi; istihdamın teşvik edilmesi ve sürdürülebilir kalkınmadır.” Ancak bölgenin belirlediği göstergelere göre BKA tek bir amaca yönelik olarak da kurulabilir. Örneğin, kişi başına düşen GSYİH'nin ülke ortalamasının altında olduğu bölgelerde BKA'nın amacı iktisadi kalkınma iken, ortalama yaşam standartlarının altında yaşayan nüfus oranının yüksek olduğu bölgelerde BKA'nın amacı sosyal yapılanma olabilir. BKA'lar rekabet gücünü arttırmak ya da sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla da kurulabilir (Dinler, 2005: 12).

Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği'ne göre; Bölge Kalkınma Ajansları yalnızca ekonomik gelişmeyi değil, sosyal gelişmeyi de dikkate almalıdır ve öngörülen hedeflerin başarıya ulaşabilmesi için bölgedeki potansiyeller ile aktörlerin çabaları çok önemli olduğu belirtilmiştir. Bu çerçevede hedefler şöyle sıralanmıştır: İçsel kalkınmanın gerçekleştirilmesi, girişimcilere hizmetlerin verilmesi, yerel ve bölgesel yetkililere hizmetler verilmesi, yabancı yatırım çekilmesi, rekabete dayalı bir iş çevresinin oluşturulması, alt yapının geliştirilmesi, kaliteli iş gücünün yetiştirilmesi, devlet desteğinin sağlanması, çevre ve sağlık konularında iyileştirme yapılması, kurumların etkinleştirilmesi, yerel aktörlerle işbirliğinin gerçekleşmesi, sinerji yaratılması ve desteklenmesi olarak belirtilmiştir.

BKA'lar bölgesel politikaları ve hedefleri belirlerken BKA'ların çok geniş konularda sürdürmekle birlikte temelde bölgenin koşulları ve öncelikleri göz önüne alınmalıdır. BKA'ların hedefleri uzun dönemli bölgesel ekonomik kalkınma için uygun koşulların yaratılması bakımından yerel ekonomi, altyapı, çevre ve sağlık iyileştirmeleri bakımından çevresel, sosyo-kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesi açısından ise sosyal türde olmak üzere sınıflandırılabilir (Yılmaz, 2006: 6).

BKA'ların görevleri ise genel olarak şöyle özetlenmektedir (Bandırma İktisadi Araştırmalar Enstitüsü, 2007: 7): “BKA'ların en temel işlevi, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini bölgesel kalkınmayı hızlandıracak şekilde koordine etmektir. BKA'lar kuruldukları bölgeye yatırım yapmayı düşünen girişimciye bilgi vermek, bölge ya da bölgeden dışarıya teknoloji transferi ile uğraşmak, sermaye katılımı ile iş çevrelerini desteklemek, fabrika, büro ve depoları kiralama ya da satma yoluyla iş çevrelerinin hizmetine sunmak yer almaktadır. BKA'lar aynı zamanda yerli ve yabancı sermayeyi çekmek ve kurulduğu bölgede girişimciliği teşvik etmek için yatırım destek ofisleri kurmaktadır. Bu ofislerin temel görevleri arasında, yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşların görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlerini tek elden takip ve koordine etmek, yatırımları izlemek, ilgili mevzuattaki başvuru koşulları ve istenen belgeler doğrultusunda yatırımcıya bilgi vermek ve yol göstermek şeklinde sıralanabilmektedir. BKA'lar söz konusu işlevlerin yanında kuruldukları bölgedeki yerel yönetimlerin mali imkanlarının ve personelinin yetersiz olduğu durumlarda yol, su, kanalizasyon ve çöp toplaması gibi alt yapı hizmetlerinin yerine getirilmesinde aktif rol oynamaktadır. BKA'lar ayrıca yönetim, üretim tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak bölgedeki küçük ve orta işletmeleri güçlendirmek.”

BKA'lar belirtilen görevlerin yanında, anketler yapılması ve veri tabanlarının oluşturulması, kamu birimleri ile ilişkilerin sağlanması ve haberleşme, ajansın fonlarının temin edilmesi, diğer bölgesel kalkınma ortakları ile işbirliğinin sağlanması, yerel ya da bölgesel aktörler için yeni fırsatların temin edilmesi BKA'ların diğer faaliyetleri arasında sayılmaktadır (EURADA, 1999: 65).

3.4.2. Bölge Kalkınma Ajansları'nın İdari Yapısı

Bölgesel ekonomik kalkınma ve içsel büyümeyi sağlamak gibi başlangıç amaçları içeren BKA'lar beklenen ekonomik kalkınmadan faydalanacak grupları da bünyesinde toplamaktadır (Yılmaz, 2006: 7). Genel olarak bu gruplar bölgenin bütün ekonomik aktivitelerinin başını çekmekle birlikte bölgesel politikaya yön veren mercileri de içermektedir.

BKA'lar merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda ve bölgesel bazda faaliyet göstermelerine rağmen, büyük bir kısmının merkezi hükümetler tarafından kurulduğu görülmektedir (Demirci, 2003: 1). BKA'ların içsel örgütlenmesinin ikili bir yapısı vardır (Çelepçi vd. 2009: 147): Bu ikili yapıdan ilki Genel Kurul, Denetim Kurulu, Denetleme Komitesi ve Genel Müdür gibi temel öğelerden oluşan yasal bir yapıdır. İkincisi ise, belli bir konuyu ele alan çalışma grupları veya teknik konuları inceleyen komitelerdir. Bu kurul, genellikle hükümet tarafından genellikle hükümet tarafından atanan ve ajansın kurulmasına katkıda bulunan kuruluşların temsilcilerinden oluşmaktadır. Bu kurulda genellikle özel kesim temsilcileri yer almaktadır. Kurulun önemli görevlerinden biri Genel Müdürü seçmektir. Genel Müdürün önemli bir işlevi de teknik ekibi yetiştirmektir. Ajanslar, harcamaları bakımından kamu idarelerine karşı sorumlu, politikalarının oluşturulması ve uygulaması bakımından ise kuruluş kanun ve mevzuatları çerçevesinde serbest bırakılmışlardır.

BKA'ların örgütlenmesi yeni yönetim yönetişim anlayışına göre bürokrasi, yani yerel ve bölgesel idare temsilcileri ve sermaye grubu, yani uluslararası şirketler ve ulusal şirketler ve STK'lar (Sivil Toplum Kuruluşları) yani meslek odaları, sermaye veya işçiler tarafından kurulan birlikler, çevre örgütleri vs. aktörlerden oluşmaktadır. Bu formülasyondaki özel sektörün veya kamunun ağırlığı her ülkenin liberalleşmeyi ne kadar benimsediği ile ilgili olarak oransal şekilde değişmektedir (Hasanoğlu vd. 2008: 91). Eskiden bu tip örgütlenmeler ulusal, merkezi yönetime bağlı, genel yaklaşımları benimsemiş bir karakter taşıırken, şimdi bölgesel, yarı-özerk bir yapı, esnek ve ihtisaslaşmış yaklaşımlar içermektedir. Personel açısından ise, genel kurul, yönetim kurulu, denetleme komitesi ve genel müdürden oluşan örgüt yapısında kurullar hissedarların seçtiği politik olan ve teknik olmayan üyelerdir. Dışarıdan danışman alabilmektedirler. Yeni küresel sisteme uygun olarak sözleşmeli personelle çalışmaktadırlar ve aynı zamanda personel seçiminde özerktirler (Çalt, 2005: 9).

Bölge Kalkınma Ajanslarının Türkiye'deki yapısı yukarıda bahsedilen genel BKA yapısından ve örgütlenmesinden bazı noktalarda ayrılmaktadır. Bu noktalar şöyledir (Çelepçi, 2006: 64-66):

- Genel olarak kalkınma ajanslarında bölge temsilcilerinden oluşan bir Genel Kurul, bu kurulun içinden seçilen ya da üyelerinin yerel bir yönetici tarafından atandığı bir Yönetim Kurulu, bir Genel Sekreter ve teknik, idari ve mali işlerden sorumlu bir sekreterlik bulunmaktadır. Bununla birlikte pek çok kalkınma ajansının çeşitli konularda araştırma yapmak ve yıllık değerlendirme raporları hazırlamak üzere çalışma grupları ve komiteleri de oluşturulmaktadır. Türkiye'deki ajansların idari yapısına bakıldığında, danışma ve yönlendirme organı olarak Kalkınma Kurulu, karar alma organı olarak Yönetim Kurulu ve icra organı olarak da Genel Sekreterlikten oluşmaktadır. Aynı zamanda, bölge illerinde yapılacak yatırımlar bakımından izin, ruhsat gibi işlemlerin daha kısa sürede sonuçlanmasını sağlamak üzere Tek Durak Ofisleri oluşturulmuştur.
- Avrupa'daki kalkınma ajanslarına bakıldığında Yönetim Kurulu Başkanlarının bölgeyi ve iş çevrelerini çok iyi tanıyan kişiler arasından seçilmiş oldukları, yani devleti temsil etmekten öte bölgenin iş dünyasını temsil ettiği görülmektedir. Türkiye'de kurulması düşünülen kalkınma ajanslarının ise Yönetim Kurulu Başkanının vali olması öngörülmektedir.
- Avrupa'daki kalkınma ajanslarının büyük bir bölümü yerel ya da bölgesel yöneticilere karşı sorumludur. Ancak Türkiye'de kurulması planlanan kalkınma ajansları, daha çok merkezi yönetime bağlı birimlere karşı sorumludur.
- Kalkınma ajanslarının personel yapısına baktığımız zaman ortak bir personel yapısı çıkarmak oldukça zordur. Çünkü her bir kalkınma ajansının personel yapısı bölgesel ihtiyaçlara hizmet edecek biçimde geliştirilmiş olduğundan ortak bir yapı sergilememektedir. Ancak büyük ölçüde mevcut idari yapıların dışında konumlandırılan kalkınma ajansları personel rejimi bakımından da kendine özgü bir yapı sergilemektedir. Türkiye'deki kalkınma ajanslarında Avrupa'da olduğu gibi, personelin hem seçimi ve işe alınmasında hem de ücretinin ödenmesinde performansa dayalı ve başarıya odaklı bir yönetim anlayışının tasarlanacağı belirtilmektedir. AB'ye uyum çabaları sonucu,

performansa dayalı ödeme, uzmanlığa verilen önemin artması, müşteri satıcı anlayışının yerleşmesi, rekabet unsurlarının getirilmesi hedeflenmektedir.

Tablo IV: Bölge Kalkınma Ajanslarının Yapısı

	BKA'ların Yapısı
Planning (planlama)	Stratejik Bölge Planları, NUTS
Organization (örgütlenme)	Yönetişim biçimine uygun esnek örgütlenme
Stuffing (personel)	Özerk olarak personel işe alma ve personelin sözleşmeli olması
Directing (yönlendirme)	Başkan tipi veya daha çok esnek yönetim
Coordinating (koordinasyon)	Diğer ulusal ve uluslar arası birlik, ajans ve sermaye grupları ile AB ve diğer ulusal ve uluslar arası örgütlerle serbestçe ilişki kurabilme
Reporting (raporlama)	NUTS, Özel sektör denetimi, Bilgi edinme hakkı, performans ve bütçeye dayalı denetim
Budgeting (bütçeleme)	Analitik bütçe, AB fonları, kamudan ve yerel idarelerden belli paylar, verdiği hizmetlerin fiyatlandırılması

Kaynak: Çalt, Gökhan, “Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği’nin Bir Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları”, 2008.

3.4.3. Bölge Kalkınma Ajansları’nın Finans Kaynakları

BKA’ların finansman kaynakları ülkeden ülkeye önemli farklılıklar gösterse de genel olarak finansman kaynakları şöyle özetlenebilir (EURADA, 1999: 52): “Kamu Fonları”, bu fon kuruluş ya da öz sermaye fonları ve yıllık bağışları kapsamaktadır. “Özel Fonlar”, bu fonda ise BKA’lar özel sektör katılımını sağlamak ya da yeni ortaklar cezbetmek zorundadır. “Hizmetlerden Sağlanan Gelirler”, bu fonda ise, KOBİ’lerin sermayelerine katılma, KOBİ’lere sağlanan danışmanlık benzeri destek hizmetleri karşılığı alınan ücretler, gayrimenkul yatırımı ve yönetimi, yerel ve bölgesel yönetime verilen danışmanlık hizmetleri, eğitim gelirleri, seminer

organizasyonları, fon desteği alınarak yapılan faaliyetler ya da hükümet programları yönetim gelirleri, girişim sermayesi fon yönetim ücretleri, yabancı yatırımcılara ve şirketlere verilen hizmetler, yeni sanayi alanları ve sanayi parkları yönetimini kapsamaktadır. “Aynı Destekler”, kamu otoritelerinin sağladığı çalışma yerleri, iletişim imkanları, personel vb. ile vergiden muafiyetin sağlanması gibi avantajları kapsamaktadır. Diğer finans kaynaklarını ise “Uluslararası fonlar, projeler ve AB programları” oluşturmaktadır.

Bölge Kalkınma Ajansları genel bütçe ve özel fonlardan finanse edilmekle birlikte devlet tarafından başlangıçta parasal ve emlak şeklinde aynı sermaye tahsisi söz konusu olmaktadır. Ayrıca ajanslar, sanayileşmeyi desteklemeyi hedefleyen çeşitli devlet fonlarına ve bu fonların kullanımına göre proje sunarak kredi almaktadır (Hasanoğlu vd. 2008: 93). Avrupa Birliği ve Dünya Bankası tarafından BKA'lara fon sağlanmaktadır. Finansman konusunda özellikle “Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu” (ABKF) ve “Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu” (ÖKYAF) devreye girmektedir. AB'nin yapısal fonlarından biri olan ABKF alt yapıları geliştirmek yerel kalkınmaya öncelik vermek ve küresel rekabete adapte olmak amacıyla yapısal güçlük içindeki ülkelere verilirken ÖKYAF, AB'ye katılma aday olan ülkelerin altyapı projeleri için verilmektedir (İzmir Ticaret Odası, 2002: 4-5).

Avrupa Ülkelerindeki BKA'ların bütçeleri yasal yapılarına sundukları hizmetlere göre farklılıklar göstermektedir. Yerel yetkililer tarafından kurulan BKA'lar ödeneklerini kendilerini destekleyen politik yapılardan almaktadır. Ayrıca, BKA'lara yönelik başka finansal kaynaklar da mevcuttur. Borsa yatırımlarından elde edilen kira gelirleri, kendi yarattıkları kaynaklar ve sundukları hizmetlerden elde ettikleri gelirler ve benzerleri. Hatta bazı ülkelerde olduğu gibi bölgeden elde edilen vergi gelirlerinden de pay alırlar. Anonim şirket olarak kurulan BKA'ların başlangıçtaki finansal, hizmet ve mülk gereksinimleri kurucular tarafından karşılanır. BKA'ların yürütülmesi için gereken fonlar kendi içinden karşılanamadığı zaman dış gelirlere yönelmektedirler (Çelepçi vd. 2009: 149).

Ajanslara sağlanan mali teşviklerin büyük bir bölümü merkezi idarenin kontrolü altında verilmektedir. Teşviklerin büyük bir kısmı merkezi idarenin kontrolü altında

verilmektedir. Teşviklerin bütün ülke düzeyinde aynı oranlarda uygulanabildikleri durumlar olduğu gibi öncelikli yörelere tahsis gibi farklılaştırılmış ve kademeli teşvik sistemleri de yoğun olarak uygulanmaktadır. Merkezi idarelere ek olarak bölgesel idarelerin kendi bütçelerinden verdikleri teşvikler de bulunmaktadır (Turan, 2005: 189-190). Bunlar sadece o bölge için geçerlidir. Ancak bu tür mali teşviklerin parasal önemi, merkezi teşviklere kıyasla çok küçüktür. Ajanslar kuruluşlara iştirak ederek veya parasal teşvik yoluyla firmalara destek sağlamaktadırlar. Mali yardımların dağıtımını genellikle idareler tarafından kontrol edilmekle birlikte projelerin seçiminde ajanslar değişen önemde rol oynamaktadırlar. Özellikle AB'de ulusal devletler üstü yürütülen politikalar doğrultusunda, başlangıçta ülke çapında uygulanan mali teşviklerin gittikçe bölgesel hale dönüştürülmesine çalışıldığı gözlenmektedir. Diğer taraftan merkezi hükümetler de mali kontrolü ellerinden kaçırmak istememektedirler. AB kuruluşları tarafından uygulanan yardım istemleri tamamen bölgelere dönük olarak uygulanmaktadır (Turan, 2005: 190).

3.4.4. Bölge Kalkınma Ajansları'nın Türleri ve Yasal Konumları

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nı bürokratik yapılarına, özerkliklerine, kuruluş amaçlarına ve eylemlerine göre sınıflandırmak mümkündür. Avrupa'daki birçok Bölgesel Kalkınma Ajansı bağımsız birer kuruluş niteliğindedir ve politika destekleyicilerine belirli mesafede çalışmaktadır (Hasanoğlu vd. 2008: 90). BKA'lar temel olarak iki şekilde sınıflandırılmaktadır (EURADA, 1999: 18): İlki kurucularına göre BKA'lar bu kapsama, merkezi hükümet tarafından kurulan BKA'lar, yerel ve bölgesel yönetimler dahilinde olan BKA'lar, yerel ve bölgesel yönetimler tarafından kurulan BKA'lar, kamu/özel ortaklarıyla kurulmuş bağımsız BKA'lar girmektedir. İkinci sınıfta işlevlerine göre BKA'lar yer almaktadır. Bu kapsama ise, Stratejik ajanslar, genel operasyonel ajanslar, sektörel operasyonel ajanslar, zayıf ve güçlü ajanslar girmektedir.

Merkezi hükümet tarafından kurulan ajanslar, Yerel ve Bölgesel Yönetimler tarafından kurulan BKA'lara göre daha fazla bürokrasiye sahiptir. Öte yandan Yerel ve Bölgesel Yönetimler tarafından kurulan BKA'lar kuruldukları bölgeyi tanımasını

ve bölgenin potansiyelini bilmeleri nedeniyle uygulanacak politikaların daha etkin olmasını sağlamaktadır (Bandırma İktisadi Araştırmalar Enstitüsü, 2007: 9).

Tablo V: Bölge Kalkınma Ajansı Türleri

<i>Stratejik Bölgesel Kalkınma Ajansları</i>	Bu tür ajansların hedefleri arasında; bölgenin ulusal ve uluslararası platformda desteklenmesi KOBİ'lere destek bilgi sağlama ve girişim potansiyelini ortaya çıkarma sıralanabilir.
<i>Genel Operasyonel Bölgesel Kalkınma Ajansları</i>	Temel hedefleri sektörlerarası gelişim projelerinin oluşturulması, desteklenmesi ve yönlendirilmesidir.
<i>Sektörel Operasyonel Bölgesel Kalkınma Ajansları</i>	Bir bölgenin belirli bir faaliyetini veya bir yerin belirli projelerini desteklemek amacıyla kurulurlar.
<i>Merkezi Hükümetler Tarafından Kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları</i>	Bunların hedefleri için gereken kaynaklara ulaşılma avantajları vardır.
<i>Yerel Yönetimler Tarafından Kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları</i>	Yerel gerçeklere yakındırlar ancak bürokratik kanallara uygulama güçleri azdır
<i>Kamu/Özel Ortaklıklarıyla Kurulmuş Bağımsız Bölgesel Kalkınma Ajansları</i>	Hem yöntemler hem de hedefler olarak, kamu ve özel görüşleri birleştirme özelliğine sahiptirler.
<i>Zayıf Bölge Kalkınma Ajansları</i>	Bu ajanslar, bölge dışında ileri teknoloji ile faaliyet gösteren firmaların bölgedeki firmalara teknolojilerini transfer edebilmeleri için çalışmaktadır.
<i>Güçlü Bölge Kalkınma Ajansları</i>	Çok fonksiyonlu ajanslar olarak da ifade edilen kuvvetli ajanlar, özellikle organize sanayi bölgeleri, bilim parkları, iş merkezleri geliştirmekte, bölgesel yardım hibelerinin verilmesine aracılık etmektedirler.

Kaynak: Bandırma İktisadi Araştırmalar Enstitüsü, "Bölge Kalkınma Ajansları", *Bilgilendirme Kitapçığı Dizisi*, Yayın no: BK-2, Bandırma, 2007.

3.5. Türkiye’de Bölge Kalkınma Ajansı

Kamu yönetimi alanında hem içerik hem yönetim hem de uygulamalar bakımından Türkiye ve Dünya’da büyük değişiklikler yaşanmaktadır. Bu değişikliklerin temelinde küreselleşme olgusu yatmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte Türkiye’de 1980’li yıllarla birlikte başlayan ekonomik yapısal dönüşüm, 1990’lı yıllarda yönetsel boyutu da içine alarak günümüzde hızla ilerlemektedir. Türkiye’nin IMF (Uluslararası Para Fonu), DB (Dünya Bankası) ve OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) gibi uluslararası kuruluşlarla girmiş olduğu ikili ilişkiler zarfında iktisadi sistemde liberalleşme adı altında büyük bir dönüşüm yaşanmış ve günümüzde AB (Avrupa Birliği) üyeliği sürecinde bu iktisadi boyuta devletin yeniden yapılandırılması eklenmiştir. Devletin yeniden yapılandırılması, bir anlamda deregülasyon (kuralsızlaştırma) politikalarından, regülasyon (düzenleme) politikalarına doğru bir değişmeyi anlatmaktadır. Yani, devlet iktisadi ve toplumsal sistemde sadece izlemek işlevinden sıyrılacak ve serbest piyasa sisteminin kusursuz bir şekilde işleyebilmesi için gerekli bütün şartları hazırlayacaktır (Övgün, 2009: 234).

Avrupa Birliği’ne giriş süreciyle birlikte Türkiye 40 yıldır uygulamakta olduğu teşvik sistemine dayalı bölgesel gelişme politikalarını terk ederek yeni bir uygulamaya geçmektedir. AB tarafından tüm aday ülkelere benimsetilen bu yeni yaklaşımda özel sektör ve bölgesel rekabet ön plana çıkmaktadır (Hasanoğlu vd. 2008: 81). Türkiye, planlı dönemle birlikte uygulamaya başladığı bölgesel gelişme ve bölgeler arası dengesizlikleri giderici politikalarını tekrar incelemek zorunda kalmıştır. Bu zorunluluğun temelinde AB’ye katılım sürecinde bölgesel gelişme politikalarının uyarlanması yatmaktadır. Böylece Türkiye yeniden yapılanma içine girmiştir. Bu yeni yapının özünü Bölge Kalkınma Ajansları (BKA) oluşturmaktadır.

Türkiye’nin 1999’da Helsinki’de yapılan Avrupa Konseyi sonucunda diğer adaylarla eşit şartlarda AB üyeliğine adaylık süreci başlamıştır. Bunun sonucunda Türkiye, AB müktesebatının benimsenmesine ilişkin hazırlamış olduğu “AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı”nı Bakanlar Kurulunun 13 Mart 2001 tarihli kararıyla kabul etmiş, kurumsal ve yasal bazı

düzenlemeler ile AB'nin bölgesel politika alanına uyum sağlamaya çalışmıştır (Sinan, 2008: 3).

Türkiye'nin AB'ye katılım ve uyum süreci ve bu bağlamda bölgesel politika anlayışındaki değişim şu şekilde incelenebilir: Katılım Ortaklığı Belgesinde kısa vadede bölgesel politika alanında uyum için belirlenen öncelikler şöyledir:

Ulusal Kalkınma Planı ve İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 2'lerde (NUTS 2) bölgesel kalkınma planları hazırlanması suretiyle, bölgesel farklılıkları azaltmayı amaçlayan bir ulusal ekonomik ve sosyal uyum politikasının geliştirilmesi, bu başlık altındaki mevzuatın uygulanmasını kolaylaştıracak yasal çerçevenin kabul edilmesi, bölgelere yönelik kamu yatırımlarına ilişkin öncelik kriterlerini ortaya koyan çok yıllık bütçeleme usullerinin oluşturulması, bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların güçlendirilmesi gibi amaçları içermektedir.

Orta vadede, bölgesel kalkınma planlarını uygulamak üzere İBBS Düzey 2'lerde bölge birimlerinin oluşturulması beklenmektedir. 1988'den bu yana AB mevzuatında uygulanan NUTS-IBBS (The Nomenclature of Territorial Units for Statistics-İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması) sistemini 22 Eylül 2002 tarih 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kabul etmiştir. Buna göre Türkiye 3 farklı düzeye bölünmüştür. NUTS-1 Düzeyi 12, NUTS-2 Düzeyi 26 bölgesi kapsamakta, NUTS-3 Düzeyinde ise bölgeler 81 ilin sınırları ile birbirinden ayrılmaktadır.

2004-2006 dönemini kapsayan ve ekonomik ve sosyal uyum alanında mali yardımla desteklenecek orta vadeli temel öncelik alanlarını belirlemek üzere Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖÜKP) Aralık 2003'de onaylanmıştır. Plan kapsamında, öncelikli 12 Düzey 2 Bölgesinde stratejik nitelikli, müstakil bütçeli ve operasyonel bölgesel kalkınma programları ile sınır ötesi işbirliği programları uygulanmaya başlanmıştır.

Tablo VI: Bölgesel Kalkınma ve Sınır Ötesi İşbirliği Programları

Doğu Anadolu ve GAP Bölgesel Kalkınma Programı
Türkiye-Bulgaristan ve Türkiye-Yunanistan Sınırötesi İşbirliği Programları
TR82: Çankırı, Kastamonu, Sinop
TR83: Amasya, Çorum, Samsun Tokat
TRA1: Bayburt, Erzincan, Erzurum
TRA2: Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars
TR72: Kayseri, Sivas, Yozgat
TR52: Konya, Karaman
TRB1: Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli

Kaynak: Barış Övgün, “Bir Politika Transferi Örneği: Bölge Kalkınma Ajansları”, *dergiler.ankara.edu.tr/42/931/11618.pdf*, (30.05.2009)

AB destekli bölgesel kalkınma programlarının yürütülmesi esnasında programların uygulandığı NUTS II bölgesinde servis birimleri kurulmuştur. Bu birimler il ve belediye yönetimlerinin bölgesel kalkınma programlarının uygulanmasında katılımını sağlayan birimlerdir. Bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, yereldeki işbirliğini artırmak ve kaynakların etkin kullanımı için Düzey 2 bölgelerinde Kalkınma Ajansları kurulmasına yönelik “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun” Ocak 2006 yılında yürürlüğe girmiştir.

Temmuz 2006 yılında ise Türkiye'de yatırım yapılmasını özendirmeye yönelik yatırım destek ve tanıtım stratejilerinin belirlenmesi ve uygulanmasından sorumlu olarak Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansının görev, yetki ve teşkilâtını düzenleyen “Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Kurulması Hakkında Kanun”

çıkarılmıştır. Türkiye’de bölgesel politikadan merkezi bir kurum olan DPT sorumludur. AB uyum sürecince Yapısal Fonların yönetilmesi için orta vadede kurulması beklenen bölge birimleri Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin bir çoğunda olduğu gibi Türkiye’de de Bölge Kalkınma Ajansı olarak kurulacaktır.

Türkiye’de merkezden ve yerelden bazı girişimlerle BKA kurma çalışmaları 1990’ların başında başlamıştır. Bu çalışmanın başlıca örnekleri:

- GAP İdaresi’nin bölge ofisini ve GAP-Girişimci Destekleme Merkezleri (GİDEM)
- Ege Bölgesi Geliştirme Vakfı’nın (EGEV) kurulmasında öncülük ettiği EBKA
- İzmir Ticaret Odası’nın Kalkınma Ajansı çalışmaları (İZTO)
- Mersin’deki Kalkınma Ajansı-Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi

Yerelde bölgesel kalkınma kapasitesinin artırılması 25 Ocak 2006 tarihinde yürürlüğe giren 5449 nolu “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun” ile 26 Düzey II bölgesinde Kalkınma Ajansı kurulması planlanmaktadır. Yasada DPT merkezde koordinasyondan sorumlu kurum olarak tanımlanmıştır. Merkezde BKA’ları ile sıkı ilişki içinde olacak bir başka kurum 2006 Temmuzda çıkan kanunla kurulması planlanan Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı’dır. Ajans ulusal düzeyde yatırım desteği ve tanıtım stratejisi yapmak yatırımcılara yönelik bilgilendirme ve yönlendirme hizmetleri tasarlamak ve sunmak yatırımlara ilişkin izin ve onay işlemlerinin tamamlanmasında destek sağlamakla sorumludur.

3.5.1. Türkiye’de İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması

Türkiye 1999 tarihinde Helsinki’de gerçekleştirilen zirvede Türkiye’nin AB’ye aday ülke olarak kabul edilmesiyle, AB Komisyonu tarafından üyelik için gerekli kısa ve orta vadeli öncelikleri içeren bir Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanmıştır. Buna paralel olarak Türkiye, AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye

Ulusal Programı'nı 2001 tarihli Resmi Gazete'de yayınlayarak yürürlük kazandırmıştır.

Katılım Ortaklığı Belgesi Türkiye'nin kısa vadede, NUTS\İBBS bölgesel kalkınma planları hazırlanmasını, mevzuatın uygulanmasını kolay ve hızlı gerçekleştirecek yasal çerçevenin oluşturulmasını, bölgesel kalkınmayı yürütecek olan idari yapının güçlendirilmesini istemektedir. Orta vadede ise, bölge planlarını hayata geçirilmesini sağlayacak Düzey 2 bölgelerinin kurulmasını istemektedir.

2003 Mali İşbirliği kapsamında, Samsun, Kastamonu, Erzurum planlarının çalışmaları başlatılmıştır. Kayseri ve Konya planları 2004'te başlatılmış, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Doğu Anadolu Projesi (DAP), Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Projesi (DOKAP) ve Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Kalkınma Projesi için hazırlanmış olan master planların bölgesel programlara dönüştürülmesi öngörülmüştür.

Türkiye 2001 yılında ulusal programın gereği olarak ve AB'nin de isteği üzerine istatistik bölgelerin oluşumu için ilk adım atılmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı, Devlet İstatistiki Enstitüsü ve İçişleri Bakanlığı tarafından oluşturulan bir komisyon, istatistik bölgelerin oluşturulması için görevlendirilmiştir. Bu komisyon çalışmaları sonucunda 3 seviyeden oluşan bir bölge sistematığı oluşturulmuştur. Böylece Türkiye, Düzey 1 12, Düzey 2 26, Düzey 3 81 bölgeye ayrılmıştır.

Bu sınıflandırma ile bölgesel kalkınma politikalarının belirlenmesi ve bu politikaların hayata geçirilmesi amacıyla bölge kalkınma ajanslarının kurulması hedeflenmiştir. Böylece Düzey 2 bölgelerinde bölgesel kalkınma planları hazırlanabilmesi için Bakanlar Kurulu tarafından TBMM'ye bir taslak gönderilmiş ve bu taslak ilerleyen süreçte yasalaşmıştır. Bu kanuna göre (Taş, 2009: 195): "Bölgesel farklılıkları azaltmayı amaçlayan bir ulusal ekonomik ve sosyal uyum politikasının geliştirilmesi istenmektedir. Bu konudaki mevzuatın uygulanmasını kolaylaştıracak yasal çerçevenin kabul edilmesi vurgulanmaktadır. Bölgelere yönelik kamu yatırımlarına ilişkin öncelik kriterlerini ortaya koyan uzun vadeli bütçelerin

hazırlanması istenmektedir. Bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların güçlendirilmesi istenmektedir.”

Türkiye’de Düzey 2, sosyo- ekonomik, kültürel ve coğrafi yapı açısından benzer olan birimlerin bir araya getirilmesi olarak ifade edilmektedir (Çamur vd. 2005: 154). Türkiye’de Düzey 2 ve Düzey 1’e karşılık gelen idari bir örgütlenme bulunmamaktadır. Düzey 3’te yer alan illeri gruplandırarak daha üst düzey bölgeler oluşturulmaya çalışılmaktadır. Düzey 1 ve 2 sınıflandırması yapılırken; bölge kalkınma programı verileri, illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması, yerleşim merkezlerinin kademelenmesi ve istatistiki göstergeler gibi veriler dikkate alınmaktadır (Çamur vd. 2005: 155).

2006 yılında kabul edilen 5449 nolu kanun ile Türkiye’de İBBS bölgeleri işlerlik kazanmıştır. Özellikle Düzey 2 bölgelerinde Kalkınma Ajanslarının kurulması yönünde çalışmalar başlatılmıştır. Kalkınma Ajansları, Devlet Planlama Teşkilatının Koordinasyonu altında çalışmalarını sürdürecektir. Kalkınma Ajansları bünyesinde, bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere kalkınma kurulu oluşturulacaktır.

Tablo VII: Türkiye’deki İBBS Bölgeleri

BÜYÜK İSTATİSTİK BÖLGELERİ DÜZEY 1	ALT İSTATİSTİK BÖLGELERİ DÜZEY 2	ALT İSTATİSTİK BÖLGELERİ DÜZEY 3
İSTANBUL	İSTANBUL	İstanbul
BATI MARMARA	TEKİRDAĞ/ BALIKESİR	Tekirdağ,Edirne,Kırklareli/ Balıkesir,Çanakkale
EGE	İZMİR/ AYDIN/ MANİSA	İzmir/ Aydın,Denizli,Muğla/ Manisa,Afyon,Kütahya,Uşak
DOĞU MARMARA	BURSA / KOCAELİ	Bursa, Eskişehir, Bilecik/ Bolu, Yalova
BATI ANADOLU	ANKARA/ KONYA	Ankara/ Konya, Karaman
AKDENİZ	ANTALYA/ ADANA/ HATAY	Antalya,Isparta,Burdur/ Adana,Mersin/ Hatay,Kahramanmaraş,Osmaniye
ORTA ANADOLU	KIRIKKALE/ KAYSERİ	Kırıkkale,Aksaray,Niğde,Nevşehir,Kırşehir / Kayseri,Yozgat,Sivas
DOĞU KARADENİZ	TRABZON	Trabzon,Ordu,Giresun,Rize,Artvin,Gümüşhane
BATI KARADENİZ	ZONGULDAK/ KASTAMONU/ SAMSUN	Zonguldak, Karabük, Bartın/ Kastamonu, Çankırı, Sinop/ Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
KUZEYDOĞU	ERZURUM	Erzincan,Erzurum,Bayburt
ANADOLU	AĞRI	Ağrı,Kars,Ardahan,Iğdır
ORTADOĞU ANADOLU	MALATYA/ VAN	Malatya,Elazığ,Bingöl,Tunceli/ Van,Muş,Bitlis,Hakkari
GÜZEYDOĞU ANADOLU	GAZİANTEP/ ŞANLIURFA/ MARDİN	Gaziantep,Adıyaman,Kilis/ Şanlıurfa,Diyarbakır/ Mardin,Batman,Siirt,Şırnak

Kaynak: Gökhan Çalt, “Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği’nin Bir Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları”, <http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/8df7b8e8d586a.pdf>, (13.07.2008).

3.5.2. Türkiye’de Kalkınma Ajanslarına Yönelik Esaslar

Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş görev ve yetkileri 08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

5449 nolu “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”a göre kanunun amacı; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

Ajanslar, bölgeler esas alınarak, Devlet Planlama Teskilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile kurulur. Ajans merkezinin bulunacağı il, kuruluş kararnamesinde belirtilir. Ajanslar, tüzel kişiliği haiz ve bu Kanunla düzenlenmemiş bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tâbidir.

Bölge Kalkınma Ajanslarının görev ve yetkileri:

- Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.
- Bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Devlet Planlama Teskilatı Müsteşarlığına bildirmek.
- Bölge plan ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak.

- Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plan ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek.
- Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek.
- 4 üncü maddenin ikinci fıkrasının (c) bendi çerçevesinde ajansa tahsis edilen kaynakları, bölge plan ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak.
- Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek.
- Bölgenin iş ve yatırım imkanlarının ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak.
- Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek.
- Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek.
- Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak.
- Ajansın faaliyetleri, mali yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturmak.

Bölge Kalkınma Ajanslarının Teşkilat yapısı:

Kalkınma kurulu

Yönetim kurulu

Genel sekreterlik

Yatırım destek ofisleri

Kalkınma Kurulu:

Bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere kalkınma kurulu oluşturulur. Kalkınma kurulu, illerin dengeli şekilde temsilini sağlayacak yapıda, en fazla yüz üyeden oluşur. Kalkınma kuruluna temsilci gönderecek kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının gönderecekleri temsilcilerin sayısı, görev süresi ve diğer hususlar kuruluş kararnamesi ile belirlenir. Kalkınma kurulu, yapacağı ilk toplantıda kendi üyeleri arasından bir Başkan ve bir Başkan Vekili seçer. Başkan ve Başkan Vekilinin görev süresi iki yıldır. Başkan ve Başkan Vekilinin temsil ettiği kurum ile mensubiyeti sona erdiğinde Kurul Başkanlığı ve Başkan Vekilliği görevleri de sona erer ve ilk toplantıda yeniden Başkan ve Başkan Vekili seçimi yapılır. Kalkınma kurulu, Kurul Başkanının daveti üzerine yılda en az iki defa toplanır. Ayrıca Kurul, üye tam sayısının beşte birinin talebi üzerine Kurul Başkanı tarafından toplantıya çağrılır. Kalkınma kurulu, üye tam sayısının yarıdan bir fazlası ile toplanır, katılanların çoğunluğu ile karar alır. Toplantı yetersayısı sağlanamayan hallerde on beş günü aşmayacak şekilde yeni toplantı tarihi Başkan tarafından belirlenir ve bu toplantıda toplantı yetersayısı aranmaz.

Kalkınma kurulunun görev ve yetkileri:

- Tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulunda yer alacak özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşları temsilcilerini ve iki katı yedeklerini sırasıyla seçmek.
- Ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmak.
- Bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine, tanıtımına, potansiyeline ve önceliklerine yönelik olarak yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak.
- Toplantı sonuçlarını Devlet Planlama Teskilatı Müsteşarlığına raporlamak ve toplantıya ilişkin bir sonuç bildirisi yayımlamak.

Yönetim kurulu:

Yönetim kurulu, ajansın karar organıdır. Yönetim kurulu, tek ilden oluşan bölgelerde vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur. Ancak, birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde; ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. Ajansı, yönetim kurulu başkanı temsil eder. Yönetim kurulunun başkanı validir.

Yönetim kurulu ilk toplantısında üyeleri arasından bir başkan vekili seçer. Birden fazla ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulu başkanlığı; ilk yıl ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisi tarafından, müteakip yıllarda illerin alfabetik sırasına göre bölgedeki valiler tarafından birer yıl süreyle dönüşümlü olarak yürütülür. Tek ilden oluşan bölgelerde kalkınma kurulu tarafından seçilen yönetim kurulu üyelerinin görev süresi iki yıl olup görev sürelerini tamamlamadan herhangi bir şekilde üyeliklerinin sona ermesi halinde, kalan süreleri sırasına göre yedek üyelere tamamlanır. Görevi sona eren üyeler tekrar seçilebilir. Yönetim kurulu üyeliği, üyelerin temsil ettikleri kurum ve kuruluşlardaki görevlerini sürdürmelerine engel teşkil etmez. Yönetim kurulu üyeleri ajans ile ilgili gizlilik taşıyan bilgileri ve bu Kanunun uygulanması sırasında öğrendikleri çalışma alanlarındaki sırları, görevlerinden ayrılmış olsalar bile ifşa edemezler, kendilerinin veya başkalarının menfaatine kullanamazlar.

Yönetim kurulu üyeleri, kendileri, eşleri ve ikinci dereceye kadar kan ve kayın hısımlarını doğrudan ilgilendiren konular ile sahibi ya da ortağı oldukları ticari işletmelere ilişkin toplantıya ve oylamaya katılamaz. Yönetim kurulu, başkanın daveti üzerine üye tamsayısının yarısından bir fazlası ile her ay en az bir kere toplanır. Yönetim kurulu toplantılarına başkanın yokluğunda başkan vekili başkanlık

eder. Yönetim kurulu, toplantıya katılanların oy çokluğu ile karar alır. Eşitlik durumunda, başkanın oyu yönünde karar alınır. Ajans genel sekreteri, oy hakkı olmamak kaydı ile yönetim kurulu toplantılarına katılır.

Yönetim kurulunun görev ve yetkileri:

- Yıllık çalışma programını kabul etmek ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının onayına sunmak.
- Yıl içinde ihtiyaçlara göre bütçeyi revize etmek.
- Yıllık mali raporu ve kesinleşen bütçe sonuçlarını onaylamak.
- Taşınır ve taşınmaz mal alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımına karar vermek.
- Altı aylık ara rapor ile yıllık faaliyet raporunu Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına göndermek.
- Ajans bütçesini onaylamak ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına göndermek.
- Genel sekreterlik tarafından sunulan program, proje ve faaliyetlerin desteklenmesine ilişkin teklifler ile kişi ve kuruluşlara yapılacak yardımları onaylamak.
- Ajansa yapılacak bağış ve hibeleri kabul etmek.
- Personelin işe alınması ve işine son verilmesine karar vermek.
- Genel sekreterce belirlenen çalışma birimlerini ve bunlar arasındaki işbölümünü onaylamak.
- Genel sekreteri belirlemek ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının onayına sunmak.
- Taşıt dışındaki taşınır malların alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımı konularında genel sekreterin yetkili olacağı sınırları tespit etmek. Yönetim kurulu gerekli gördüğü hallerde yukarıda sayılan yetkilerinden bir kısmını, sınırlarını açıkça belirlemek şartıyla genel sekretere devredebilir.

Genel sekreterlik:

Genel sekreterlik Ajansın icra organıdır. Genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri genel sekreterdir. Genel sekreter yönetim kuruluna karşı sorumludur.

Genel sekreterin görev ve yetkileri:

- Yönetim kurulu kararlarını uygulamak.
- Yıllık çalışma programı ile bütçeyi hazırlamak ve yönetim kuruluna sunmak.
- Ajans gelirlerini toplamak, 4 üncü maddeye göre belirlenecek usul ve esaslar ile bütçe ve yönetim kurulu kararlarına uygun olarak harcamaları yapmak.
- Yönetim kurulu tarafından tespit edilecek sınırlar içerisinde, taşıt dışındaki taşınır malların alımına, satımına, kiralanmasına ve hizmet alımına karar vermek.
- Bölgedeki kişi, kurum ve kuruluşların proje üretme ve uygulama kapasitesini geliştirici faaliyetlerde bulunmak.
- Özel kesim, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin proje ve faaliyet tekliflerini değerlendirerek mali destek sağlamak üzere yönetim kuruluna öneri götürmek.
- Desteklenen proje ve faaliyetleri izlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamak.
- Bölgesel kalkınmayla ilgili yurt içindeki ve dışındaki ajans ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve ortak projeler geliştirmek.
- Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.
- Personelin performans ölçütlerini belirlemek ve performansını değerlendirmek.
- Personelin işe alınması ve işine son verilmesini yönetim kuruluna teklif etmek.
- Ajans genel sekreterliğini temsilen, bölgesel gelişme ile ilgili ulusal ve uluslararası toplantılara katılmak ve yurt dışı temaslarda bulunmak.
- Ajansın sekretarya işlerini ve görev alanına giren diğer hizmetleri yürütmek.

- Yönetim kurulunun devrettiği yetkileri kullanmak.

Yatırım destek ofisleri:

Bölge illerinde, yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere, en çok beş uzmandan oluşan yatırım destek ofisleri teşkil edilir. Yatırım destek ofislerinde çalışan uzman personel sayısı, bölge ve ilin ihtiyaçlarına cevap veremez hale geldiği takdirde bu sayı, yönetim kurulu kararı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının onayı ile artırılabilir. Yatırım destek ofisleri görevleri ile ilgili olarak genel sekreterliğe karşı sorumludur. Yatırım destek ofislerinde yatırımcılara sunulan hizmetler tamamen ücretsizdir.

Yatırım destek ofislerinin görev ve yetkileri:

- Bölge illerinde, özel kesimdeki yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içerisinde, ilgili mevzuatta bir süre belirtilmemişse öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırmak üzere yönetim kurulu adına tek elden takip ve koordine etmek, yatırımları izlemek.
- İlgili mevzuattaki başvuru koşulları ve istenen belgeler doğrultusunda yatırımcıya bilgi vermek ve yol göstermek.
- Basvurular hakkında ön inceleme yapmak.
- İş ve işlemler konusunda valiliğe ve genel sekreterliğe bilgi vermek.

Gelirler ve yönetilecek fonlar:

- Bir önceki yıl gerçekleşen genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından, vergi iadeleri ile mahalli idarelere ve fonlara aktarılan paylar düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden, binde beş oranında her yıl ayrılacak transfer ödeneğinden, Yüksek Planlama Kurulunca her bir ajans için nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre belirlenecek pay.
- Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar.
- Faaliyet gelirleri.

- Bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirleri üzerinden, bölgedeki il özel idareleri için; borçlanma, tahsisi mahiyetteki gelirler ile genel, katma ve özel bütçeli kuruluşlardan alınan yardım kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir, belediyeler için; borçlanma ve tahsisi mahiyetteki gelir kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay.
- Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının, bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin yüzde biri oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay.
- Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar.
- Bir önceki yıldan devreden gelirler.

Giderler:

- Plan, program ve proje giderleri.
- Proje ve faaliyet destekleme giderleri.
- Araştırma ve geliştirme giderleri.
- Tanıtım ve eğitim giderleri.
- Taşınır ve taşınmaz mal ile hizmet alım giderleri.
- Yönetim ve personel giderleri.
- Görevlerle ilgili diğer giderler.

Bütçe:

Ulusal ve bölgesel düzeyde plan ve programlara, Yüksek Planlama Kurulunca belirlenen ödenek tavanına ve yıllık çalışma programına göre hazırlanan bütçe, ajansın bütçe yılı içindeki gelir ve gider tahminlerini gösterir. Bütçe yılı takvim yılıdır. Bütçe dışı harcama yapılamaz.

Denetim:

Ajanslarda iç ve dış denetim yapılır. İç denetimde; ajansın faaliyetleri, hesapları, işlemleri ve performansı yönetim kurulu başkanı veya genel sekreter ile bir iç denetçi tarafından denetlenir. İç denetim raporları yönetim kuruluna ve kalkınma kuruluna sunulur. Dış denetimde; İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca müştereken belirlenecek esas ve usullere göre ajansın her

türlü hesap ve işlemleri, yönetim kurulu tarafından her yıl en geç mart ayında ve gerekli görülen hallerde her zaman Sermaye Piyasası Kurulu mevzuatına göre kurulmuş bağımsız denetim kuruluşlarına incelenir. Bağımsız dış denetim kuruluşları, hazırladıkları raporu eş zamanlı olarak İçişleri Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına sunar. Denetim sonucu suç teşkil eden hususlarla ilgili gerekli işlemleri yapmaya İçişleri Bakanlığı, performansla ilgili değerlendirmeleri yapmaya ve gerekli tedbirleri almaya Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı yetkilidir.

3.5.3. Türkiye’de Kalkınma Ajansı Çalışmaları

Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı, Çukurova Kalkınma Ajansı, Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKAP), Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) BKA girişim örnekleri arasındadır. Bu çalışmalar dışında 2008 yılında İstanbul, Konya, Samsun, Erzurum, Van, Gaziantep, Diyarbakır ve Mardin Kalkınma Ajansları kurulmuştur. Ancak henüz aktif durumda değillerdir (www.dpt.gov.tr). Böylece 23 ilde yeni Bölge Kalkınma Ajansı kurulmuştur.

3.5.3.1. Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı

Ege Bölgesini Geliştirme Vakfı (EGEV) bünyesinde oluşturulan bir kalkınma ajansıdır. Vakfın kurucu üyeleri başta İzmir Valiliği ve Büyükşehir Belediyesi olmak üzere İzmir’deki tüm odalar, İzmir Ticaret Borsası, İhracatçı Birlikleri, İzfaş, Egiad ve Gazeteciler Cemiyeti’dir. EGEV 1992 yılında İzmir ve Ege bölgesinin ekonomik gelişmesini hızlandırmak için yurtiçi ve yurtdışı yatırımcıların bölgeye ilgisini çekmek, tanıtmak, teşvik etmek ve bölgenin aynı amacı taşıyan diğer kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği yapma amacıyla kurulmuştur.

Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı (EBKA) kuruluş çalışmalarına 1993 yılında başlamıştır. EBKA bu aşamada Fransa’dan ve Avrupa’daki çeşitli kalkınma ajanslarından danışmanlık destek hizmetleri almıştır. EBKA’nın temelde iki ana stratejisi vardır. Bunlar; Türkiye’yi tanıtmak, İzmir’i ve Ege bölgesini tanıtmaktır.

EBKA’nın temel amaçları şu şekilde sıralanabilir; yerel yönetimlerin yetkilerinin

genişletilmesine ve mali özerklik kazanmalarına ön ayak olmak, yerel potansiyelleri değerlendirmeye yönelik olarak bölgesel çıkar, hedef ve amaçları belirlemek, bu hedefler çerçevesinde plan, proje ve stratejiler oluşturmak, bu plan, proje ve stratejilerin gerçekleştirilmesi yönündeki girişimleri sürdürmek, yabancı firmaların bölgedeki yatırımlarında teknik danışmanlık hizmeti vermek, bölge illerinin yatırım olanaklarını tespit etmek ve bu konuda yabancı yatırımcıya yönelik tanıtım dokümanları hazırlamak (www.egev.org).

3.5.3.2. GAP- GİDEM Projesi

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunun yürürlüğe girmesinden önce kurulan ve 2002 yılında faaliyetleri sona eren proje AB tarafından onaylanan finansman anlaşması ile beş yıl daha devam etmesi kararlaştırılmıştır.

GİDEM projesi GAP Bölgesi'nde bütünsel bir bölge kalkınmasının sağlanması ve sosyo-ekonomik eşitsizliklerin azaltılması programı çerçevesinde 15 Eylül 1997 tarihinde Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin illerinde faaliyete geçmişlerdir. GAP-GİDEM projelerin amacı, GAP Bölgesinde yatırım yapmak isteyen yerli ve yabancı yatırımcılara uygun yatırım alanlarının belirlenmesi, pazar, finansman ve teknik konuların araştırılması, yatırımcıların yönlendirilmesi, önfizibilite ve fizibilite etütlerinin yaptırılmasında yol gösterilmesi yatırım kaynaklarına ulaşırken girişimciye yol gösterilmesi, yerli ve yabancı ortak arama, girişimcilerin ihtiyaç duyduğu konularda eğitim programları ve iş gezileri düzenlenmesi, şirket kurulması, halka açılma konularında hizmet sunulması gibi danışmanlık hizmeti vermektir. Ancak GİDEM'lerin yerel girişimcilik ruhunu da ortaya çıkarıp, yatırımcıları doğru yatırımlara kanalize etmek gibi bir misyonu da bulunmaktadır (www.gap.gov.tr).

3.5.3.3. Doğu Anadolu Projesi (DAP)

Bu proje, bölgenin ekonomik potansiyelini harekete geçirmeyi amaçlamaktaydı. Bunun yanında; özel girişimciliğe dayalı sanayileşmeyi desteklemek, bölgede iş ve

yatırım ortamını geliştirmek, sanayileri ve şletmeleri yönlendirmek, yöreyi tanıtarak yatırımları söz konusu bölgeye çekmek, yatırımcı ve şletmeye finansman kolaylığı sağlamak, bölge sanayisinin şletmecilik, teknoloji ve verimlilik düzeyini arttırarak i ve dış pazarlarda rekabet gücünü yükseltmek gibi amaçları da bulunmaktadır.

3.5.4. Türkiye’de Yeni Kurulan Kalkınma Ajansları

Yeni BKA’lar 22 Kasım 2008 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Buna göre, TR 10: İstanbul, TR 52: Karaman- Konya, TR 83: Amasya-Samsun- Çorum- Tokat, TRA 1: Bayburt- Erzincan- Erzurum, TRB 2: Bitlis-Hakkari- Muş- Van, TRC 1: Adıyaman- Gaziantep- Kilis, TRC 2: Diyarbakır- şanlıurfa, TRC 3: Batman- Mardin- şırnak- Siirt Düzey 2 bölgelerini kapsamaktadır. Söz konusu BKA’lar Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuştur ancak henüz tam olarak faaliyete geçmemişlerdir. Bakanlar Kurulu, bu BKA’ların 5449 sayılı yasanın ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci maddelerine göre, idari yapısını, görev ve yetkilerini, personel sayılarını ve amaçlarını kararında belirtmiştir.

Buna göre, Kalkınma Kurulu, illerin dengeli şekilde temsilini sağlayacak yapıda toplam yüz üyeden oluşacaktır. Kalkınma kurulunda, kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşları temsil edilecektir. Kalkınma kurulunda illerin toplam ye sayıları, iki ilden oluşan Düzey 2 bölgeleri için 25, üç ilden oluşan Düzey 2 bölgeleri için 20, dört ilden oluşan Düzey 2 bölgeleri için ise 15 ye taban olarak kabul edilerek ve geriye kalan ye sayısı illerin 2007 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları doğrultusunda bölgedeki nüfus oranlarına göre dağıtılarak belirlenmiştir.

Bu belirlemede, ilgili valilik görüşleri ile söz konusu kuruluşların, il içindeki etki ve etkinlikleri, misyonları ve ili temsil yetenekleri, ilin ve bölgenin kalkınmasına sağlayabilecekleri muhtemel katkılar ve sahip oldukları ye sayıları gibi hususlar dikkate alınmıştır. Kalkınma kurulu yeleri, kararın yayımlandığı tarihten itibaren dört yıl için görev yapacaklardır. Bu srenin sonunda veya ihtiyaç duyulduğunda Bakanlar Kurulu, Kalkınma Kurulu’nda temsil edilecek kurum ve kuruluşları yeniden belirleyebilecektir.

Kalkınma Kurulunda temsili ön görülen kurum ve kuruluşlar, Kalkınma Kurulunda görev yapacak olan temsilcilerin adlarını, görevlerini eğitim durumlarını, yerleşim yeri bilgilerini ve istenecek diğer kişisel bilgileri, en geç üç hafta içinde valiliklere bildireceklerdir. Bu süre içinde temsilcilerini bildirmeyen kuruluşların Kalkınma Kurulu üyeliği sona erecektir. Ajanslarda ilk takvim yılı için en fazla 30 uzman personel, 6 destek personeli olmak üzere toplam 36 personel istihdam edilecektir.

3.5.4.1. Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA)

08.02.2006 tarih ve 26074 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 25.01.2006 tarih ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ve bu kanunun 3, 8 ve geçici 2.maddelerine göre 31.05.2006 tarihinde 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Adana-Mersin illerini kapsayacak şekilde ve Adana merkezli olarak kurulan Çukurova Kalkınma Ajansı, 17.07.2006 tarihinde ilk Yönetim Kurulu toplantısını yaparak faaliyetlerine başlamıştır. Daha sonra 07.08.2006 tarihinde Kalkınma Kurulu da ilk toplantısını yapmış, Genel Sekreter ise 17.10.2006 tarihinde Yönetim Kurulu kararı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın onayı ile görevine başlamıştır.

Çukurova Kalkınma Ajansının temel amaçları, ekonomik ve sosyal potansiyelin ortaya konularak bölge cazibesinin artırılması ve bölgenin gerek ulusal gerekse uluslararası arenada tanıtımının yapılması, bölgede üretim ve istihdamı artırabilecek özellikteki faaliyetlerin desteklenmesi, göçün etkin olarak yönetilmesi ve insan kaynakları kapasitesinin geliştirilmesi şeklinde saptanmıştır.

Bölgesel stratejilerin hazırlanmasına destek verecek olan Çukurova Kalkınma Ajansı, girişimciliğin desteklenmesi ve geliştirilmesi; kırsal ve yerel kalkınma faaliyetlerinin desteklenmesi; kamu, özel kesim ve STK'lar arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi rollerini üstlenmiştir. Bunların yanı sıra bölgenin iş ve yatırım imkânlarının tanıtımını da gerçekleştirecek olan Ajans, yatırımcıların izin ve ruhsat işlemleri tek elden takip edip sonuçlandıracaktır. AB fonları ve uluslararası fonların kullanılmasında da aracılık ve koordinasyon görevini yürütecek olan Ajans, hem araştırma ve veri tabanı oluşturma,

hem de izleme ve veri değerlendirme alanlarında da faaliyet göstermektedir.

Çukurova Kalkınma Ajansı 2007–2008 yıllarına ilişkin ön bölgesel gelişme planını hazırlamış ve bu plan da DPT müsteşarlığı tarafından onaylanmıştır. Çukurova Bölgesi Ön Bölgesel Gelişme Planı çerçevesinde öncelikle bölgeyle ilgili istatistiklerden faydalanılarak mevcut durumla ilgili saptamalarda bulunulmuştur. Bu saptamalar temel ekonomik ve sosyal gelişmişlik göstergeleri, insan kaynakları, tarım, sanayi, turizm ve enerji sektörleriyle ilgili göstergeler ve liman ve serbest bölgelerle ilgili veriler kullanılarak yapılmıştır.

Bölgesel stratejilerin hazırlanmasına destek verecek olan Çukurova Kalkınma Ajansı, girişimciliğin desteklenmesi ve geliştirilmesi; kırsal ve yerel kalkınma faaliyetlerinin desteklenmesi; kamu, özel kesim ve STK'lar arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi rollerini üstlenmiştir. Bunların yanı sıra bölgenin iş ve yatırım imkanlarının tanıtımını da gerçekleştirecek olan Ajans, yatırımcıların izin ve ruhsat işlemleri tek elden takip edip sonuçlandıracaktır. AB fonları ve uluslararası fonların kullanılmasında da aracılık ve koordinasyon görevini yürütecek olan Ajans, hem araştırma ve veri tabanı oluşturma, hem de izleme ve veri değerlendirme alanlarında da faaliyet göstermektedir.

Çukurova Kalkınma Ajansı, Adana ve Mersin illerindeki yerel potansiyeli harekete geçirmek amacı ile bölge kalkınmasına yönelik projeleri bütçesindeki gelir kalemlerinden oluşan fonlar ile hibe şeklinde destekleyecektir.

Çukurova Kalkınma Ajansı Mersin ve Adana'da birer tane yatırım destek ofisi açarak faaliyete geçirmiştir. Yatırım destek ofisleri, yerli ve yabancı sermayeyi çekmek, girişimciliği geliştirmek için kullanılan önemli araçlardan birisidir.

3.5.4.2. İzmir Kalkınma Ajansı

06.07.2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan "Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Çukurova Kalkınma Ajansı ile birlikte kurulan İzmir Kalkınma Ajansı ilk kalkınma kurulu toplantısını 04 Ağustos 2006 tarihinde gerçekleştirmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın 19.09.2006 tarihli ve 142 sayılı oluru ile Genel Sekreter atanmış ve göreve başlamıştır (www.izka.org.tr).

İzmir Kalkınma Ajansı'nın vizyonu, zengin doğal, tarihi ve kültürel kaynaklarını yenilikçilikle bütünleştiren, uluslar arası alanda rekabet gücüne sahip, hemşerilerine yüksek yaşam kalitesi sunan; yaşayanın, üretenin, ticaret yapanın ve ziyaret edenin vazgeçilmezi bir dünya metropolü olmak.

Bölgesel Strateji-Stratejik Amaçlar ve Hedefleri ise,

Stratejik Amaç 1: İşletmelerin Rekabet Gücünün Artırılması: Özellikle yenilikçi, dinamik ve yüksek katma değer yaratan sektörlerde olmak üzere kümelenme çalışmalarının desteklenmesi, işletmelerin AR-GE, yenilik, teknoloji değişim ve transferi konularında desteklenmesi; başta mükemmeliyet merkezleri, tekno-parklar olmak üzere üniversite sanayi işbirliğinin geliştirilmesi, başta yükselen sektörler olmak üzere girişimciliğin desteklenmesi, gerileyen sektörlerdeki işletmelerde dönüşümün sağlanması, KOBİ'lerin ihtiyaç duyduğu ihtisaslaşmış iş destek hizmetlerinin sunumu işletmelerdeki kalite ve verimliliği artırmak üzere uluslar arası teknik ve kalite standartlarına ulaşılması sağlanması.

Stratejik Amaç 2: Metropolitan Merkez Fonksiyonlarının Güçlendirilmesi: Kent markasının geliştirilmesi, iş ve yatırım imkanlarının ulusal ve uluslar arası düzeyde etkili bir şekilde tanıtımının sağlanması, yerli ve doğrudan yabancı yatırımların bölgeye çekilmesi, İzmir'in lojistik merkez özelliklerinin başta liman faaliyetlerinin geliştirilmesi, diğer ulaşım modlarıyla ağının kuvvetlendirilmesi olmak üzere gerekli faaliyetlerin desteklenmesi, özgün tarihi ve doğal değerler korunarak mevcut turizm faaliyetlerinin katma değerinin artırılması; başta sağlık, kent, kültür ve fuar turizmi olmak üzere farklı turizm faaliyetlerinin teşviki, yaşam kalitesini artıran kentsel çevre ve ulaşım altyapılarının geliştirilmesi, kamusal hizmetlerin kalitesinin ve etkinliğinin artırılması, kentsel yenileme ve rehabilitasyon çalışmalarının desteklenmesi, bölgesel rekabet gücünü artırmak ve il içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere yürütülecek araştırma ve çalışmaların desteklenmesi, yenilenebilir enerji veya temiz teknolojilerin teşvik edilmesi.

Stratejik Amaç 3: Beşeri ve Sosyal Sermayenin Geliştirilmesi: Mevcut işgücü piyasası ve işletmelerin gelecekteki taleplerini dikkate alan mesleki eğitim programlarının uygulanması, gerekli kurumsallaşmanın sağlanması, bilgi toplumu altyapısının oluşturulması için bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımının yaygınlaştırılması ve yaşam boyu öğrenim hizmetlerinin sunumu, kent kimliğinin ve kentlilik bilincinin geliştirilmesi, özellikle göçle gelen nüfusa yönelik olmak üzere; yoksullukla mücadele dezavantajlı grupların ve kadının eğitim düzeylerinin geliştirilmesi, istihdam edilebilirliğinin artırılması ve kente entegrasyonlarının sağlanması, kamu, özel kesim ve STK'lar arasında işbirliğinin geliştirilmesi, katılımcılığın, sivil toplum etkinliğinin artırılması, kurum ve kuruluşlarda proje hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme konularında kapasitenin artırılması, AB uyum sürecine dair eğitim çalışmalarının desteklenmesi.

Stratejik Amaç 4: Tarım ve Kırsal Kalkınmanın Sağlanması: Tarım ve gıda sektörlerinin rekabet gücünün artırılması, AR-GE çalışmalarının ve yenilikçi, modern teknoloji kullanımının desteklenmesi, bölgesel ve yöresel ürünlerin teşvik edilmesi, tanıtılması ve tescili, yerel ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması, el sanatları gibi faaliyetlerle kırsal ekonominin güçlendirilmesi ve çeşitlendirilmesi, organik tarım, süs bitkileri, fidancılık hayvancılık, su ürünleri, seracılık üretim dallarında üretimin ve pazarlama faaliyetlerinin desteklenmesi, alternatif ürünlerle tarımsal üretim faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi.

Ön Strateji belgesi başta Kalkınma Ajansı'na destek sağlanacak program ve projeler olmak üzere İzmir ilinde 2007-2008 yılları arasında bölgesel kalkınma amaçlı uygulanacak projeler için referans belge niteliğinde olacaktır. Kalkınma Ajanslarının bu strateji çerçevesinde yapacağı proje destekleri Kalkınma Ajansları Planlama Programlama ve Proje Destekleme Yönetmeliği çerçevesinde gerçekleştirilecektir. Desteklenen projeler ile bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve strateji kapsamına giren diğer projeler, Kalkınma Ajansı tarafından düzenli aralıklarla izlenecektir. İzleme ve değerlendirme sonuçları, Ön Strateji Belgesinde kaydedilen gelişmeleri göstermek üzere Ajans tarafından hazırlanacak 6 aylık izleme raporlarında yer alacaktır. Bu

raporda gelişmeler genel performans göstergeleri çerçevesinde ortaya konacak olup gerektiğinde yeni göstergelerin ilavesi ya da mevcutların değiştirilmesi yapılacaktır.

3.5.4.3. Mersin Kalkınma Ajansı

1886 yılında kurulan ve Türkiye'nin en eski odalarından biri olan Mersin Ticaret ve Sanayi Odası'nın bünyesinde 2002 yılı Haziran ayında faaliyete geçirilen Mersin Kalkınma Ajansının kurulma aşamasında, EURADA, Info Murcia, Shan-non ve Alsace Kalkınma Ajanslarından danışmanlık ve bilgi desteği alınmıştır. Bu ajansın temel amacı Mersin'in ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan canlanma ve gelişmesini sağlamak ve yaşam kalitesini yükseltmektir. Mersin Kalkınma Ajansının görevleri şöyle sıralanabilir:

Her türlü alt yapıyı geliştirmek, kamu kurum ve kuruluşlarını, uluslararası örgütleri ve sivil toplum örgütlerini yönenin gelişmesi için yönlendirmek ve yerel gelişme politikaları oluşturmak, stratejik araştırmalar yapmak, ulusal ve uluslararası yatırımcıları bölgeye çekmek, bilgi vermek ve rehberlik etmek, yabancı ve yerli firmalar arasında bilgi aktarımları yapmak, KOBİ'leri geliştirmek ve rekabet güçlerini arttırmak, dışa açılma faaliyetlerini desteklemek, karşılıklı ziyaretler, fuarlar ve iş delegasyonları planlamak Avrupa Birliği Yerel Bilgi Bürosu'nu işletmek ve AB ile entegrasyona destek vermek bilimsel, ekonomik, sosyal ve kültürel çalışmalar yapmak, konferans, seminer, açık oturum panel, sergi, festival vb. faaliyetleri organize etmek, Mersin'in gelişmesine yönelik bilgi bankası oluşturmak, bölge ve ajans ihtiyaçları için çeşitli dokümanları yayımlamak.

Mersin Kalkınma Ajansı, 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kurulması Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun çerçevesinde Çukurova Kalkınma Ajansı kurulunca ismini Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi (MEKİK) olarak değiştirerek faaliyetlerine devam etmektedir (www.mersin-ka.org).

Bölgesel Strateji-Vizyonu: Bölgenin vizyonu; bölgeye has, bölge kimliğini ortaya koyan, farklılıklarını ortaya çıkararak, bölgenin tüm aktörlerine yol gösteren bir bakış açısını içermesi gerekmektedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde bölgede iklimi, jeopolitik konumu itibarıyla, enerji, tarım, turizm, lojistik, dış ticarete dönük liman

ve serbest bölgesi ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, bölgeye başta doğu, ve güneydoğu illerinden olmak üzere civar illerden yapılan vasıfsız işgücü göçünün neden olduğu sosyo ekonomik sorunlar da dikkat çekmektedir. Bu faktörler dikkate alınarak bölge vizyonu aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

Bölgesel Strateji-Stratejik Amaçlar ve Hedefler: Bu vizyona ulaşmak için bölge stratejisi 3 temel bileşen üzerine inşa edilmiştir. Bu bileşenler;

1- Bölgenin cazibesinin artırılması: Bu kapsamda, altyapı, çevre, sanayinin teşviki, bölgenin tanıtımı, turizm ve AR-GE konularında destek sağlanacaktır.

2- Bölgenin insan kaynaklarının geliştirilmesi: Genel eğitim, mesleki ve teknik eğitim, istihdam geliştirme ve sosyal içerme.

3- Bölgede işletme sayısının artırılması ve mevcut işletmelerin rekabet gücünün yükseltilmesi: İşletmelerin desteklenmesi doğrudan ve dolaylı şekilde olmaktadır. Öncelikli alanlarda faaliyet gösteren girişimlere; hibe ve/veya kredi verilmesi teminat sağlanması ve risk sermayesi konulması finansal bakımdan doğrudan destekleme araçlarıdır. Buna karşılık finansal olmayan destekleme araçları ise; bilgi altyapısının oluşturulması, danışmanlık ve eğitim verilmesidir. Dolaylı destekleme unsurları: kalkınma ajansları, risk sermayesi şirketleri ve teknoloji transfer firmaları gibi aracı kuruluşlar yoluyla sağlanmaktadır. Ayrıca, girişimci merkezleri, kuluçka merkezleri, endüstri parkları ve bilim parkları yerel altyapı araçları olarak dolaylı destekleme araçlarıdır. Söz konusu bileşenler dikkate alınarak, bölgenin amaçları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

Stratejik Amaç 1: Bölgenin ekonomik ve sosyal potansiyeli ortaya konularak, ulusal ve uluslararası alanda tanıtımı yapılarak, bölgenin cazibesi ve yatırımları artırılacaktır. 2007 ve 2008 yıllarında, belediyelerin kentsel dönüşüm, yol, su, kanalizasyon ve çöp işleme gibi altyapı ve çevre gibi projelerinin etütleri desteklenecektir 2007 yılı sonuna kadar, mevcut fiziki ve teknik altyapı olanakları, sektör analizleri, insan kaynakları ve çeşitli kuruluşlar tarafından sağlanan aynı ve nakdi desteklerin bölgede tanıtımını yapmak üzere bir tanıtıcı rehber doküman çıkarılacaktır. 2007 ve 2008 yıllarında, sanayinin verim, kapasite, AR-GE, yüksek

katma değerli ürüne geçiş projelerine mali hibe desteği sağlanacaktır. 2008 yılı sonuna kadar, yurtiçinde ilk 100, yurtdışında ilk 500 arasına giren şirketlerden asgari 10 adedi ziyaret edilecek veya bölgeye gelmesi sağlanarak yerli ve yabancı sermaye yatırımları bölgeye çekilecektir.

Stratejik Amaç 2: Göçün etkin yönetimi sağlanarak, bölgenin insan kaynakları kapasitesi geliştirilecektir. 2007 ve 2008 yıllarında, okul öncesinden başlayarak her kademedeki eğitim kurumlarının bilim ve sanat merkezi, spor tesisi ve laboratuvar kurma projelerine hibe desteği sağlanacaktır. 2007 yılı sonuna kadar, bölgede öncelikli olarak insan kaynakları eğitim stratejisi çalışmasının yapılması için veri tabanlarının oluşturulması ve mesleki ve teknik eğitim stratejisi hazırlanmasına dönük projelere mali ve teknik destek sağlanacaktır. 2007 ve 2008 yıllarında, insan kaynaklarının geliştirilmesi amacıyla, KOBİ'lerin, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşlarının; istihdam edilebilirliği artırıcı mesleki ve teknik eğitim projelerine, mali ve/veya teknik destek sağlanacaktır. 2007 ve 2008 yıllarında, göç ile gelen nüfusun istihdam edilebilirliğini artırmak için 500 kişiye (%50'si kadın) uygulamalı mesleki ve teknik eğitim verilecektir.

Stratejik Amaç 3: Tarım ve kırsal kalkınma, turizm, lojistik ve enerji alanlarındaki girişimcilere finansal ve teknik destek sağlanacaktır. 2007 ve 2008 yıllarında, öncelikli olarak; tarım ve kırsal kalkınma, turizm, lojistik ve enerji alanlarındaki projelere mali destek sağlanacaktır. 2007 yılı sonuna kadar, bölgenin sosyo-ekonomik potansiyelini ortaya koyacak güncel verilerin ortaya konulması amacıyla araştırma yapılacaktır. 2007 ve 2008 yıllarında, yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda girişimcilere eğitim ve danışmanlık hizmetleri verilecektir. Girişimcilere dolaylı olarak destek olmak üzere, bölgedeki risk sermayesi şirketleri, teknoloji transfer firmaları, girişimci merkezleri, kuluçka merkezleri, teknoloji geliştirme bölgelerinin projelerine mali ve/veya teknik destek verilecektir.

Bölgenin kendi çevresindeki iller ve ülkemiz için ciddi bir limanın olması ithalat ve ihracat için lojistik, ulaştırma ve liman hizmetleri ve dış ticaret eğitiminin geliştirilmesini gerektirmektedir. Ayrıca bölgede tarım ve kırsal kalkınma ile turizm

bölgenin gelişmesinde önemli bir gelecek vaat etmektedir. Ancak, civar iller ve Doğu ve Güneydoğudan alınan yoğun göç nedeniyle şehre gelen insanların neden olduğu sosyal problemler nedeniyle bunların bölgeye adaptasyonu ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, bölgeye gelen çok sayıda niteliksiz işgücüne meslek kazandırılması, sokak çocukları ve özürülülerin topluma entegre edilerek yaşam kalitelerinin yükseltilmesi gerekmektedir. Desteklerin sağlanmasında, doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki farklı mekanizma kullanılacaktır. Doğrudan destek kapsamında projelere hibe şeklinde finansal destek sağlanacaktır. Dolaylı destek mekanizması içerisinde, girişimlere üretim, tanıtım, yatırım, finansman, ithalat, ihracat vb. konularda teknik destek sağlanacaktır.

Bölge stratejisinin hazırlanmasından, uygulamadan ve izlenmesinden sorumlu kuruluş olan Çukurova Kalkınma Ajansı, 2006 yılında başladığı kurumlaşma ve kurumsallaşma çalışmalarına 2007 yılında da devam edecektir. Bu çerçevede; kurumun faaliyet göstereceği merkez ve Yatırım Destek Ofisi binalarının temini, istihdam edilecek kurum personelinin işe alınması ve eğitimi sağlanacaktır. Çukurova Kalkınma Ajansı, görevleri, faaliyetleri ve sağlayacağı destekler hususunda bölgede bulunan kamu, özel kesim ve STK'lar bilgilendirilecektir. Bu kapsamda; Ajans hazırlayacağı proje başvuru rehberinden sonra proje teklif çağrısına çıkacaktır. Ajans kendisine teklif edilecek projeleri bağımsız değerlendiricilere incelettirecek ve uygun görülen projelere hibe desteği sağlayacaktır. Her yıl Ajans bütçesinden, ön stratejide belirlenen alanlardaki projelere yaklaşık 25 milyon YTL hibe desteği sağlanacaktır.

3.6. Cumhuriyetten Günümüze Trakya'da Bölge Kalkınma Politikaları

1934 yılında projelerini uygulamaya koyma çalışmalarına başlayan Trakya Umumi Müfettişliği ile Trakya'da bölge kalkınma politikaları başlamıştır. 1960'lı yıllarda başlayan planlı dönemle birlikte İstanbul'da artan sanayileşmenin yakın ve civar bölgelere taşınması politikası ile Trakya Bölgesi sanayileşme ve kalkınma sürecine girmiştir. 1990 sonrasında da devam eden bu sürece, sınırötesi kalkınma politikaları ve Bölge Kalkınma Ajansı kurulma projeleri katılmıştır. Batı Marmara

Düzyer 1 bölgesinde yer alan, Tekirdağ Düzyer 2 bölgesine dahil edilen merkezi Tekirdağ olan ve Tekirdağ, Edirne, Kırklareli illerini kapsayan Tekirdağ Bölge Kalkınma Ajansı çalışmalarını sürdürmektedir.

3.6.1. Umumi Müfettişlik

Bölge yönetimi ilk kez Türkiye'de Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında (1927) çıkarılan 1164 sayılı yasayla öngörölmüşü. Açıklanan gerekçe, yönetim düzeneğinin tam verim sağlayamayışı yönündeydi. Doğal, toplumsal, ekonomik gerekçeleri illeri iklim, doğa, siyasa ve ekonomi açısından "yaşayış birliğı gösteren" bölgelerde toplamannın, birbirlerini tamamlayacak bir örgüt kurmanın yararlı olacağı belirtiliyordu. Önce Elazığ, Urfa, Bitlis (Muş), Van, Hakkari, Diyarbakır, Siirt, Mardin (sonradan Ağrı da eklendi) illerini içeren Genel Müfettişlik\Umumi Müfettişlik 1928'de Diyarbakır'da çalışmaya başlamıştı. 1934'te özeğı Edirne ile Kırklareli, Tekirdağ ve Çanakkale illerini kapsayan II. (Trakya) Genel Müfettişliğı, 1935'te özeğı Erzurum ile Rize, Trabzon, Gümüşhane, Erzincan ve Ağrı illerini kapsayan III. Genel Müfettişlik kuruldu. 1936'da Elazığ özek olmak üzere Tunceli ve Bingöl IV. Genel Müfettişliğıe bağlandı. Trakya'da genel müfettiş, vali Kazım Dirik'in köycülük çalışmaları dışında, genel müfettişlikler, yönetim yaşamımızda bölgesel kalkınmadan çok kolluk, güvenlik işleri ağır basan bir deneyim olmuştur. Çok partili yaşama geçilmesiyle (1949'da) varlıklarına son verilmiştir (Geray, 2009: 303).

3.6.1.1. Trakya Umumi Müfettişliğı

Bayındırlık ve iskan bakımından önem teşkil eden Edirne, Kırklareli, Çanakkale ve Tekirdağ illerinde, bayındırlık ve iskan işlerinin yürütülebilmesi amacıyla 19 Şubat 1934 tarih ve 2-150 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kurulan Trakya Umumi Müfettişliğıne İbrahim Tali Öngören tayin edilmiş ve Nisan 1934'te söz konusu Umumi Müfettişlik çalışmalarına başlamıştır. Trakya Umumi Müfettişliğı sadece bir kararname ile oluşturulmuştur. Kararnamenin üslubu, yeni Müfettişliğın daha ziyade bayındırlık ve iskan sorunları ile ilgilenmiş olduğı izlenimini vermiştir (Koçak, 2003: 128).

Kısa bir süre sonra Trakya Umumi Müfettişliği\ İkinci Umumi Müfettişliği Müşavirliklerinin Teşkilat Kadroları Hakkında Kanun Tasarısı, TBMM tarafından 25 Aralık 1935'te benimsenmiştir. Hükümet tarafından hazırlanan tasarının gerekçesinde, Trakya Umumi Müfettişliği'nin kadrolarının genişletilmesi gereği duyulmuştur. Kadro genişletme sebebi olarak ise, öncelikle köy ve köycülük ve köy kalkınması projelerinden söz edilmiştir. Trakya bölgesinin ekonomik özellikleri göz önüne alındığında tarım yüzdesinin bir hayli büyük bir dilimi kapsadığı görülmektedir. Bu nedenle kalkınmada önceliği köylerin alması da kaçınılmaz olmuştur.

Trakya Umumi Müfettişliği'nin görev ve yetkilerine ilişkin raporunda umumi müfettişlerin görevleri belirtilmiştir buna göre:

- 1777 nolu kanunun üçüncü maddesi ile Vekillere verilen memurları vekalet altına alma
- 1777 nolu kanunun birinci maddesinin (b) fıkrasının izahındaki Vekiller ve Valilerin tevbih ve ihtar verebilme
- Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 148.maddesi ile Adliye Vekilliği'ne verilen hukuku amme davası tahrik edebilme
- Evkaf Umum Müdürlüğü ve Diyanet işleri Riyaseti'ne merbut memurlar hakkında da Vekalet emrine alma, ihtar ve tevbih verilme yetkileriyle techizini ve ayrıca Umumi Müfettişlerin vazife ve yetkilerine aid talimatnamenin 11.maddesinin (h) fıkrası ile Umumi Müfettişliğe verilen işten el çektirme yetkisinin yalnız asayişçe mahzur görülen ahvale münhasır kılınmayıp, idareten de bu yetkinin istimali esasının kabul edilmesi

Trakya Umumi Müfettişliği'nin bayındırlık hizmeti, sosyal ve ekonomik sorunları üzerinde de durulmaktadır. Buna göre: Parti başkanlığının Vali üzerinden yer alması, başlamış bayındırlık hizmetleri için gerekli ve yeterli para yardımının yapılamamış olması, mahalli idarelerle ilgili yetki, görev ve ekonomik yetersizliklerin devam

etmesi, köylerin sorunları ve gelişmeleri önündeki engellerin kaldırılması için köy inceleme vasıtaları yetersizliği, özellikle Edirne'nin turizm açısından gelişimin önünün açık olduğu ancak gelen turist kabilelerinin konaklamaları için gerekli otel ve benzeri barınma yerlerinin yapılamaması, Trakya bölgesinin ekonomisinin çoğunlukla tarıma dayalı olduğu bunun geliştirilmesi için yeterli kaynak aktarılamadığı, söz konusu bölgede ticaretin çoğunlukla Yahudilerin elinde olduğu bölgenin kalkınabilmesi ve gelişebilmesi için Yahudilere baskı yapılmasından ziyade, mutabakata varılabilmesi için gerekli tüm araçların sağlanmasında zorluk çekilmesi gibi çeşitli aksaklıkların yaşandığı belirtilmiştir.

Trakya Umumi Müfettişi Kazım Dirik, 7 Ocak 1936'da Edirne'den Başbakanlık Müsteşarlığına hitaben kaleme aldığı raporunda (Koçak, 2003: 145): "Trakya'nın kalkınmasını devlet bakımından kolaylaştıracak olan Köy Bürosunun Trakya köylerine gönderdiği köy bütçelerinden örnekler sunuluyordu. Hazırlanmakta olan Trakya köylerinin beş yıllık kalkınma programı uygulamalarına başlanması öngörülmüştür. Trakya Umumi Müfettişliği Köy Bürosu raporunda, bayındırlık, tarım, veterinerlik, ekonomi ve kültür alanlarında önemli projeler gerçekleştirileceği" belirtilmiştir.

3.6.1.2. Trakya Umumi Müfettişliğinde Köy Bürosu Projeleri

Atatürk, TBMM'nin 1935 yılı açılış söylevinde yurttaki köy ve köycülüğün önemle ele alınmasının gereğine işaret etmiştir. Dört yıl önce uygulama çalışmalarına başlanan İzmir Vilayetinde Köy Büroları proje çalışmalarında güzel ve verimli sonuçlar elde edilmiştir. Trakya'da şimdiye kadar yaptırılan tetkikatta toprak, iklim ve coğrafi durum bakımından İzmir'de tatbik sahası bulunan ve iyi neticeler veren bu gelişme Trakya'nın ekonomik kalkınmasını temin yolunda ilk adımlardan biri niteliğine sahiptir. Böylece köylerde istihsal, satış ve istihlak tarzlarını düzenlemek ve Sağlık, Kültür, Tarım ve Bayındırlık işlerini planlaştırarak yürütmek maksadıyla Köy Büroları açmak zaruri görülmüştür.

Kamutay kararı ile Trakya'da uygulanan köycülük kalkınması ve bunu işleten köy bürolarının başarılı olacağı beklenmiştir. İşte Trakya'nın kalkınma programı bu

kapsamda hazırlanmış, köylünün isteğine varlığıyla kapasitesine uygun ve en pratik bir durumla ortaya konmuştur. Bu programın uygulanması herkes için ulusal ve yükümsel bir ödev olarak belirlenmiştir. Bu programın uygulanmasında göz önünde bulundurulması gerekenler şöyledir (Koçak, 2003: 142-143):

- Para ve imece durumu dar olan yıllarda bir köyün programında gerilik olarsa bu da ancak Valiliğin incelemesi ve onaylaması ile geri yıllara alınabilir. Umumi Müfettişliğe de bildirilir. Böyle köylerin programı beş değil on yıla bile sığdırılabilir; ancak değişmeyen bir iş varsa o da kalkınma plan ve programının dışında tek bir köyün bile kalmamasıdır.
- Köy İşyarlarına verilecek aylık ve yıllıkların ne aşırı ne de kısır ve köy yükünün aşkın olmamasına ve bu yükü en çok hafifletecek olan köy manevi şahsiyetleri adına her köy için ektirilecek tarlaların verimli olmasına ve bu usulden şaşmamak.
- Köylüye yol, okul ve ne olursa olsun verilecek el ve kol imecisinin, onun kendi tarlasına bağlı olmadığı günlerde istenmek.
- Bugün yalnız kendisini değil; çocuklarını, torunlarını dahi geleceği hazırlamak ve aydınlık bir devir açmak için üzerine yük alan köylümüze gönül isteğiyle seve seve ve sindire sindire iş verilmek.
- Köylü sempatisini elde tutarak onlarla sık sık anlaşıp koklaşmak ve Atatürk Rejiminin halkçılık ruhundan onlara her an bir şey kazandırmak.

1936, 1937, 1938, 1939 ve 1940 Yılı Programları

Bu beş yıllık süreci kapsayan köy ve köycülüğün gelişimine katkıda bulunmak amacıyla hazırlanmış programda ekonomi ve tarım, sağlık, kültür ve bayındırlık projeleri yer almıştır.

1-Köy yollarının satın alınması

Eksiklikler 1937, 1938, 1939 yılları sonunda bitmiş olacaktır. Geçit vermeyen yol parçaları taşla döşenecektir. Bu arada köyler yol avadanlıkları da

alacaklar ve 1937 yılı sonunda bu gereceğin alınması bitmiş olacaktır. (Vilayetler hususi bütçelerinden büyüyecek köprülere yardım etmektedir).

3-Köy konağı

Köy odası olmayan büyük köyler 1936 yılı içinde yeni köy odası yapısına başlayacak ve 1937 yılı içinde yapısını bitirmiş bulunacaktır. Küçük köyler yapı işini 1938 yılı içinde bitireceklerdir.

5-Köyü yangın zamanı söndürme

Kazma, kürek, balta, kanca, kova gibi avadanlıklar büyük ve örnek köylerde 1936 yılı içinde alınır. Küçük köyler eksiklerini 1937 içinde tamamlayacaklardır.

6-Köy postaları ve posta kutuları

Bunlar istenilen işler arasındadır. Köylerin kapasitesine ve isteklerine köy ihtiyaç ve şartlarına göre kurulur. Fakat haftalarca postası olmayan köylerin sorumlu bir işyari olmalıdır. Köy korucuları bu işe yetmez. Atı, çantası, kılık kıyafeti olmalı ve devlet posta yerlerinde adı, sanı ve imzası tanınmalıdır.

7-Cumurluk ve benzeri alanı, Atatürk anıtı veya Memetçik andacı

Her köyde Cumurluk alanı olacaktır. Alanda bir bayrak diğeri bulunacak, tören ve pazar günleri bayrak çekilecektir. Andaç: Bunlar devrimin büyük

anlamını ve ulusal benliği kabartan ve başları dimdik tutan andaçlardır. Bunlardır ki; büyük küçük her kişinin ve budunun her gün ve gece adını ve inancını yürekte gelen hızla şahlandırır ve kurtarıcılara, bilginlere karşı öz borcunu andırır. Eksikleri 1937 de bitmiş olacaktır.

8-Çocuk spor alanı

Büyük ve örnek köylerde yapılacaktır. 1936 da başlar, 1938 içinde bitirilir. Çocuklar hava, güneş ve spor faydaları ile canlanır, kültür kudreti artar.

9-Gençler için spor alanı

Para ve imece yardım ile yapılır. 1936 da başlar, 1937 de bitirilir.

10-Köy telefonları

Büyükçe zengin köylerden başlamak, küçük ve yoksul köyleri de bu iş için birer birlik şeklinde bir araya getirmekle ortaklaşa para ve imece ile yaptırılır. 1936 da başlayacak olan bu iş 1938 yılı sonunda her halde tamamlanmış olacaktır. Devletin ve köylünün güveni buna bağlıdır. Makine ve telefon kabloları bir örnekten kullanılacaktır. Ordu telefon hatlarında kullanılan gerece köy telefon makine ve gereçlerinin uygun olarak alınması yükümseldir.

11-Köy ve civarını gezici projeksiyonu, öğretici

Köy öğretici ve gezici sinema ve projeksiyon filmleri Umumi Müfetişlikçe Berlin'den (Ufa) markasile alınmıştır. 1936 yaz yıl çağında gezmeye

filmler

başlayacaktır. (Sağlık, iskan, kültür, tarım, ekonomi, bayındırlık filmleri gösterilecektir). Ve makine gezerken köylerin toplanacağı yerleri haber verilecektir. Büyük ve küçük köyler bu iş için bütçelerine her yıl işletme ve film masrafına karşılık olarak 3-5 lira para koyacaklardır.

12-Köy radyoları

En büyük ve en zengin köylerde 1936-1937-1938 de alınacaktır. 1936 yılında hangi köylere alınacaksa bu köylerin adları Umum Müfettişliğe bildirilecektir. On köyün birisi olsa bütün köyler donanır demektir.

13-Köy ırmak suları ve varageleler

Irmak geçitleri kenarındaki büyük köyler içindir. Taşıma işlerinden az bir ücret alınırsa köye gelir olur. Su taşkınlıklarında ve taşıma işlerinde halka ve sırasında ordumuzun işlerine yardım edilmiş olur.

Ekonomi ve Tarım Alanında Gelişmeler**1-Tavuk istasyonları**

Büyük ve örnek köylerde bu yıldan başlayacak ve beş seneye ayrılan bir programla yürütülecektir. Tavuk istasyonlarını açmaktan maksat Trakya'da tavuk cinsini ıslah, çok yumurta yumurtalar ve bol et verir tavuk cinslerini verimsiz, yerli cinslerin yerine koymak ve bunun içinde düzgün bir programla bu işi başarmaktır.

- 2-Fenni arı kovanları** Arı yetiştiren her köyde 50-60 kilo bal yapan fenni Dadanblad kovanlarından birkaç tane yaptırılacak ve arı besleyen köyler için kara kovanlar yerine 5 yıl içinde geçirilmesi en sağlam işlerden sayılacaktır
- 3-Tavşan istasyonları** Yalnız büyük ve örnek köylerde yapılacak ve Ankara ve Hollanda mavi cins tavşanı yetiştirilecektir. Eti, tüyü, derisi para getiren bunlar en iyi ve verimlidir. Batı köylüsünü zengin eden bu iş bizde henüz başlamıştır. Beş yıla sığacak bir programla yönetilecek ve her yıl eksikliği tamamlanacaktır.
- 4-Cins at, boğa, eşek aygırları satın alınması** Bozuk döl alınması yasaktır. Umumi Müfettişlik ve Tarım Bakanlığına sorulacak ve 1936 dan itibaren köy paraları Ziraat Bankalarına yatırılacaktır. Cins at ve eşek aygırları ortaklaşa alınır. Ortak köyler 10-15 lira verirler ve aygırlar bu ortak köylerin malı olur. Her köye sığır hayvanlarının sayısına göre boğa da alınır. Devletin Trakya için büyük planı bu yıl başlamıştır.
- 5-Evcil domuz yetiştirmek.** Köylüye büyük para getirir. İstanbul'da ve dış piyasalara vapurla ve soğuk hava mahzenleriyle yillanır ve sürülür. Ehli domuzlar Lüleburgar-Sarmısaklı çiftliğinde olduğu gibi yetiştirilir.

6-Aşım durağı (Sıfat istasyonu) için Tarım Bakanlığı köy bölgeleri için tip vermiştir.

Büyük merkezlerde ve baytar yakın olan yerlerde köy damızlığı olan at, eşek aygırları aşım durağı, köylerin ve birleşik bölgenin malıdır. Köyler imece ile yapar ve gereç ve kerestesini iş bölümü ile çeker. Ve yine ortaklaşa küçük el emeği ile ve Umumi Müfettişliğin göndereceği tipte yaparlar. Hayvanların yiyecekleri ya köy bütçelerinden verilecek küçük paralarla veya ayıracakları ot, arpa, yulaf, yonca, saman gibi ürünle beslenir ve mir de bakıcı seyis ve eğer havanlar çok ise yamak tutulur. Bunların bir kısmına para, bir kısmına da ürün verilir.

7-Yabani ve zararlı ağaçların aşılınması, köy kavaklıklarının kurulması, yol ve tarla boylarının ağaçlanması

Her yıl devam eder. Umumi Müfettişlikten verilmiş ağaçlanma planına göre kovalanır ve başarılı. Köylerin yalnız veya birbiriyle ve belediyelerle birleşerek hareketi uygundur.

8-Köy sandığına gelir için ortamalı tarlalarının bir miktarının ektirilmesi veya meyve fidanlıkları üretilmesi

Hiç sorulmadan köy kararı ile yükümsel işler arasına konacaktır. Bu tedbir köylüyü salma yükünden bir derece kurtaracağı, hiç değilse bu yükü hafifletmeğe yarayacağı için bütün köylere her yıl esaslı bir yüküm olarak verilmiştir.

9- Köy Fidanlıkları

Meyveli, meyvesiz, cins ve aşılı fidanlar yetiştirmek, dağıtmak ve köyün sulak yerlerini, meydanlarını

ağaçlamaktan ibaret olan bu iş 1936 da başlar ve devam eder. Her köy için yükümseldir. Yabani zeytin, ahlat, yabani erik, yabani elmalara, çitlenbik ve benzerlerine aşı yapılmalıdır.

10-Köy fidanlıkları ve aşılama işleri

Köyün tarım ve orman işyarlarının gösterecekleri uygun yerlerde 1936 da başlar. Ve devam eder. Umumi Müfettişlikten gönderilen ağaçlanma planı bu iş için dahi kılavuzdur. Trakya için temelli bir iş ve plandır.

11-Köy çayırıkları ve yoncalıklar

Sulak köylerde yapma çayırlar, yoncalıklar tırfil, Sudan çayırı gibi çayırıklar tarım işyarlarının ve bölge agronomlarının kılavuzluğu ile 1936 da başlar ve devam eder.

12-Şehitler andacı koruluğu

Köyde Büyük Harpte ve Erginlik Savaşında şehit düşenleri saygı ile anmak ve yaşatmak için köyün en iyi yerinde meyveli, meyvesiz ağaçlardan düzgün koruluklar yapılacak ve ağaçlara şehitlerin adı, sanı ve şehit olduğu yeri gösterir küçük etiketler konulacak ve 1940 yılı sonuna kadar bunların çevreleri, yolları, bellilik levhaları takılmış, içlerinin düzeni bitmiş olacaktır. Bu işler için doğruca Orman ve Ziraat müdürleri ile de haberleşmelidir.

- 13-Cins tohumları ve köy ürünlerini korumak** Toplanan ürünlerin ve alınan makinelerin korunması için yapılacaktır. 1937 de tamamlanacaktır.
- 14-(Maro) kalbur ve ot, saman balya makinesi almak** Toplu (kollektif) işlerdendir. Büyük ve zengin köyler birlik yaparak alırlar merkezi bir köyde saklanır, bu köylerin ortaklaşa malı olur. Makinelere faydalanmak yolu tarım işyerinin kılavuzluğu ile yürütülecek bir astüzük ile saptanır. Astüzüğü Valilikler yapar.
- 15-Petek ve Balmumu makineleri almak** Arı yetiştiren köyler birleşerek ortaklaşa alacaklardır. Petek makinesi ortak köylerin birinde bulundurulacak ve yedek mum saklanacak, bu makinelerle yapılacak petekler arıların yorulmadan bal vermesine yarayacaktır. Umumi Müfettişlik arı ustaları gezecek ve bunlar için bastırılacak küçük kitapçıklar her köyün okuma odasına yollanacaktır. Verimsiz ve hastalıklara tutulan, kurağa ve uzun kışa dayanıksız kara kovanlar yavaş yavaş kaldırılacaktır.
- 16-Yağ, Yoğur ve Peynir makineleri satın almak** Sütçülük, yağcılık, peynircilik yapmakta ve yapmağa kapasitesi olan köyler birlik yaparak bu makineleri kollektif işler arasında satın alacaklardır.
- 17- Lonca ve Hal** Pazar açan büyük köylerde yiyecek, giyecek gibi şeylerin açıkta ve toprak üstüne serilerek satılmasını yasak etmek için yapılır. Bu şekilde Pazar kuran köylerde 1936 da başlar, 1937, 1938 de arkası alınır.

- 18- Fenni Nalbant** Ordunun tezkere ve belgisini almış nalbant ustalarından 4-5 köy için bir usta tutulacaktır.
- 19-Tarım/bayındırlık ve Kredi kooperatifleriyle satış kooperatiflerine ve diğer ürün kooperatiflerine bağlanma** Kooperatifler üretim (istihsal), yoğaltım (istihlak) bakımından ve bütün ürünlere göre kurulur. (Peynircilik, bağcılık, şarapçılık, yaş meyvecilik, kozacılık, kavunculuk deniz, nehir veya göl kıyılarındaki köyler için balıkçılık, davarcılık ve diğer tarım ürünleri kooperatifleri...) gibi bu yıl 90 tarım kredi, 12 satış kredi kooperatifi üzerinde çalışılacaktır.
- 20-Büyük ve kalabalık köyler çevresinde sergiler ve hayvan panayırıları açmak. Ve bunları temiz ve sağlık yasalarına uygun bulundurmak** Panayır kurulan köyler içindir. Eksikleri 1936 da bitirilmiş olacaktır.
- 21-Yel değirmeni veya küçük veya küçük sayılabilecek fabrika mandıralar** Yalnız büyük köyler ile çevresindeki köyler için birlik mandıralar, motorlu veya yel değirmeni ile un, susam, zeytinyağı, nişasta yapan küçük fabrikalar kurulur. Bunlar kollektifte olabilir.

3.6.2. Planlı Dönemde Trakya'da Bölgesel Kalkınma¹

İstanbul batıda E-5 boyunca yoğunlaşarak ilerlemiş ve Silivri'ye dayanmıştır. Doğuda Kartal, Maltepe, Tuzla, Yakacık, Çayırova, Gebze yönünde yoğunlaşarak ilerlemiştir. Mevcut sanayi alanlarında kurulan işletmeler küçük işletmeler olup, daha çok işçi yoğun, az alan, fazla katlı kullanışlar iken, yeni sanayi bölgesinde kurulanlar, özellikle doğu yakasında, teknoloji ve kapital yoğun, daha fazla alan ve enerji kullanan büyük endüstrilerdir. Bu dönemde İstanbul çevresinde sanayi tesislerinin Trakya ve İzmit doğrultusunda çoğaldıkları dönemdir. Bu yayılmanın temel faktörü; sanayinin altyapı ve sosyal tesisler yönünden İstanbul'a yakınlığı yanında, uygun ve ucuz arsa ile ulaşım kolaylığıdır.

1969 da kurulan İstanbul Nazım Plan Bürosu tarafından 1971 yılında Nazım Plan Raporu, 1973 yılında da 1/25 000 ölçekli İstanbul Nazım planı ve raporu hazırlanmış ve büronun Dünya Bankası uzmanları ile birlikte başlatılan ve 1976'da sonuçlandırılan "*İstanbul Şehirsel Gelişme Projesi*" geliştirilmiştir. Bu projede sanayinin bölge ölçeğinde desantralize edileceği, Metropolitan alan içinde uygun sanayilerin seçimi sırasında fazla miktarda hava ve su kirliliği tehlikesi, trafik sorunu ve su sıkıntısının dikkate alınması, çok su tüketen tekstil ve benzeri sanayinin acilen İstanbul dışına nakledilmesi ve İstanbul için gerekli olan gelişmiş teknolojiye sahip birimlerin gelişmesinin sağlanması ön görülmüştür. Daha sonra geliştirilen bu stratejileri içeren plan taslağı ve 1/50 bin ölçekli *İstanbul Metropolitan Alan Nazım İmar Planı* hazırlanmıştır. Ve Bakanlık tarafından 29.7.1980 tarihinde onanmıştır.

1980'li yıllarda ise İstanbul Metropolitan alanı özellikle 1950'lerden sonra halkalar halinde genişleyerek, 1970-75 döneminde Silivri-Gebze sınırları arasında merkezde 50 Km yarıçaplı bir alanı kapsar iken, bu sınırlar 1980'de 60 km. lik yarıçaplı bir alanı kapsar hale gelmiştir. Sınırlar batıda Tekirdağ ile Kınalıköprü ile doğuda Hereke sınırına dayanmıştır.

---

¹ Necla Yıkılmaz, "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Bölgesel Planlama", *Trakya'da Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu III Bildiriler Kitabı*, Sayı 240, Edirne, 2000, s.25-42. Bu makaleden esinlenilerek tarafımdan derlenmiştir.

1990 sonrası dönemde, Türkiye'nin ekonomik açıdan kalbi olan Marmara Bölgesinde hizmet ve sanayi kısımlarında büyük bir yoğunlaşma görülmektedir. Özellikle İstanbul'daki sanayinin çok fazla yoğunlaşması sonucunda sanayi alanları İstanbul'un etki alanı içinde yer alan bölgelere doğru kaymıştır. Ulaşım arterlerine, enerjiye pazara yakınlık, yeterli ve ucuz arsa, hammaddeye yakınlık gibi kriterler yer seçimini etkilemektedir. Özellikle büyük ve ucuz arsa, büyük endüstrinin İstanbul'dan çıkmasını, sağlamaktadır. Öte yandan nitelikli işgücü gereksinimi ve İstanbul'un kendi başına büyük bir pazar oluşu, endüstrinin İstanbul'dan fazla uzaklaşmasını önlemektedir. Endüstrinin bu nedenle metropoliten bölgede dengelenmesi öngörülmektedir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın "Metropollerle İlgili Düzenlemeler", bölümde, İstanbul için öngörülen, ancak Trakya bölgesi ile yakından ilgili bir konu da yer almaktadır. Buna göre, İstanbul ve çevresinde önemli bir sorun haline gelen sanayi tesislerinin bölge dışına taşınması İstanbul ili ve çevresinde, sanayi yoğunluğunun azaltılması ve bazı sektörlerde yatırım teşviklerinin sınırlandırılması öngörülmektedir. Bu dönemde planlar ile önerilen sanayi alanları yeterli olmadığından, gelişmeler planlama sınırları dışındaki bölgelere kaymıştır.

3.6.3. Trakya Alt Bölgesi Bölgesel Kalkınma Politikası²

Trakya Alt Bölgesi Asya ve Avrupa arasında zorunlu bir kara ulaşımı ile doğal bir geçit görevi üstlenmektedir. Bu niteliği, ülke politikası açısından uzunca bir dönem bölge gelişiminde frenleyici bir faktör olarak ele alınmıştır. Öte yandan İstanbul metropolünün hızlı gelişimi de Trakya için boşaltıcı bir etki yapmıştır. Ancak son yıllarda İstanbul'un sanayi kenti kimliğinin giderek bir hizmet ve kültür kenti kimliğine dönüşmesi bağlamında İstanbul'da yer alan ve genişleme olanağı bulamayan sanayi faaliyetlerinin İstanbul dışında doğu-batı yönünde geliştirilmesi politikaları gündeme gelmiştir.

---

² Ferhan Gezici, "Türkiye ve Trakya Bölgesi İçin Bölge Planlamanın Önemi", *Trakya'da Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu II Bildiriler Kitabı*, Sayı 183, arsiv.mmo.org.tr/pdf/00000782.pdf, (06.07.09). Bu makaleden esinlenilerek tarafımdan derlenmiştir.

Bu politikalar ve teşvikler doğrultusunda Trakya'da, özellikle E-5 karayolu üzerinde ve yakın çevresinde sanayi yoğunlaşmaya başlamıştır. Trakya Alt Bölgesinin temel ekonomisi tarıma dayalı olduğundan, sanayi yapısını da tarımla ilişkisini kurarak tanımlamak mümkündür. Buna göre alt bölgede yer alan sanayi kuruluşlarını,

i) Tarımsal girdileri kullanan sanayiler,

ii) Tarımsal olmayan girdileri kullanan sanayiler şeklinde ikiye ayırabiliriz.

Tarımsal girdileri kullanan sanayiler çoğunlukla yerel sermayeye dayalı ve gıda alt sektöründe üretim yapan kuruluşlardır. Tarımsal olmayan girdileri kullanan sanayiler ise yine bölgedeki kaynakları hammadde olarak kullanan sanayiler ve bölge ile hammadde ilişkisi olmayan sanayiler olarak ele alınabilir. Yerel kaynakları kullanmayan dokuma, metal eşya kimya ve metal ana sanayi kollarındaki kuruluşlar, özellikle 1970'den sonra bölgeye gelmiştir.

İstanbul'daki büyük sanayi kuruluşlarının genişlemesi şeklinde gerçekleşen bu yatırımlar, teşviklerle yapılan yatırım indirimlerine ve yerel olmayan sermayeye dayanmaktadır. Bölge genelinde 1975-85 arası on yıllık süreçte sanayi istihdamı iki kattan fazla artarken, özellikle gıda sanayi ile dokuma-giyim sanayi istihdam yönünden, hem mutlak değer hem de bölge içindeki paylarında önemli artışlar göstermiştir. Trakya, ülke ve Marmara Bölgesinin diğer alt bölgeleri ile karşılaştırıldığında ise yine gıda sanayi alt sektöründe ağırlığı belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Böylece Trakya sanayinin önemli ölçüde tarıma dayalı olduğunu göstermektedir. Trakya Alt Bölgesinde sanayi gelişimine etki eden en önemli faktör, alt bölge illerinin 'Kalkınmada Öncelikli Yörelere' kapsamına alınmasıdır.

1960'lı yıllarda yerel girdileri kullanan sanayilerin, ağırlıklı olarak da gıda sanayinin öncelikle Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ Merkez İlçelerinde, ikinci aşama olarak da E-5 karayolu üzerinde yer alan Çorlu, Lüleburgaz ve Babaeski'de yerleştiği gözlenmektedir. Bu dönemde Alpulu Şeker Pazarhisar Çimento ve Tekirdağ Şarap Fabrikaları dışında büyük sanayi kuruluşu yoktur. 1985 yılında en büyük sayısal artışın 1960'larda hiçbir sanayi faaliyetinin olmadığı Çerkezköy'de gerçekleştiği

görülmektedir. Çerkezköy'ün 1972 yılında 'Kalkınmada Öncelikli Yöre' olarak saptanması ve Devlet Arsa Ofisi tarafından ilçede 1450 hektarlık alanın kamulaştırılarak yatırımcılara düşük bedeller karşılığında satılmasıyla yörede sanayi faaliyetleri başlamıştır. Hemen hepsi bölge dışı sermaye tarafından kurulan sanayi tesislerinin Çerkezköy'de yer seçimlerinde teşvikler önemli etken olmuştur. Öte yandan İstanbul ve İstanbul-İzmit aksının teşvikten yararlanmasına kısıtlamalar getirilmesi de İstanbul'a yakınlık faktörü göz önüne alındığında Çerkezköy'ün çekiciliğini arttırmıştır.

1977'de Çerkezköy'ün öncelikli yöreler kapsamından çıkarılmasıyla bir yatırım yavaşlaması olmuşsa da organize sanayi bölgesi olması nedeniyle sahip olduğu avantajlar yüzünden yatırımcı için çekiciliğini korumuştur. Özellikle merkezi İstanbul'da bulunan, dokuma sanayinin büyük kuruluşları, bu sanayi kolunda modern teknolojiye ayak uydurabilmek için zorunlu olan yatay gelişme olanağını Çerkezköy'de bulmaktadırlar.

Çerkezköy dışında sanayi, alt bölgenin iki önemli ulaşım akışı üzerinde bulunan Çorlu, Tekirdağ Merkez ve Lüleburgaz'da yoğunlaşmakta, öte yandan Edirne Merkez İlçesi de sanayideki önemini korumaktadır. Sanayinin sayısal olarak yoğunlaştığı bu ilçeler, aynı zamanda sanayi kollarının çeşitlilik gösterdiği yerler olmaktadır. Diğer ilçelerde ise, çeşitli sanayi kollarından çok bir tek sanayinin hakim sektör ya da baskın sektör durumunda olduğu gözlenmektedir. Gıda sanayinin hakim sektör durumunda tarımsal girdileri kullanan sanayiler çoğunlukla yerel sermayeye dayalı ve gıda alt sektöründe üretim yapan kuruluşlardır. Tarımsal olmayan girdileri kullanan sanayiler ise yine bölgedeki kaynakları hammadde olarak kullanan sanayiler ve bölge ile hammadde ilişkisi olmayan sanayiler olarak ele alınabilir. Yerel kaynakları kullanmayan dokuma, metal eşya kimya ve metal ana sanayi kollarındaki kuruluşlar, özellikle 1970'den sonra bölgeye gelmiştir. Yinelemek gerekirse İstanbul'daki büyük sanayi kuruluşlarının genişlemesi şeklinde gerçekleşen bu yatırımlar, teşviklerle yapılan yatırım indirimlerine ve yerel olmayan sermayeye dayanmaktadır.

3.6.4. Marmara Bölgesi Projesi

Marmara Bölgesi Projesinde, İstanbul'un büyümesinin kaçınılmaz olduğu ve özendirilmesi gerektiği noktasından hareket edilmiştir. İstanbulun büyümesinin bir bölgesel gelişme planı ile yönlendirileceğinden yola çıkılmıştır. Bu plan, daha çok bir anakent planlamasının ürünü olarak ortaya çıkmıştır. İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bursa, Balıkesir, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli ve Çanakkale'yi içine alan bu bölgede, öncelik ilk dört il'e verilmiştir. 1960'ı izleyen 10-20 yıl içerisinde İstanbul'un Avrupa yakasının değil, Anadolu yakasının gelişmesine ağırlık verilmesi öngörülmüştür. Doğu Marmara'dan sonra Trakya alt bölgesi için de bazı planlama çalışmaları yapılmıştır.

Bu proje sektörel planlama çalışmalarını bütünleştirdiği ve sektörler arası politikayı bölge düzeyine indirgediği için önem taşımaktadır. Ancak projenin zorlayıcı etkisinin sınırlı olması ve uygulanması için yasal bir dayanak sağlanamamasından dolayı uygulamada pek ilgi görmemiştir. Buraya kadar incelediğimiz bölgesel planlama çalışmaları, 1958 yılından 1972 yılına kadar her biri farklı bir soruna yönelik olarak hazırlanmış ama uygulamaya konmamış olan çalışmalardır. Aşırı kentleşme ve merkezleşmenin önüne geçmek için hazırlanan bu proje, kentsel ve büyük ölçekli arazi kullanım planlamasının bütünleştirildiği bir fiziki planlama denemesinden öteye gidememiştir.

3.6.5. Trakya Bölgesi Kapsamında AB Kalkınma Programları

Trakya Bölgesi Avrupa Birliği kapsamında sınır ötesi işbirliği programlarına dahil edilmiştir. Bu başlık altında Trakya Bölgesinin Yunanistan ve Bulgaristan ile işbirliği programları hakkında genel bilgiler verilmiştir.

3.6.5.1. Yunanistan–Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı³

Türkiye ile Yunanistan’ın sınır illeri arasındaki mevcut işbirliğini Avrupa Birliği kaynaklarıyla desteklemek ve geliştirmek üzere, “Interreg III/A Yunanistan-Türkiye Programı” başlatılmıştır. Söz konusu program, 2004-2006 dönemi için strateji, öncelik ve tedbirleri içeren bir Ortak Programlama Belgesi ve Program Tamamlayıcı Belgesi çerçevesinde uygulanacaktır. Program, Türkiye tarafında Yunanistan ile kara veya deniz sınırı bulunan 6 ili (Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Edirne, İzmir ve Muğla) kapsamaktadır. Programın Türkiye tarafı bütçesi; 15 milyon eurosu Türkiye-AB Katılım Öncesi Mali İşbirliği Fonundan ve 4.355 Bin eurosu ulusal bütçe katkısı olmak üzere, toplam 19.355 Bin eurodur. Program 2004-2006 programlama dönemini kapsamaktadır.

Interreg III/A Yunanistan-Türkiye Programının genel amacı, Interreg III Topluluk girişimi genel amaçlarına uygun olarak Türkiye ve Yunanistan’ın Program kapsamındaki sınır bölgelerinde bölgeler arası işbirliğini geliştirmek ve komşu bölgelerde sosyal ve ekonomik merkezlerin geliştirilmesini sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Program kapsamında önerilecek projelerin sınır ötesi etkisinin olması önem taşımaktadır. Projelerden beklenen sınır ötesi etki; projelerin sınır bölgesinin ortak sorunlarının çözümüne hizmet etmesi ve/veya sınır bölgelerinin işbirliğini geliştirmeye katkıda bulunmasıdır.

Interreg III/A Yunanistan-Türkiye Programının belirtilen öncelik ve tedbirler çerçevesinde uygulanması öngörülmektedir. Öncelik: Sınır ötesi altyapı, ulaştırma ve sınır ötesi altyapı ağları, insan ve mal geçişinin güvenliği, sınır ötesi girişimciliğin güçlendirilmesi, turizmin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi, insan kaynakları ve istihdamın geliştirilmesi, sağlık, doğal çevrenin korunması, geliştirilmesi ve yönetimi, kültürel faaliyetlerin desteklenmesi, sınır ötesi işbirliğinin desteklenmesi amacıyla eğitim kurumları arasında işbirliğinin sağlanması.

---

³ DPT, *Türkiye Avrupa Birliği Mali İş Birliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları*, Ankara, 2005.

Teknik Yardım ise, tüm programın sağlıklı bir şekilde uygulanması için, merkezi ve bölgesel düzeydeki kurumlara ve tüm yerel paydaşlara eğitim ve danışmanlık hizmeti vermek üzere Türk ve yabancı uzmanlardan oluşan teknik yardım ekibinin görevlendirilmesini içermektedir. Böylelikle Program sağlayacağı doğrudan ekonomik etkinin yanı sıra, bölgelerde AB formatına uygun proje hazırlama, uygulama ve izleme yapılarının oluşturulmasını ve kapasite artırımını sağlayacaktır. Teknik Yardım önceliğinin altında yer alan tedbirler; program yönetimi ve teknik destektir. Öncelik bazında hedef gruplar/hibeden faydalanabilecek taraflar; Yunanistan ile Türkiye arasında sınır bölgesindeki illerin sınırları içinde yerleşik, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve tüzel kişiliklerdir. Bunlar arasında;

- Kamu kurumları ve ilgili Bakanlıklar
- Yerel yönetimler
- Yerel yönetimlerin birlikleri
- Ticaret, sanayi, ziraat odaları ve diğer meslek birlikleri
- Sivil toplum kuruluşları
- Eğitim kurumları, üniversiteler
- Sportif birlikler, vb. de yer almaktadır.

Program Bütçesi: Sınır ötesi altyapı (7.741.935), ekonomik gelişme ve altyapı (3.870.968), yaşam kalitesi, çevre ve kültür (5.806.452), teknik yardım (1.935.484), toplam 19.354.839 EURO'dur.

Interreg III/A Yunanistan-Türkiye Programı henüz programlama aşamasındadır. Yunan tarafı ile işbirliği içinde hazırlanan Ortak Programlama Belgesi Avrupa Komisyonu tarafından onaylanmıştır. Ortak Programlama Belgesini uygulamaya yönelik olarak Program Tamamlayıcı Belgesi hazırlanmış ve 3 Kasım 2004 tarihinde ilki gerçekleştirilen Ortak İzleme ve Yönlendirme Komitesi toplantısında onaylanmıştır.

2004 Yılı Programlaması kapsamında, 2004 yılı için hazırlanmış olan Proje Fişi Avrupa Komisyonuna sunulmuştur. 2004 yılı Proje Fişi, ikinci ve üçüncü öncelikler için teklif çağrısı yapılmasını öngörmektedir. İlk Ortak İzleme ve Yönlendirme Komitesi toplantısında, bu teklif çağrısının Yunanistan tarafında Programa ayrılan teknik yardım bütçesinden karşılanarak 2005 yılının ilk çeyreğinde yayımlanması kararı alınmıştır. Bu çerçevede teklif çağrısı için başvuru rehberlerinin taslakları hazırlanmış ve Merkezi Finans ve İhale Birimine gönderilmiştir.

3.6.5.2. Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı⁴

Avrupa Birliği'nin desteklediği "Bulgaristan ile Sınır Ötesi İşbirliği Programı" her iki ülke sınırında yer alan; Türkiye tarafında Edirne ve Kırklareli İlleri ile Bulgaristan tarafında Hasköy, Yambol ve Burgaz idari yerleşme birimleri arasındaki yerel işbirliğini kapsamaktadır. Program 2004 yılında uygulanmaya başlanmış olup, 2004-2006 dönemini kapsamaktadır. Avrupa Komisyonu 2004-2006 döneminde bu program için 15 milyon euro hibe kaynak tahsis etmiştir. Toplam bütçe, 4,5 milyon euroyu ulusal bütçe katkısı olmak üzere 19,5 milyon eurodur. Bu programın uygulamaya konulmasına yönelik pilot bir faaliyet olarak 2003 yılında Ortak Küçük Projeler Fonu Hibe Programı için 500 bin euro kaynak tahsis edilmiştir.

Programın genel amacı, Türkiye-Bulgaristan arasındaki sınır bölgesinin, yerel/bölgesel kalkınma alanında sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde desteklenmesi, Türkiye-Bulgaristan sınırın her iki tarafında işbirliği ağlarının oluşturulması ve geliştirilmesi, bu ağlar ile Avrupa Birliği ağları arasında bağlantı kurulmasının teşvik edilmesidir.

Programın öncelik ve tedbirleri ise: Sınır ötesi alt yapıların geliştirilmesi ve modernizasyonu, çevrenin korunması, geliştirilmesi ve yönetimi, bütünleştirilmiş su yönetimi ve korunması, doğal kaynaklar ve biyo-çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, doğal afetlerde işbirliği, kişisel/toplumsal

⁴ DPT, *Türkiye Avrupa Birliği Mali İş Birliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları*, Ankara, 2005.

faaliyetler. Bu öncelikler altında; ekonomik kalkınma, turizm, kültür alışverişi ve yerel düzeyde kurumsal kapasite oluşturma konularında yarışma usulüyle ortak projeler desteklenmektedir.

Program Bütçesi: Sınır Ötesi Altyapı (8.667.000), Çevrenin Korunması (9.333.000), Kişisel/Toplumsal faaliyetler (1.500.000), Toplam 19.500.000 EURO'dur

Programın 1. ve 2. önceliği kapsamına giren projelerin belirlenmesi sürecinde; proje önerisinde bulunan kurum ve kuruluşların teklifleri, Valilikler kanalıyla toplanıp, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu'nun desteği ile DPT Müsteşarlığı koordinasyonunda değerlendirilerek seçilmektedir. Seçilen projelerin, güçlü sınır ötesi etkilerinin bulunması ve Bulgaristan tarafının önerdiği söz konusu alanlardaki işbirliğine uygun projeleri tamamlayıcı niteliğe sahip olması önemle dikkate alınan temel hususlardır.

Bu kapsamda, 2003 yılında yürütülen çalışmalar sonucunda Edirne il merkezinde yer alan Ekmekçizade Ahmet Paşa Kervansarayı'nın Restorasyonu Projesi 2004 yılı programında yer almaktadır. Karayolları Genel Müdürlüğü'nün Kırklareli'ndeki Dereköy-Aziziye Karayolu'nun 5 km'lik kısmının Rehabilitasyonu Projesi 2005 yılı Mali İşbirliği programına önerilmiştir.

Bu projelerin yanında, Tunca Nehrinde suların ortak ve bütünleştirilmiş yönetimi ve izlemesini sağlamak üzere; Istranca Dağları Bölgesindeki ekosistem, biyo-çeşitlilik ve doğal kaynakların muhafazası, geliştirilmesi ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak üzere; sınır bölgesindeki doğal afetlerde bölgesel işbirliğinin kurulması ve geliştirilmesi, afet durumunda erken uyarı sisteminin kurulması ve gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak üzere belirlenecek ortak projelere her iki ülke tarafından bütçe tahsis edilecektir.

Bu üç ortak projenin hazırlık çalışmalarının yürütülmesi amacıyla her bir proje için teknik yardım ekibi görevlendirilecektir. Teknik yardım ekipleri, projelerin onay için Avrupa Komisyonuna sunulmasında gerekli bütün dokümanları hazırlayacaktır. Istranca Dağlarında gerçekleştirilecek olan proje için teknik yardım ekibi göreve

başlamış bulunmaktadır. Diğer iki ortak proje ile ilgili olarak 2005 yılının üçüncü çeyreğinde çalışmalar başlatılacaktır.

2003 yılı Katılım Öncesi Mali Yardım Programında yer verilen Ortak Küçük Projeler Fonu Hibe Programının uygulanması 26 Ekim 2004'te ilan edilen Teklif Çağrısı ile başlamıştır. Bu kapsamda, 18 Kasım 2004 tarihinde Edirne'de ve 19 Kasım 2004 tarihinde Kırklareli'nde programın tanıtımı amacıyla bilgilendirme toplantıları düzenlenmiştir. Bilgilendirme toplantılarını takiben, 20-22 Kasım 2004 tarihleri arasında Edirne'de ve 24-27 Kasım 2004 tarihleri arasında Kırklareli'de proje hazırlama eğitimleri verilmiştir. 2005 Ocak ayı itibarıyla, başvuru yapan kuruluşların projeleri Merkezi Finans ve İhale Birimi'nde toplanan Değerlendirme Komitesi tarafından değerlendirilmekte olup, 2005 yılının ikinci yarısında başarılı bulunan projelerin finansman anlaşmaları imzalanacaktır.

3.6.6. Trakya'da Çevre Düzeni Planları⁵

Bu başlık altında Çorlu-Çerkezköy-Marmaracık-B.Karıştıran-Muratlı Planlama Alt Bölgeleri 1\25 000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, 1\ 100 000 Ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Çevre Düzeni Planı ve 1\100 000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı ve Trakya Bölgesi irdelenmiştir.

3.6.6.1. Çorlu-Çerkezköy-Marmaracık-B.Karıştıran-Muratlı Planlama Alt Bölgeleri 1\25 000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı

Bu planda amaç, 1\100 000 ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Çevre Düzeni Planı'nda belirtilen koruma kullanma ilkeleri doğrultusunda 1\25 000 ölçekli arazi kullanım kararlarının oluşturulmasıdır. Planlama alanı 1\100 000 ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Çevre Düzeni Planı'nda belirlenmiş birbirine komşu Çorlu-Çerkezköy ve Marmaracık-B.Karıştıran-Muratlı belediye sınırlarını ve plan hükümlerini kapsamaktadır. 1\100 000 ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Çevre Düzeni Planı'nda belirtildiği şekilde Planlama Alt Bölgesi sınırları içerisinde

---

⁵ Trakya Üniversitesi, *Ergene Havzası Çevre Düzeni Planı*, Edirne, 2007.

hazırlanan bu çevre düzeni planının hedefleri ise; planlama alanının doğal ve kültürel değerlerini ve ekolojik dengesini koruyarak 1\100 000 ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Çevre Düzeni Planı kararlarını hayata geçirmek, farklı sektörlerin gelişme hedeflerini, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda sağlıklı bir çerçevede geliştirmek. Bu hedefe uygun olarak planlama alanı içerisinde kalan ve doğal kaynaklar ile ekolojik özellikleri açısından önem arz eden alanların koruma ve kullanma dengelerinin kurulmasını sağlamak, kısıtlı ve kıymetli tarım alanlarını korumak, düzensiz yapılaşma ve sanayileşmeyi önleyerek gelişmeyi kontrol etmek ve yönlendirmek, alt ölçeklerde hazırlanacak her türlü fiziksel planlara girdi olacak planlama kararlarının temelini oluşturmak, planlama alanı sınırları dahilinde her türlü sosyo-ekonomik gelişme ile tarımsal, ticari, endüstriyel üretim faaliyetleri ve hizmet arz talebi kapsamındaki ilişkilerin mekansal dağılımını düzenlemek, planlama alanı sınırları içinde ileri ve temiz teknolojiye dayalı sanayinin geliştirilmesini sağlamak, sanayi sektöründen kaynaklanan kirliliğin kontrol altına alarak Ergene Havzasında oluşan kirliliği azaltmaktır.

3.6.6.2. 1\100 000 Ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Çevre Düzeni Planı

1\100 000 Ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Çevre Düzeni Planı 2020 yılını hedef alarak Trakya Bölgesinde sürdürülebilir, yaşanabilir bir çevre yaratılmasına; tarımsal, turistik ve tarihsel kimliğinin korunmasını ve Türkiye'nin kalkınma politikası kapsamında sektörel gelişme hedeflerine uygun olarak belirlenen planlama ilkeleri doğrultusunda sağlıklı gelişmeyi ve büyüme hedeflerini sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu çevre düzeni planı Trakya Alt Bölgesi'ni oluşturan Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli il sınırları bütününe kapsayan plan onama sınırları içinde bu planın amacına yönelik planlama ilke ve hedeflerini, ana kararlarını, gelişme önerilerini ve sorunlara müdahale stratejilerini kapsamaktadır.

Bu planlamanın hedefleri ise; bölgede koruma ve kullanma dengelerini kurmak, bölgenin tarımsal, tarihsel, kültürel, turistik, toplumsal kimliğini korumak ve

geliştirmek, Trakya Alt Bölgesi bölgesel gelişme politikalarının Avrupa Birliği Politikalarına uyumu için gerekli çalışmaları yapmak, bölgesel politikalar konusunda başlatılmış ya da başlatılacak iş birliğine yönelik çalışmalar için alt yapı oluşturmak, bölge sınırları içinde gelişme potansiyelleri ve iç dinamikleri çerçevesinde yerleşmeler hiyerarşisini ve kademelenmesini oluşturmak, koruma- kullanma ilkesi çerçevesinde yerel potansiyellerin harekete geçirilerek gelir ve istihdamın artırılmasını gerçekleştirmek, bölge planlama açısından uygulamaların kolaylığı, sosyal ekonomik ve mekansal kararlarda tutarlık sağlanması için Yerleşme Merkezlerinin Kademelendirilmesini yapmak ve planlama bölgeleri oluşturmak, ulusal tercihler doğrultusunda, planlama bölgelerinin mevcut ve gelişmesi olası sektörlerde uzmanlaşmasını sağlamak, 1\100 000 Ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Çevre Düzeni Planı'nın onaylanmasına müteakip planda yer alan planlama bölgelerinde 1\25 000 ölçekli çevre düzeni planlarının hızla hazırlanması temel hedefler olarak belirlenmiştir.

Planlama bölgelerinde yer alan illere ait 1\25 000 ölçekli çevre düzeni planları ilgili valilik ve belediyecilerce hazırlanmaktadır. Bunlar; Marmara Ereğlisi- Yenice-Tekirdağ-Kumbağ Aksı planlama bölgeleri, Edirne-Pazarkule-Kapıkule Aksı plan bölgeleri, Kırklareli-İnce-Kavaklı planlama bölgeleri, Evrensekiz-Lüleburgaz Aksı planlama alt bölgeleri planlarıdır.

Trakya Altbölgesi-Ergene Havzası Çevre Düzeni Planı bir "Plan Raporu"na sahip olmayıp; analiz ve sentez raporları, uygulama hükümleri ve üzerinde ölçü alınamayacak bir paftadan oluşmaktadır. Planlama yapılırken göz önüne alınan ve planlamaya yön veren kriterlere yönelik bir açıklama bulunmamasının yanı sıra plana işlevsellik kazandıracak ve sağlıklı uygulamaya götürececek stratejiler ve aşamalar da tanımlanmamıştır. Söz konusu planda koruma ve kullanma dengesini kurmak amacıyla, uygulama hükümleri bölümünde koruma ve gelişme ilkeleri belirlenmiştir. Fakat bu ilkelerle bağlantılı olarak koruma ve kullanma dengelerini tanımlamak ve dengeleme süreci gerçekleştirecek yaklaşımları açıklanmamıştır yani nasıl sorusunun yanıtı belirtilmemiştir. Ayrıca planda, "hedef nüfuslarının Trakya Alt Bölgesi'nde yer alan yerleşmelerin birbirleriyle ve İstanbul Metropolü ile etkileşimi sonucu

yaratacakları gelişme potansiyelleri ve iç dinamikleri dikkate alınarak dengeli dağılımının sağlanacağı” belirtilmekte, ancak bunun nasıl yapılacağı belirtilmemektedir. Bunun yanı sıra, “İstanbul Metropolitan Alanı etki sınırları içinde kalan Çorlu-Çerkezköy-Muratlı-Lüleburgaz İlçe Belediyeleri ile belde belediyeleri ve köylerden oluşan yerleşmeler bütününde bir yığılma”dan bahsedilmekte ve Trakya’nın içlerine doğru bu etkinin girmemesi ve tarımsal yapının korunmasına ilişkin önlemlerin alınmasının düşünüldüğü” belirtilmektedir. Buradan varılan sonuç, İstanbul’un tehlikeli etkileri olabileceği ve buna yönelik önlemlerin alınmasının düşünüldüğü vurgulanmaktadır. Planda benimsenen yaklaşım yeni sanayi bölgelerinin oluşturulamaması olup ancak boş sanayi alanlarında ileri teknolojiye yönelik ve kirletici olmayan sanayilerin yer seçmesi ve teknoloji merkezlerinin kurulması öngörülmektedir. İleri teknoloji sanayi ile kirletici olmayan sanayi tanımlarına ilişkin herhangi bir tanımlama ya da açıklamaya yer verilmemiştir.

Bu plan ile bölge sekiz adet 1\25 000’lik planlama bölgesine ayrılmıştır. Planlama bölge ve altbölgeleri yerleşik alanlar için oluşturulmuş, kırsal ya da tarımsal alanlar için koruma planı ya da strateji geliştirilmemiştir. Bitkisel üretimde eko-tarımın özendirileceğini ve poli-kültüre dönük bilimsel çalışmalara ağırlık verileceğini belirtilir planda, tarımsal alanların verimliliğini arttırmak ve ekonomik yapıyı güçlendirmek amacıyla, toplulaştırma çalışmalarının yapılacağı yer almaktadır.

3.6.6.3. 1\100 000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı ve Trakya Bölgesi

Hem 1\100 000 ölçekli İstanbul İl çevre Düzeni Planı çalışmalarında hem de 1\25 000 ölçekli İstanbul Nazım İmar Planı çalışmalarında dikkati çeken husus İstanbul’un komşu illerle bir bütünlük içinde ele alınmış olmasıdır. İstanbul’un yerleşim dokusunun doğu batı kanat uçları olarak adlandırılabilir söz konusu komşu yerleşimlerin kuzeyindeki doğal ve ekolojik kaynakların, orman ve su havzaların yönetsel sınırlar tanımaksızın İstanbul’un kuzey kesimlerindekiyle birlikte bir devamlılık arz etmesi ve yaşam destek sistemlerini içermesi, Anadolu Yakası Kuzey Planlama Alt Bölgeleri ile Avrupa Yakası Kuzey Planlama Alt Bölgesi çalışmalarının da komşu ilçelerle uyumluluk içinde yürütülmesini gerekli

kılmıştır. Kapsayıcı planlamanın teknik alt yapısı ise doğuda Kocaeli İli Çevre Düzeni Planı'ndan batıda ise Trakya Albölgesi Ergene Havzası Çevre Düzeni Planı'ndan faydalanarak oluşturulmuş. İstanbul'un gelecekteki ana limanı ve lojistik altyapısının geliştirilmesi ile ilgili olarak; İstanbul'un ihtiyaç duyduğu uluslararası ölçekte hizmet verecek liman fonksiyonları için Tekirdağ il sınırı içinde yer alan Tekirdağ (Akport, TMO), Yeni Çiftlik (NATO) ya da Marmara Ereğlisi potansiyel limanlardan biri veya birkaçının kullanılması olasılıkları bulunmaktadır. Bunlar gerçekleşmediği takdirde liman fonksiyonlarının yerleşebilmesi için Gümüşyaka İlk Kademe Belediyesi'nde Liman Rezerv Alanı'nın ayrılması öngörülerek, İstanbul'un batı girişinin yük odağını oluşturmak üzere limanla entegre olacak bir lojistik bölgenin oluşturulması, liman ve lojistik fonksiyonların uluslararası, ulusal ve bölgesel alanda ticaret ve üretim faaliyetleriyle entegrasyonunu sağlamak üzere yeni demir yolu ve karayolu bağlantılarının kurulması ve mevcut bağlantıların geliştirilmesi planlanmaktadır.

Ayrıca Tekirdağ İl sınırının hemen yakınında ve Çorlu-Çerkezköy eksenini güneyinde bulunan Silivri ilçesi kent merkezinin etrafında Batı Gelişme Alanı Planlama Albölgesi merkezinin yer alması uygun görülmüştür. Üst düzey merkez niteliğinde olacak bu merkezin, kentsel yapılanma içinde konumlanacak üniversite, teknopark, fuar, kültür ve kongre merkezlerinin yanı sıra turizm alanlarıyla desteklenmesi ve bilgi ekonomilerinin yoğunlaşma alanının çekirdeğinin oluşturulması beklenmektedir.

Batı gelişme Alanı Planlama Albölgesi'nin Değirmenköy-Gümüşyaka-Çanta Kümesi'nin önemli bir kısmı mutlak korunması gereken tarım alanlarını içermektedir. Kuzeyde önerilen üniversite alanlarının yanı sıra bilgi teknolojilerine ve limana dayalı gelişme kurgulanan söz konusu bölgenin merkezi olarak, dokusunun korunması öngörülen Çanta yerleşik alanının yanında önerilen 2.derece merkez belirlenmiştir. Coğrafi ve fonksiyonel olarak konut yoğunlaşmasının da bu merkez etrafında olması beklenmektedir. Gümüşyaka'daki rezerv liman alanının ve lojistik bölgenin birlikte ele alınarak Özel Proje Alanı olarak gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

İstanbul'un 1970 sonrası dönemi sanayi kuruluşlarının konumlandığı Çorlu ve Çerkezköy bağlamında düşünülmüş ve işlevsel bütünlükler söz konusu üretim alanları ile ilişkili olarak kurgulanmıştır. Sistemlerin entegrasyonuna önem verildiği ve sanayi sektörü ile hizmetler ve ulaşım sektörünün bir arada ele alınması gerekliliğinin vurgulandığı yaklaşım çerçevesinde, Çorlu-Çerkezköy ekseninde yer alan sanayi tesislerinin liman ve havalimanı bağlantılarının güçlendirilerek, bu faaliyetleri destekleyici depolama ve ambalajlama alanları ile diğer gerekli lojistik tesis alanlarının ayrılması, raylı taşıma sistemlerinin oluşturulması planlanmıştır.

Trakya'ya komşu olan diğer bir planlama altbölgesi, Avrupa Yakası'nın Kuzeyinin 1.Nolu kümesi de, Istrancalar'da bulunan doğal kaynaklar, su ve orman zenginlikleri ile ekolojik bir bütünlük arz etmesi itibarıyla Ekolojik Tarımın Yoğunlaşacağı Alanlar olarak adlandırılmıştır. Yerleşmelerin öngörülen ekonomik kimliğinde genel olarak Büyükçekmece Havzası'nda yer alan köylerde ekonomik tarımın, Silivri merkezine yakın köylerde konvansiyonel tarımın, Karadeniz'e kıyısı bulunan köylerde günübirlik turizmin ağırlıkta olması gerektiği kuzey Trakya sistemi ile uyum ve bütünlük göstermek üzere saptanmıştır.

3.6.7. Tekirdağ Kalkınma Ajansı

25 Temmuz 2009 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu kararı ile kurulan, TR21 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Ajansının ilk kalkınma kurulu toplantısını Tekirdağ Ticaret ve Sanayi Odası toplantı salonunda gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen toplantıda Tekirdağ Kalkınma Ajansının kuruluş amacının, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile kamu kesimi arasındaki işbirliğini geliştirmek ve iller arasında gelişmişlik farklarını azaltmak olduğu belirtilmiştir.

Tekirdağ Kalkınma Ajansının kalkınma kurulu üyeleri belirlenmiştir. Kalkınma Kurulunda görev yapacak olan asil ve yedek üyeler, Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu başkanı başkanlığında her ilin birer yaşlı üyelerinden oluşan Divan Kurulu Başkanlığı oluşturulmuştur. Söz konusu Kalkınma Ajansı Başkanı Vali Zübeyir Kemelek başkanlığında gerçekleşen ve basına kapalı olarak yapılan toplantıda yıl

içinde yapılacak faaliyetlerle ilgili görüşmeler yapılmıştır. Ajansın oluşum ve faaliyetleriyle ilgili çalışmalar sürdürülmektedir.

SONUÇ

1980’li yıllarda hız kazanan küreselleşme olgusu 1990’lı ve 2000’li yıllarda artan iletişim teknolojisi, küresel sermayeyi de beraberinde getirmiştir. Aynı süreçte, dünya üzerinde eskisi gibi tekdüze olmayan çok değişken ve dalgalı bir talep yapısı oluşmasını ve bu problemin çözümünü sağlayan gelişen ulaşım imkânları adeta sınırları kaldırmış esnek uzmanlaşma ile beraber her çapta aynı anda farklı mekânlarda parçalı üretimi mümkün kılmıştır. Bu durum ana firmalar etrafında ağlar halinde örgütlenen KOBİ’leri ön plana çıkarmıştır.

Firmalar arasındaki yoğun ve rasyonel olmayı gerektiren güçlü rekabet, firma yapılarını eskisine oranla çok daha adem-i merkezîyetçi ve inisiyatifçi bir yaklaşıma kaydırmıştır. İşletme ve inisiyatif odaklı bu yeni yaklaşım, kısa zamanda kamu yönetimini de bu yaklaşıma uygun hale getirerek yerinden yönetim, yerelleşme, bölgeselleşme politikalarıyla, görünürde daha demokratik ve eşitlikçi bir hareket tarzına sahip politik ve iktisadi düzeyde yeni bir yapı ortaya çıkarmıştır.

Bu yeni yapının ihtiyaçlarına uygun olarak kullanılan araç ise, özellikle AB üyeleri ve Kuzey Amerika’da uygulanan Bölgesel Kalkınma Ajansları modelidir. Bölgesel Kalkınma Ajanslarına yöneltilen eleştirilerin odağını sadece ekonomik başarı ya da başarısızlıklar oluşturmamıştır. Eleştirilerin yoğunlaştığı temel noktalardan biri kapitalizmin doğasının getirdiği bölgelerarası yıkıcı rekabeti ve gelir dağılımı adaletsizliğini tetikleyebilecek olan yapısıdır. Bu yapının devamında ise diğer temel bir eleştiri noktası olan ulus devletlerin varlığını tehdit eden federalist yapıyı özendiren yerinden yönetim gibi masum gözüken bir fikrin arkasına sığabilen bölgesel değil bölgeci hareketler olabilmesi ile ilgilidir.

Türkiye’de ise bölgesel gelişme çalışmaları oldukça eskiye dayanmaktadır. Bölgesel politikalarla ilgili ilk ciddi çalışma birinci beş yıllık kalkınma planıyla başlamıştır. 1960 sonrasında bölge planlaması görevi Devlet Planlama Teşkilatı’na verilmiştir. Ülkemizdeki bölge plancılığındaki hedef yüksek kalkınma hızının sağlanması kadar ağırlık verilen diğer konu bölgelerarası dengeli bir gelişme sağlanmasıdır. Bölgesel gelişmenin sağlanması için çeşitli dönemlerde DPT

tarafından yerel alanda projeler hazırlanmıştır. Ancak projelerin bazıları ya planlama aşamasında kalmış ya da uygulama sırasında hedeflenen başarı sağlanamamıştır. Yani, merkezi hükümet tarafından bölgesel kalkınmanın sağlanması ve bölgelerarası dengesizliklerin ortadan kaldırılması için yapılan çalışmalarda istenen ölçüde başarıya ulaşılamamıştır.

Türkiye'nin bölge planlama anlayışında 1980 sonrası AB ile uyum sürecinden kaynaklanan derin değişimler yaşanmıştır. Ülkemizde bölge kalkınma ajansları bizdeki ismiyle kalkınma ajansları AB'nin isteği üzerine gündeme gelmiştir. Bölgesel kalkınma ajansları 1980'lerde yaygınlaşan kamu işletmeciliği anlayışı ile 1990'lı yıllarda tüm kurumlaşmaları belirleyen yönetim anlayışının sonucudur. BKA sistemi, merkezi yönetimin terk edilmesi ve bölgelerin yerli-yabancı özel yatırımlara en iyi koşullar altında çalışma sunma imkanı açısından uygun araç olarak görülmektedir. Bu düşüncenin temelini ise, yatırım için yerel yönetimlerin küçük, merkezi yönetimin büyük olması düşüncesi oluşturmaktadır.

Kalkınma ajansları ülkemizde merkezi yönetimin gücünü azaltacağı, yerli-yabancı özel sektöre kamu kaynaklarını kullanarak bölgenin pazarlanacağı, kalkınma ajansı oluşumunun denetimden uzak bir bölge yönetimi olarak kurulması gibi birçok düşünceyle eleştirilmektedir. Bunun yanı sıra 5449 sayılı yasayla ilgili de ciddi eleştiriler getirilmiştir. Buna göre; yerel-merkezi ya da özel-kamu idaresi bakımından açıklık olmaması sebebiyle kimliği belirsiz bir yapı oluşturulması, kamu kaynağı kullanan ve yönetiminde önemli kamu ajanlarını barındıran bir tüzel kişiliğin kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmaması, bölge kalkınma ajanslarının iş takipçisi devlet modeli yaratması ve diğer kamu kurumlarının yetki alanlarına müdahale edebilmesi, bölge kalkınma ajanslarında toplanacak fonların hangi temel ilkelere, teşviklere ve önceliklere, teşvik politikalarına göre kullanılacağına yasada belli olmaması, bürokrasiyi azaltma iddiası ile iller ve bölgeler arasında yeni çekişmeler, yeni idari kademeler ile denetim dışı yeni harcama birimlerinin yaratılması, bölge çapında yatırımları harekete geçirecek herhangi bir kaynağın bulunmadığı durumlarda nasıl kaynak aktarılacağına açıklık getirilmemesi, ülkemizde aynı ilin ilçeleri arasındaki gelişmişlik farkları giderilmemiş iken farklı illeri kapsayan bölge kalkınma

ajanslarının bu farkı nasıl gidereceğinin belirtilmemesi şeklinde eleştiriler getirilmiştir.

Trakya'da Cumhuriyet'ten bu yana uygulanan kalkınma politikaları ise; önce ikinci umumi müfettişlik uygulamasıyla köy ve köycülük projeleri hayata geçirilmeye çalışılmış, arkasından planlı dönemle bölge, gerek hammaddeye yakınlığı gerekse de ulaşım kolaylığı kapsamında sanayilerin çekim merkezi haline getirilmeye çalışılmıştır. İstanbul'dan çevre bölgelere kaydırılan sanayinin bir kısmının Trakya bölgesine taşınması sonucu, görünürde sanayileşmenin hızlandığı bir süreç yaşanmıştır.

Trakya bölgesinin kalkınması için tüm bölgeyi kapsayacak kalkınma planlarına gitmenin zorunlu olduğu açıktır. Trakya bölgesi için hazırlanacak, kalkınma planlarının, bu bölgede hazırlanması ve uygulanmasının da bölgede yerleşmiş bir kurum tarafından yapılması gerekmektedir. Çünkü bölgenin, teknik, ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için tüm planlama ve uygulama aşamalarında kuruluşlar arasında etkili bir koordinasyonun sağlanması gerekmektedir. Bunun için, mevcut idari yapı çerçevesinde bölgesel kalkınmayı gerçekleştirecek ve sürdürececek bir örgüt oluşturulması gerekmektedir.

Oluşturulacak olan örgütün, bölgesel plan hazırlanması ve uygulanmasına olanak verecek biçimde, Trakya Bölgesine (bölgenin siyasi, sosyal, ekonomik verilerine uygun) göre örgütlenmesi gerekmektedir. Ancak oluşturulacak olan örgütün Bölge Kalkınma Ajansı yapısından ziyade, merkezi yönetimin bölgesel kuruluşlarının Trakya düzeyinde yeniden düzenlenmesi şeklinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Kalkınma Ajansları henüz ülkemizde çok yeni olmakla birlikte, bölgenin kalkınmasından ziyade piyasa, özelleştirme ve rekabet ilkeleri temeline oturduğu için gerçek anlamda kalkınma anlayışından uzaktır. Trakya bölgesinde planı hazırlamak ve uygulamak için oluşturulacak olan örgütün, merkezi idarenin bir kısım yetkileriyle donatılması gerekmektedir. Merkezi idarenin bir kısım yetkilerini yetki genişliği esasına dayalı olarak bölgesel yönetime bırakması gerekmektedir. Trakya için oluşturulacak bu bölgesel yönetimin, mali olanaklarının artırılması ve yeterli

personeler kavuşmasının sağlanması gerekmektedir. Diğer taraftan, bölge halkının yönetime katılmasının sağlanması gerekmektedir. Son olarak da; Trakya bölgesinde, hızlı sanayileşme ve getirdiği sorunların çözümü, bölgedeki zengin kaynakların değerlendirilmesi ve kaynakların bölge içinde dengeli bir biçimde dağılımının sağlanması için ekolojik dengeleri göz önüne alan çevre değerlerini koruyan bir anlayışla, entegre bir bölge planı yapılması ve uygulanması gerekmektedir. İstanbul sanayinin desantralizasyonu politikaları çerçevesinde. İstanbul'da gelişme olanağı bulamayan sanayi faaliyetlerinin Trakya'ya kayması bölgenin gelişmesi açısından önemli bir ivmeymiş gibi gözükmektedir. Fakat gerçek kalkınma anlayışından uzaktır çünkü gerçek kalkınmada söz konusu bölgenin yerel kaynak ve potansiyellerini kullanarak, sosyal, kültürel, ekonomik, sağlık, eğitim gibi alanlarında gelişim kaydedilmesiyle mümkün olmaktadır. Ancak bugün Trakya'nın yıllardır bir sınır bölgesi olması nedeniyle gelişmemesinin sorgulandığı bir süreçten, bu kez kontrolsüz bir sanayi gelişiminin bölge için yarattığı olumsuzlukların tartışıldığı bir sürece geçilmiştir. Sanayinin bölge kalkınması için kullanılması mümkündür. Ancak bunun için kalkınma planları ile imar planları ve uygulamalar arasında çok önemli bir işlevi olan üst ölçekli planların (Bölge Planları ve Çevre Düzeni Planları) hazırlanması ve olası gelişmeler için bir çerçeve sunması gerekmektedir. Bölgenin ve bölgedeki kentsel yerleşmelerin yalnızca sanayi yoğunlaşması ile kalkınamayacağı, bu nedenle özellikle bölge içinde yaratılan gelirin yine bölge içinde yeni üretken yatırımlara ve hizmet yatırımlarına dönüştürülmesinin gereği ortaya çıkmaktadır. Sanayi ile birlikte bölgenin sahip olduğu potansiyellerin değerlendirilerek tarım, turizm ve hizmet sektörlerinin de geliştirileceği bütüncül bir yaklaşımın geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Ataay, Faruk, “Bölgesel Kalkınma Ajansı Tasarımının Kalkınma Anlayışı Üzerine”, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, (der.) Menaf Turan, Ankara, 2005.

Akpınar, Rasim, “Bölgesel Gelişme Politikalarında Yaşanan Değişim: Yeni Bölgeselleşme Paradigması ve Uygulamaları” http://www.ceterisparibus.net/arsiv/r_akpinar.doc, (06.06.2009).

Aksoy, Şinasi, “Kamu Yönetimi Nereye Gidiyor? Bir Durum Saptaması”, *II. Kamu Yönetimi Forumu Bildiriler Kitabı*, Ankara, 2004.

Alagöz, Mehmet - Özel, Mehmet, “Küreselleşme-Bölgeselleşme Dikatomisi ve Gelecek:Karşıt Süreçlerin Çatışma Potansiyeli”, www.gau.edu.tr/bildiriler/Bildiri4.pdf, (20.01.2009).

Alıcı, V. Orhan, “Küreselleşme-Yerelleşme ve Yerel Yönetimlerde Yaşanan Dönüşüm”, www.yerelsiyaset.com/pdf/mayıs2008/19.pdf, (12.02.2009).

Alodalı, Fatih, Arslan, Erdal ve Okan Mete, “Yerel Yönetişim ve Yönetişimden Beklentiler”, *Yerel Yönetimler Kongresi: Düünden Bugüne Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma*, Çanakkale, 2004.

Apan, Ahmet, “Bölge Kavramı ve Bölge Kalkınma Ajansları”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C.13, S.4, 2005.

Arap, S. Kavili, “Yerel Gündem 21 ve Yerel Yönetişim”, *Yerel Yönetimler Kongresi: Düünden Bugüne Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma*, Çanakkale, 2004.

Arıkan, E. Arda, “Bütünlesen Avrupa’da Yerel Yönetimler”, İstanbul, 2004.

Arolat, Osman, “Bölgesel Kalkınmada Yeni Dönem”, www.sedefed.org/documents/SEDEFED_bülten_2008, (24.10.08).

Avaner, Tekin, “BKA Siyasal Rejim Sorunu Yaratır mı?”, *Bölge Kalkınma Ajansı Nedir, Ne Değildir?* (der.) Menaf Turan, Ankara, 2005.

Aydınlı, H. İbrahim, “1980 Sonrası Türk Belediye Sisteminde Yeni Liberal ve Desentralist Eğilimler”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.5, 2003.

Bachtler, John - Yuill, Douglas, “Policies and Strategies for Regional Development: A Shift in Paradigm?”, *Regional and Industrial Policy Research European Policies Research Center*, University of Strachclyde, Uk, 2001.

Balcı, Asım, “Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar ve Kamu Hizmet Sunumuna Etkileri”, www.sobiadacademy.net/sobem/e-kamuyönetimi/balci.pdf, (08.09.2008).

Bandırma İktisadi Araştırmalar Enstitüsü, “Bölge Kalkınma Ajansları”, *Bilgilendirme Kitapçığı Dizisi*, Yayın no: BK-2, Bandırma, 2007.

Bayramoğlu, Sonay, “Türkiye’de Bölgesel Politikaların Gelişimi”, Menaf Turan (der.), *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, Ankara, 2005.

Benz, Arthur - Eberlein, Burkard, “The Europeanization of Regional Policies: Patterns of Multi-Level Governance”, *Journal of European Public Policy*, C.6, S.2, 1999.

Bilen, Gülhan, “Türkiye’de Yeni Bölgesel Politikaların Oluşumu”, www.tepav.org.t/sempozyum/2006/bildiri/bolum3/3bilen.pdf, (14.07.2008).

Bingöl, Önder, *Küreselleşme Sürecinde Devletin Yeni İşlevi*, İstanbul, 2003.

Can, Ergüder, *Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları ve Yapısal Fonlar: Uyum Sürecinde Türkiye İçin Bir Değerlendirme*, Ankara, 2004.

Canatan, Bilal, *Yerellik İlkesi*, Ankara, 2001.

Çağan, Nami, “Yeni Sağın Ekonomik Anayasa Yaklaşımı, Ekonimide Durum”, www.todaie.gov.tr/pdf/Mdb98.pdf, 1997, (11.01.2009).

Çalt, Gökhan, “Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği’nin Bir Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları”, <http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/8df7b8e8d586a.pdf>, (13.07.2008).

Çamur, C. Kübra - Gümüş, Özge, “İstatistiki Bölge Birimleri”, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir Ne Değildir?*, (der.) Menaf Turan, Ankara, 2005.

Çelepçi, Ebru, *Bölgesel Dengesizliklerin Giderilmesinde Kalkınma Ajanslarının Rolü ve Türkiye Uygulamaları*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2006.

Çelepçi, Ebru - Berber, Metin, “Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, www.koopkur.org.tr/pdf/karinca/839.pdf, (07.02.2009).

Ciğeroğlu, E. Tuğbanur, *Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye*, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2008.

Demiral, Berkan “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölge, Bölgeselleşme, Bölgecilik ve Bölge Yönetimleri”, *Avrupa Perspektifinde Yerel Yönetimler*, (der.) HüseyinÖzgür ve Bekir Parlak, Bursa, 2006.

Demircan, S. Esra, “Yeni Ekonomik Düzendeki Küreselleşme Yerelleşme Bağlamında Belediyelerde Yeni Mali Yönetim Anlayışı”, *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, S.29, 2007.

Demirci, G. Aytül, “Bölge Kalkınma Ajansları”, *Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi*, Yıl:4, Sayı:15, 2003.

Demirci, G. Aytül, “Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları”, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, (der.) Menaf Turan, Ankara, 2005.

Dinler, Zeynel, *Bölgesel İktisat*, Bursa, 2005.

DPT, *Kalkınma Planı Birinci Beş Yıl*, Ankara, 1963.

DPT, *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Ankara, 1967.

DPT, *Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl*, Ankara, 1968.

DPT, *Yeni Strateji ve Kalkınma Planı, Üçüncü Beş Yıl*, Ankara, 1973.

DPT, *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Ankara, 1979.

DPT, *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Ankara, 1996.

DPT, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Bölgesel Gelişme*, Ankara, 2000.

DPT, *Türkiye Avrupa Birliği Mali İş Birliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları*, Ankara, 2005.

Ekiz, Cengiz - Ali Somel, "Türkiye'de Planlama ve Planlama Anlayışının Değişimi", *A.Ü. SBF-GETA Tartışma Metinleri*, No.81, Ocak 2005.

Eraydın, Ayla, "The Roles of Central Government Policies and the new forms of local governance in the emergence of industrial districts", M. Taylor ve D. Felsentein (eds.) *Promoting Local Growth* içinde, Ashgate: Aldershot, 2002.

Eren, Veysel - Kılıç, Selim, "Yerel Hizmetlerde Özelleştirmeye Alternatif Bir Yöntem Olarak Rekabet Yaklaşımı" , www.politics.ankara.edu.tr/eski/dergi/pdf/61/3/3veysel_eren.pdf, (12.04.09).

Eren, Veysel, "Kamu Yönetiminde Bir Rekabet Aracı Olarak Hizmet Karşılaştırması Yoluyla Yenilik ve Başarı Geliştirme," *Amme İdaresi Dergisi*, C. 35, S.2, 2002.

Erten, Metin, *Nasıl Bir Yerel Yönetim*, İstanbul, 1999.

Eryılmaz, Bilal, “Kamu Yönetiminde Değişim”, *II. Kamu Yönetimi Forumu Bildiriler Kitabı*, Ankara, 2004.

EURADA, “Creation, Development and Management of RDAs, Does It Have To Be So Difficult?”, Bruxelles, February 1999.

Europa, “Avrupa Birliği KOBİ Sözleşmesi Türkiye Raporu”, http://ec.europa.eu/enterprise/enlargement/chakter/report_2003/turkey_tr91002.pdf, (13.02.2009).

Gap İdaresi, *Ana Rapor*, Ankara, 2002.

Geray, Cevat, “Bölgesel Gelişme İçin Planlama ve Örgütlenme”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/480/5578.pdf>, (23.05.2009).

Gezici, Ferhan, “Türkiye ve Trakya Bölgesi İçin Bölge Planlamasının Önemi”, *Trakya’da Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu II Bildiriler Kitabı*, Sayı 183, <arsiv.mmo.org.tr/pdf/00000782.pdf>, (06.07.09).

Göymen, Korel, “*Role of Local Administration in Local Development*” in *Regional Development and Rural Poverty*, İstanbul, 2000.

Güler, B. Ayman, *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi*, Ankara, 1996.

Güler, B. Ayman, *Yerel Yönetimler, Liberal Açıklamalara Eleştirel Yaklaşım*, Ankara, 1998.

Güler, B. Ayman, “Sosyal Devlet ve Yerelleşme”, *Yasal Değişim Sürecinde İnsan, Toplum, Çevre, Kent ve Mimarlık Sempozyumu*, İstanbul, 2005.

Günaydın, Osman, ”Bazı Ülkelerin Ve Türkiye’de Bölgesel Yönetim”, www.icisleri.gov.tr/_icisleri/O.G.aydin.doc, (24.08.2008).

Günçe, Ergin, “Türkiye’de Planlamının Dünü- Bugünü- Yarını”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Özel Sayı, 1981.

Hasanoğlu, Mürteza - Aliyev, Ziya, “Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”, www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/dergi3.asp.pdf, (13.09.2008).

Henke, Klaus - Dirk, “Subsidiarity In the European Union”, *Intereconomics*, C.41, S. 5, September/October, 2006.

Hughes, T. James, “the role of Development Agencies in Regional Policy: An Academic and Practitioner Approach”, *Urban Studies*, April, Vol.35, Issue 4, 1998.

İnanç, Hüsamettin - Demiray, Muhittin, “Siyasal Bir İdeoloji Olarak Neo-Liberalizm”, sbe.dpu.tr/11/163-184.pdf, (23.07.2008).

İnsel, Ahmet, *Neo-liberalizm, Hegemonyanın Yeni Dili*, İstanbul, 2004.

İzmir Ticaret Odası, *Bölgesel Kalkınma Dokümanı*, İzmir, Mart 2002.

Karasu, Koray, “İngiltere’de Bölge Kalkınma Ajansları”, *Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, (der.) Menaf Turan, Ankara, 2005.

Karluk, Rıdvan, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul, 2005.

Kayasü, Serap - Melih, Pınarcıoğlu - Suna, S. Yaşar - Sencer, Dere, *Yerel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Arttırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları*, İstanbul, 2003.

Keleş, Ruşen, *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, İstanbul, 2000.

Keleş, Ruşen, *Kentleşme Politikası*, İstanbul, 2006.

Kelly, E.John, “Solidarity and Subsidiarity: Organizing Principles for Corporate Moral Leadership in the New Global Economy”, *Journal of Business Ethics*, C.52, S.3, July 2004.

Kennedy, Paul, *Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken*, (Çev. Fikret Üçkan), Ankara, 1996.

Kepek, Yakup - Yentürk, Nurhan, *Türkiye Ekonomisi*, İstanbul, 2000.

Kirchner, Christian “Competence Catalogues and the Principle of Subsidiarity in A European Constitution”, *Constitutional Political Economy*, C. 8, S. 1, March 1997.

Koçak, Cemil, *Umumi Müfettişlikler(1927-1952)*, İstanbul, 2003.

Koçberber, Seyit “Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi”, *Sayıştay Dergisi*, S: 61, 2006.

Koray, Meryem, “Refah Devleti Nereye?” *Avrupa Araştırmalar Dergisi*, S.2, 2001.

Koyuncu, Berrin, “Küreselleşme ve Müsiad: Bir Müslüman İş Adamı Derneğinin Küreselleşmeye Eklenmesi”, 155.223.1.158//edergi/sosyoloji/2004/s1213/3.html, (10.06.2009).

Koyuncu, Evrim, *Türkiye’de Kalkınma Sürecinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü ve Bir Uygulama*, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel İktisat Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2006.

Köse, Elifhan, “Yeni Bir İktidar Tarzı Olarak Liberal Yönetim Zihniyeti ve Beşeri-Sosyal Sermaye Kavramı”, <http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/02-01.pdf>, (05.05.2009).

Köse, Ömer, “Yerel Yönetim Olgusu ve Küreselleşme Sürecindeki Yükselişi”, *Sayıştay Dergisi*, C.52, S.1, 2004.

Kösecik, Muhammet, “Yerel ve Bölgesel Yönetimler Açısından Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci ve Anayasası”, *Avrupa Perspektifinde Yerel Yönetimler*, (der.) Hüseyin Özgür ve Bekir Parlak, Bursa, 2006.

Marangoz, S. Şermin – Uymaz, F. Berna, ”Yerelleşme Örneği Olarak Avrupa Birliği Bölgesel Politikası”, library.cu.edu.tr/tezler/6135.pdf, (01.03.2009).

Mengi, Ayşegül, *Avrupa Birliği'nde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler*, Ankara, 1998.

Nalbant, Atilla, *Üniter Devlet, Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye*, İstanbul, 1997.

Nullmeier, Frank, "Wettbewerb und Konkurrenz," Blanke, Bernhard, Von Banderer, Stephan, Nullmeier, Frank Wewer, Götttrik (eds.), *Handbuch zur Verwaltungsreform* (Opladen: Leske+Budrich, 2. Auflage), 2001.

Ökmen, Mustafa, "Küreselleşme Sürecinde Yerelleşme Eğilimleri ve Yerel Yönetimler", (der.) Hüseyin Özgür ve Muhammet Kösecik, *Yerel Yönetimler Üzerine: Güncel Yazılar I Reform*, Ankara, 2005.

Övgün, Barış, "Bir Politika Transferi Örneği: Bölge Kalkınma Ajansları", *dergiler.ankara.edu.tr/42/931/11618.pdf*, (30.05.2009).

Özen, Pınar, "Bölge Kalkınma Ajansları", www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/bölgeselkalkinmabilginotu.pdf, (18.02.2009).

Özer, M. Akif, "Yerel Demokrasi, Demokratik Yerel Yönetimler ve Yerel Yönetimlerin Demokratikleştirilmesi Kavramlarının Tahlili Üzerine". *Türk İdare Dergisi*, S.426, 2000.

Özkazanç, Alev, "Refah Devletinden Yeni Sağa" *Mürekkap*, S.7, 1997.

Parlak, Bekir - Hüseyin, Özgür, *Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetimler*, İstanbul, 2002.

Peşelioğlu, İstemihan, *Avrupa Birliği Perspektifinde Türkiye Ekonomisinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Uygulama İmkanları*, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2007.

Richard, Harding, "İngiltere ve Romanya'da Bölgesel Kalkınma Ajansı Deneyimleri", www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/2.bolum.pdf, (12.04.2009).

Roberts, W. Peter - Greg Lloyd, "Regional Development Agencies in England: New Strategic Regional Planning Issues", *Regional Studies*, (1)34, 2000.

Sarısu, Ayhan, "Hükümetlerimiz ve Özelleştirme Uygulamaları", *Yaklaşım Dergisi*, S.191, Kasım, 2008.

Sayın, Deniz, "Hizmette Yerellik ve Bölgecilik" *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir*, (der.) Menaf Turan, Ankara, 2005.

Schout, Adriaan - Jordan, Andrew, "From Cohesion to Territorial Policy Integration (TPI): Exploring the Governance Challenges in the European Union", *European Planning Studies*, C. 15, S. 6, July 2007.

Sezen, Seriyeye, *Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye'de Planlama*, Ankara, 1999.

Sinan, P.Ebru, "Planlama ve Siyaset Kavramları Ekseninde Bölge Kalkınma Ajansı", *sehircilik.ktu.edu.tr/depo/yazilar/cv/Sinan.doc*, (28.08.08).

Şaylan, Gencay, *Demokrasi ve Demokrasi Düşüncesinin Gelişimi*, Ankara, 1998.

Şaylan, Gencay, *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, Ankara, 2003.

Tan, Turgut, *Planlamanın Hukuki Düzeni*, Ankara, 1976.

Taş, Barış, "AB Uyum Sürecinde Türkiye İçin Yeni Bir Bölge Kavramı: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması", www.sosyalbil.aku.edu.tr/fergi/vuu2/btas.pdf, (21.04.2009).

Tepav, "Polonya'da Bölge Kalkınma Ajansları", [www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul /upload/Polonya.pdf](http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/Polonya.pdf), (29.01.2009).

Trakya Üniversitesi, *Ergene Havzası Çevre Düzeni Planı*, Edirne, 2007.

Topal, Aylin, "Küreselleşme Sürecindeki Türkiye'yi Anlamaya Yarayan Bir Anahtar: Yeni Sağ" *Praksis*, S.7, 2002.

Turan, Seyida, *Bölgesel Kalkınma Ajansları Dünyadaki Uygulamaları ve Türkiye Modeli*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2007.

Turan, Menaf, “*Bölgesel Kalkınma Programları*”, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir Ne Değildir*, (der.) Menaf Turan, Ankara, 2005.

Uysal, Kerman, “Avrupa Birliği Yerel ve Bölgesel Yönetimler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.14, S.1, 2009.

Uzay, Nisfet, *Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Ankara, 2005.

Ünlü, A.İhsan, *Türkiye'nin Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Kalkınma Ajansı Bağlamında Bölgesel Kalkınma Politikalarının Gelişimi*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.

Yılmaz, Abdullah, “AB’ye Uyum Sürecinde Türk Kamu Yönetiminin Dönüşümü Üzerine Notlar”, sbe.dpu.edu.tr/17/215-240.pdf, (26.05.2009).

Yılmaz, Serkan, “Bölge Kalkınma Ajansları”, www.planlama.org/index.php?option=com_content&task=view&id=1516&Itemid=93, (09.06.2009).

Yıkılmaz, Necla, “Geçmişten Günümüze Türkiye’de Bölgesel Planlama”, *Trakya’da Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu III Bildiriler Kitabı*, Sayı 240, Edirne, 2000,

Yüceyılmaz, Hilal, *Avrupa Birliği Sürecinde Bölgesel Gelişmeler ve Kalkınma ajansları*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2007.

World Bank, *Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth*, Washinton, D.C.: World Bank, 1989.

1 Temmuz 2006 Cumartesi - Mükerrer Resmî Gazete Sayı: 26215 TBMM kararı

İNTERNET KAYNAKLARI

www.eurada.org.

www.sviluppoitalina.it

www.ervet.it

<http://www.gap.gov.tr>

<http://www.mersin-ka.org.tr>

<http://www.izka.org.tr>.

www.europa.eu.int/pol

www.polonya.org.tr

[ec.europa.eu/regional policy](http://ec.europa.eu/regional_policy)

www.soutwestrda.org.uk

www.Ida.gov.uk

<http://www.eib.org/site/index>

<http://www.europarl.europa.eu/news>

<http://europa.eu/scadplus>

<http://www.dpt.gov.tr>

<http://www.eif.org/jeremie>